

**EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ
APŽVALGA**
(2012 m. sausio 1 d. – liepos 31 d.)

**Parengė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo
teisinės analizės ir informacijos departamentas**

Svarbi pastaba: Prieš supažindindami su Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisinės analizės ir informacijos departamento parengta Europos žmogaus teisių teismo 2012 m. sausio 1 d. – 2012 m. gruodžio 31 d. praktikos apžvalga, jos autoriai nori atkreipti skaitytojų dėmesį, kad pateikiamos neoficialios Europos žmogaus teisių teismo procesinių sprendimų santraukos, kurios Europos žmogaus teisių teismo nesaisto. Šis dokumentas yra tik informacinio pobūdžio.

Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti Europos žmogaus teisių teismo interneto svetainėje www.echr.coe.int.

Apžvalgoje naudojami pagrindiniai sutrumpinimai:

EŽTT – Europos žmogaus teisių teismas

Konvencija – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ APŽVALGA

(2012 m. sausio 1 d. – 2012 m. liepos 31 d.)

I. TEISĖ Į GYVYBĘ (Konvencijos 2 str.).....	7
2012 m. sausio 12 d. sprendimas byloje <i>Gorovenky ir Bugara</i> prieš <i>Ukrainą</i> dėl valstybės pozityvios pareigos užtikrinti pareigūnams patikėtų ginklų saugaus naudojimosi tvarką.....	7
2012 m. vasario 28 d. sprendimas byloje <i>Kolyadenko ir kiti</i> prieš <i>Rusiją</i> dėl valstybės atsakomybės už kilusį potvynį ir jo padarinius	9
II. KANKINIMO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 3 str.)	12
2012 m. sausio 17 d. sprendimas byloje <i>Harkins ir Edwards</i> prieš <i>Jungtinę Karalystę</i> dėl asmenų išdavimo kitai šaliai, jei ten jiems gresia mirties bausmė arba įkalinimas iki gyvos galvos be lygtinio atleidimo galimybės	12
2012 m. sausio 24 d. sprendimas byloje <i>Jordan Petrov</i> prieš <i>Bulgariją</i> dėl sulaikymo, kardomojo kalinimo ir įkalinimo sąlygų.....	13
2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje <i>Al Hamdani</i> prieš <i>Bosniją ir Hercegoviną</i> dėl sprendimo deportuoti	16
2012 m. birželio 12 d. sprendimas byloje <i>Bajsultanov</i> prieš <i>Austriją</i> dėl prieglobsčio panaikinimo ir išsiuntimo gyventi į Čėčėniją.....	19
III. TEISĖ Į LAISVĘ IR SAUGUMĄ (Konvencijos 5 str.)	22
2012 m. sausio 31 d. sprendimas byloje <i>M. S.</i> prieš <i>Belgiją</i> dėl sulaikymo, turint tikslą išsiųsti iš valstybės teritorijos, pratęsimo	22
IV. TEISĖ Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ (Konvencijos 6 str.).....	25
2012 m. vasario 9 d. sprendimas byloje <i>Kinský</i> prieš <i>Čėkiją</i> dėl nuosavybės teisių atkūrimo teismo proceso	25
2012 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje <i>Esertas</i> prieš <i>Lietuvą</i> dėl teisinio tikrumo principo.....	27
2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje <i>Arras ir kiti</i> prieš <i>Italiją</i> dėl teisės aktų pakeitimų, kurie turėjo įtakos nagrinėjamai civilinei bylai	29
2012 m. sausio 17 d. sprendimas byloje <i>Othman (Abu Qatada)</i> prieš <i>Jungtinę Karalystę</i> dėl įrodymų, išgautų asmenį kankinant, naudojimo.....	31
2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje <i>Backović</i> prieš <i>Serbiją</i> dėl teisės gauti mokėjimus už žemės servitutą, nustatytą trečiųjų asmenų naudai	33

2012 m. balandžio 12 d. sprendimas byloje <i>Eriksson</i> prieš <i>Švediją</i> dėl atsisakymo skirti žodinių bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme.....	35
2012 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje <i>Boulois</i> prieš <i>Liuksemburgą</i> dėl atsisakymo laikinai išleisti iš kalėjimo kalinį.....	37
2012 m. kovo 22 d. sprendimas byloje <i>Granos Organicos Nacionales S. A.</i> prieš <i>Vokietiją</i> dėl atsisakymo juridiniam asmeniui suteikti valstybinę teisinę pagalbą.....	38
2012 m. gegužės 7 d. sprendimas byloje <i>Segame Sa</i> prieš <i>Prancūziją</i> dėl nacionalinio teismo jurisdikcijos vertinimo mokestinių ginčų bylose Konvencijos kontekste.....	41
2012 m. birželio 5 d. sprendimas byloje <i>Keskinen ir Veljekset Keskinen Oy</i> prieš <i>Suomiją</i> dėl atsisakymo skirti žodinių bylos nagrinėjimą.....	43
2012 m. balandžio 5 d. sprendimas byloje <i>Chambaz</i> prieš <i>Šveicariją</i> dėl asmens teisės neduoti parodymų prieš save ir proceso lygiateisiškumo principo mokestiniuose ginčiuose	45
2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje <i>Diacenco</i> prieš <i>Rumuniją</i> dėl civilinės ir baudžiamosios atsakomybių santykio nekaltumo prezumpcijos kontekste.....	47
V. TEISĖ Į PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO GERBIMĄ (Konvencijos 8 str.).....	51
2012 m. kovo 15 d. sprendimas byloje <i>Aksu</i> prieš <i>Turkiją</i> dėl knygos apie romus ir žeidžiančių apibrėžimų žodynuose.....	51
2012 m. gegužės 15 d. sprendimas byloje <i>Nacic ir kiti</i> prieš <i>Švediją</i> dėl sprendimo išsiųsti ir tokiu būdu atskirti nuo šeismo asmenį, turintį psichikos būklės problemų.....	54
2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje <i>Antwi ir kiti</i> prieš <i>Norvegiją</i> dėl sprendimo išsiųsti užsienietį, kuris naudojosi padirbtais dokumentais	56
2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje <i>Hardy & Maile</i> prieš <i>Jungtinę Karalystę</i> dėl suskystintų gamtinių dujų terminalų statybos ir eksploatavimo prie uosto.....	57
2012 m. balandžio 24 d. sprendimas byloje <i>Yordanova ir kiti</i> prieš <i>Bulgariją</i> dėl plano iškeldinti romus iš savivaldybės žemėje įsikūrusios gyvenvietės.....	58
2012 m. vasario 23 d. sprendimas byloje <i>Trosin</i> prieš <i>Ukrainą</i> dėl sulaikyto asmens šeimyninių vizitų varžymo ir korespondencijos su EŽTT stebėjimo.....	60
2012 m. sausio 10 d. sprendimas byloje <i>Di Sarno ir kiti</i> prieš <i>Italiją</i> dėl atliekų surinkimo ir apdorojimo	62
2012 m. balandžio 3 d. sprendimas byloje <i>Van der Heijden</i> prieš <i>Nyderlandų Karalystę</i> dėl atsisakymo taikyti išimtį liudyti prieš ilgalaikį partnerį baudžiamajame procese.....	65
2012 m. liepos 3 d. sprendimas byloje <i>Samsonnikov</i> prieš <i>Estiją</i> dėl asmens išsiuntimo iš šalies dėl įvykdytų nusikalstamų veikų.....	68

VI. SAVIRAIŠKOS LAISVĖ (Konvencijos 10 str.)	71
2012 m. sausio 17 d. sprendimai byloje <i>Krone Verlag Gmbh & Co Kg ir Krone Multimedia Gmbh & Co Kg</i> prieš <i>Austriją</i> ir <i>Kurier Zeitungsverlag ir Druckerei Gmbh</i> prieš <i>Austriją</i> dėl asmens, patyrusio seksualinę prievartą ir smurtą, tapatybės atskleidimo viešosios informacijos priemonėse	71
2012 m. vasario 9 d. sprendimas byloje <i>Vejdeland ir kiti</i> prieš <i>Švediją</i> dėl nuteisimo už lankstinukų, įžeidžiančių homoseksualius asmenis, dalinimo vidurinėje mokykloje	73
2012 m. sausio 10 d. sprendimas byloje <i>Standard Verlags Gmbh</i> prieš <i>Austriją</i> (nr.3) dėl saviraiškos laisvės, sudarančios viešąją (visuomeninę) diskusiją, ribojimo	75
2012 m. birželio 7 d. sprendimas byloje <i>Centro Europa 7 s.r.l. ir Di Stefano</i> prieš <i>Italiją</i> dėl konkurencijos užtikrinimo Italijos audiovizualinėje rinkoje	77
VII. SUSIRINKIMŲ IR ASOCIACIJOS LAISVĖ (Konvencijos 11 str.).....	80
2012 m. sausio 17 d. sprendimas byloje <i>Szerdahelyi</i> prieš <i>Vengriją</i> dėl atsisakymo leisti surengti demonstraciją priešais parlamentą	80
VIII. TEISĖ Į VEIKSMINGĄ TEISINĖS GYNYBOS PRIEMONĘ (Konvencijos 13 str.).....	82
2012 m. vasario 2 d. sprendimas byloje <i>I. M.</i> prieš <i>Prancūziją</i> dėl prieglobsčio prašymo nagrinėjimo pagreitintos procedūros tvarka	82
2012 m. sausio 10 d. sprendimas byloje <i>G. R.</i> prieš <i>Nyderlandų Karalystę</i> dėl reikalavimo susimokėti administracinį mokestį šeimos susijungimo atveju	84
IX. DISKRIMINACIJOS UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 14 str.).....	87
2012 m. kovo 22 d. sprendimas byloje <i>Konstantin Markin</i> prieš <i>Rusiją</i> dėl atsisakymo suteikti vyrui, dirbančiam karinėje tarnyboje, tėvystės atostogas	87
2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje <i>B.</i> prieš <i>Jungtinę Karalystę</i> dėl negalią turinčio asmens gaunamos socialinės pašalpos mažinimo	89
X. TEISĖ Į INDIVIDUALIAS PETICIJAS (Konvencijos 34 str.).....	92
2012 m. kovo 1 d. sprendimas byloje <i>Kolegovy</i> prieš <i>Rusiją</i> dėl atsisakymo tam tikrą laiką leisti susipažinti su bylos medžiaga, ruošiantis bylos nagrinėjimui EŽTT	92
XI. NUOSAVYBĖS APSAUGA (Konvencijos I Protokolo 1 str.).....	94
2012 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje <i>Vasilev ir Doycheva</i> prieš <i>Bulgariją</i> dėl nuosavybės teisių į žemės ūkio paskirties žemę atkūrimo	94
2012 m. vasario 14 d. sprendimas byloje <i>Tkachevy</i> prieš <i>Rusiją</i> dėl nuosavybės nacionalizavimo viešojo intereso pagrindu	97

XII. TEISĖ Į LAISVUS RINKIMUS (Konvencijos I Protokolo 3 str.)..... 100

2012 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Khanhuseyn Aliyev* prieš *Azerbaidžaną* dėl asmens išbraukimo iš sąrašo asmenų, kandidatuojančių rinkimuose 100

I. TEISĖ Į GYVYBĘ (Konvencijos 2 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 12 d. sprendimas byloje *Gorovenky ir Bugara prieš Ukrainą* (pareiškimo Nr. 36146/05 ir 42418/05)

Šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas (toliau – ir Teismas arba EŽTT) nustatė, kad buvo pažeistas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencijos) 2 straipsnis (teisė į gyvybę). Nagrinėjama byla yra dėl valstybės pozityvios pareigos užtikrinti pareigūnams patikėtų ginklų saugaus naudojimosi tvarką.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra penki Ukrainos piliečiai, gyvenantys Ukrainoje. Vienas iš pareiškėjų 2006 m. mirė. Visi pareiškėjai yra dviejų vyrų, kurie 1999 m. lapkričio mėnesį buvo nušauti policijos pareigūno, giminaičiai.

1999 m. lapkričio 22 d., D., tuometinis kriminalinių nusikaltimų tyrimų skyriaus vadovo pavaduotojas, važiavo namo iš asmeninės kelionės. Mašiną vairavo jo pažįstamas B. Trečiasis pareiškėjas taip pat buvo mašinoje. D., būdamas neblaivus, susiginčijo su B., išsitraukė savo tarnybinį ginklą, kurį jis visada nešiodavosi su savimi, ir nušovė B. Tuomet D. šovė į trečiąjį pareiškėją, tačiau nepataikė. Trečiasis pareiškėjas sugebėjo pabėgti. Po to, D. ėmė stabdyti mašinas. G. sustojo ir bandė kalbėtis su D., kuris teigė, kad jo mašina sugedo ir prašė pagalbos. G. ėmė įtarti, kad kažkas negerai, norėjo nuvažiuoti, tačiau D. jį nušovė, taip pat kėsinosi nušauti ir R., kuri buvo G. pakeleivė, rimtai ją sužalodamas. Netrukus D. buvo sulaikytas.

Po incidento policija pradėjo vidinį tyrimą. Ataskaita, pasirašyta 1999 m. lapkričio 23 d., iškėlė į dienos šviesą prastą įstatyminių reguliavimų, dėl kurio ir įvyko minėtas nusikaltimas. Vadovybė nesugebėjo tinkamai įvertinti D. asmeninių savybių, priimant jį į darbą. D. buvo įsivėlęs į ne vieną incidentą, kuriuos išanalizavus būtų paaiškėję, kad D. nebuvo tinkamas darbu policijos departamente.

Po incidento nuspręsta atleisti du asmenis iš vadovybės, dar 6 aukštesnio rango pareigūnams buvo kirtos drausminės nuobaudos. 2000 m. lapkričio 14 d. D. buvo nuteistas kalėti iki gyvos galvos, o pareiškėjams ir jų artimiesiems priteistas neturtinės žalos atlyginimas. Tačiau, pasak pareiškėjų, nuosprendžio dalis dėl priteistos kompensacijos nėra įvykdyta.

Pareiškėjai kreipėsi į teismus, prašydami priteisti neturtinės žalos atlyginimą iš regioninio policijos departamento ir Ukrainos izdo departamento. Tačiau tiek apylinkės teismas, tiek

apeliacinis, tiek kasacinės instancijos teismas atmetė pareiškėjų ieškinį, teigdami, kad nagrinėjamoje byloje nebuvo nustatytas priežastinis ryšys tarp departamento veikos ir padarinių, kuris yra būtinas siekiant priteisti neturtinę žalą, be to, nusikaltimas įvyko D. esant ne tarnybos metu, todėl nacionaliniai teismai neįžvelgė, kad buvo tiesioginis ryšys tarp valstybinių institucijų veiksmų ir atsiradusios žalos.

Pareiškėjai, kreipdamiesi į EŽTT, teigė, kad valstybė pažeidė pozityvią pareigą, pagal Konvencijos 2 straipsnį (teisė į gyvybę), nesugebėdama užtikrinti, jog policijos pareigūnai tinkamai ir saugiai naudotųsi ir laikytų jiems patikėtus ginklus.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjų artimieji buvo nušauti policijos pareigūno, kuris buvo ne tarnyboje. Incidentas įvyko kelionėje, ne darbo metu. Ši kelionė nebuvo suplanuota ar staigi policijos operacija. Individualūs nusikaltimai iš esmės negali sukelti valstybei atsakomybę pagal Konvencijos 2 straipsnį tik dėl to, kad nusikaltimas įvykdytas valstybės pareigūno.

Nepaisant to, Konvencijos 2 straipsnis įpareigoja valstybę ne tik susilaikyti nuo neteisėtų veiksmų, dėl kurių asmenims būtų atimama gyvybė, bet ir įpareigoja valstybę imtis atitinkamų priemonių, kad asmenys, esantys jos jurisdikcijoje, būtų apsaugoti nuo kėsimosi į jų gyvybes. Tokia pozityvi pareiga apima itin platų spektrą priemonių ir iš esmės gali būti pritaikyta bet kokiais veikais, privačiai ar viešai, kai išskyla grėsmė asmens gyvybei. Tačiau pozityvios pareigos turi būti aiškinamos taip, kad valdžios institucijoms nesukeltų per didelės naštos, atsižvelgiant į nenuspėjamą žmogaus elgesio ir veiklos pasirinkimą, kuris turėtų priklausyti nuo prioritetų ir išteklių. Todėl pasirinkimas dėl priemonių, kuriomis valstybė sieks užtikrinti savo pozityvias pareigas, patenka į valstybės vertinimo nuožiūros laisvę.

Teismas pažymėjo, kad valstybės pareiga apsaugoti asmenų gyvybes turi apimti visumą priemonių, kuriomis yra užtikrinamas asmenų saugumas, o įvykus nusikaltimui, turi būti užtikrinama asmenų teisė kreiptis į teismą, kruopštų bylos faktų išnagrinėjimą, kaltųjų asmenų nuteisimą bei teisę į žalos atlyginimą.

Vis dėlto civiliniame procese dėl žalos atlyginimo (iš valstybinių institucijų) nacionaliniai teismai, nepaisant visų ankščiau išdėstytų faktų ir specialistų išvados, kad aukšto rango pareigūnai netinkamai kontroliavo savo pavaldinius, nenustatė priežastinio ryšio tarp policijos departamento neveikimo ir įvykusio incidento. Fakto, kad D., įvykus incidentui buvo ne tarnybos metu, pakako teismams padaryti tokią išvadą. EŽTT pažymėjo, kad iš valstybių yra tikimasi, jog jos nustatys itin aukštus standartus teisėsaugos srityje ir užtikrins, kad asmenys, kurie dirba šioje srityje atitiks visus

keliamus reikalavimus. Apginkluojant policijos pajėgas turi būti vykdomi ne tik specialūs mokymai, tačiau ir vykti itin kruopšti atranka asmenų, kuriems bus suteiktas leidimas turėti ginklą. Šiuo atveju valstybė nesugebėjo užtikrinti, kad pareigūnas, kuriam leidžiama turėti ginklą, atitiktų visus reikalavimus, be to, nebuvo atsižvelgta ir į Ukrainos įstatymus, kuriuose nustatyta, kad policijos pareigūnams gali būti išduodamas ginklas tik prieš tai įsitikinus, kad jis turės specialią saugyklą, kurioje laikys ginklą ne tarnybos metu, šiuo atveju D. tokios saugyklos neturėjo.

Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnis, kuris gina kiekvieno asmens teisę į gyvybę. Teismas pareiškėjams priteisė po 12 000 eurų neturtinė žalos.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 28 d. sprendimas

byloje *Kolyadenko ir kiti prieš Rusiją* (pareiškimų Nr. 17423/05, Nr. 20534/05, Nr. 20678/05, Nr. 23263/05, Nr. 24283/05 ir Nr. 35673/05)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos 2 straipsnio (teisė į gyvybę), Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimą. Byloje buvo nagrinėjama Rusijos atsakomybė dėl kilusio potvynio ir jo padarinių.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra šeši Rusijos piliečiai, gyvenantys netoli Vladivostoko, prie *Pionerskaya* upės ir vandens rezervuaro. Jie visi buvo paveikti 2001 m. rugpjūčio mėnesį įvykusio didelio potvynio Vladivostoke, kuris kilo po masinio vandens išleidimo iš vandens rezervuaro.

Reaguojant į itin smarkų lietų 2001 m. rugpjūčio 7 d., kuomet per vieną dieną iškrito kritulių kiekis prilygstantis vidutiniam viso mėnesio kiekiui, ir iškilus užtvankos sugriuvimo rizikai, už vandens rezervuarą atsakinga valstybės valdoma įmonė (toliau – valstybės įmonė) nusprendė į upę išleisti didelį kiekį vandens. Pareiškėjų teigimu, jie dėl šios kilusios avarinės situacijos nebuvo įspėti. Vanduo pasiekė pareiškėjų butus ir vandens lygis toliau kilo. Trys pareiškėjai, iš kurių du nemokėjo plaukti, tuo metu buvo namuose ir sugebėjo išsigelbėti tik su kitų asmenų pagalba. Visi šeši pareiškėjai patyrė žalą dėl savo butų ir kitų daiktų netekimo ar sugadinimo.

Praėjus dviems dienoms po potvynio buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl šios susidariusios situacijos. Vėliau iškelta baudžiamoji byla valstybės įmonės direktoriui, kurioje pareiškėjams suteiktas nukentėjusiųjų statusas. Tačiau 2003 m. sausio mėnesį baudžiamoji byla buvo nutraukta tuo pagrindu, jog direktorius laikėsi atitinkamų teisės aktų įsakant išleisti vandenį iš rezervuaro.

Tuo pačiu metu 2003 m. sausio mėnesį, pagal pateiktą ekspertų ataskaitą, buvo nustatyta, jog pagrindinė priežastis dėl kilusio potvynio buvo tai, jog *Pionerskaya* upės kanalas buvo apaugęs medžiais ir krūmais bei užverstas buitėmis atliekomis. Ataskaitoje taip pat buvo pažymėta, jog pagal galiojusius teisės aktus negalėjo būti vykdoma jokia statyba pasroviui nuo rezervuaro, nesiimant atitinkamų priemonių apsaugai nuo potvynių. Po šios ataskaitos buvo pradėtas baudžiamasis procesas atitinkamų miesto ir regiono valdžios pareigūnų atžvilgiu, jog jie viršijo savo įgaliojimus, paskirdami žemės sklypus namų statyboms *Pionerskaya* upės apsaugos zonoje. 2004 m. liepos mėnesį baudžiamasis procesas buvo nutrauktas, remiantis tuo, jog nors atitinkamiems pareigūnams nepavyko identifikuoti tų žemės plotų, kuriems gali grėsti potvynis, tačiau tame nėra nusikalstamos veikos požymių.

Pareiškėjai pateikė keletą ieškinių teismui, siekdami žalos atlyginimo už prarastą turtą ir kompensacijos už patirtas kančias potvynio metu iš regiono ir vietos valdžios institucijų bei valstybės įmonės. Visi jų ieškiniai 2004 m. buvo atmesti. Teismai pažymėjo, jog valstybės įmonės atlikti veiksmai potvynio metu buvo teisėti, o baudžiamasis procesas jos direktoriaus atžvilgiu buvo nutrauktas.

Pareiškėjų pateiktoje medžiagoje matyti, jog valstybės įmonės direktorius 1999 m. birželio mėnesį įspėjo Vladivostoko valdžios institucijas dėl blogos *Pionerskaya* upės kanalo būklės ir nurodė, jog smarkaus lietaus metu gali būti išleidžiamas vanduo iš rezervuaro ir tokiu būdu gali kilti didelis potvynis. 1999 m. rugsėjo mėnesį Vladivostoko Ypatingų padėčių komisija priėmė sprendimą, kuriame pažymėjo, jog nors klausimas dėl upės išvalymo buvo keliamas kiekvienais metais, tačiau jokių realių priemonių nebuvo imtasi. Komisija paragino miesto ir rajono administraciją išvalyti ir pagilinti upės kanalą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamiesi į Teismą pareiškėjai teigė, jog valdžios institucijos sukėlė riziką pareiškėjų gyvybėms be išankstinio perspėjimo išleidžiant vandenį iš rezervuaro ir neprižiūrint upės kanalo. Tokiu būdu buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnis. Taip pat remdamiesi Konvencijos 8 straipsniu, Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu teigė, jog jų namai ir turtas buvo smarkiai sugadinti ir pareiškėjai neturėjo veiksmingos teisminės gynybos jų skundų atžvilgiu.

Nors EŽTT pripažino, jog vandens išleidimas iš rezervuaro, atsižvelgus į išskirtines oro sąlygas ir užtvankos sugriūvimo riziką, buvo neišvengiamas, tačiau nesutiko, jog potvynis gali būti paaiškinamas tik dėl nepalankių meteorologinių sąlygų. *Pionerskoye* rezervuaras buvo didelis, pramoninis, žmogaus sukurtas įrenginys ir jo veikimas neabejotinai patenka į pavojingos

pramoninės veiklos kategoriją. Iš pateiktos Teismui medžiagos matyti, kad valdžios institucijos žinojo, jog stipraus lietaus atveju gali būti būtina skubiai išleisti vandenį iš rezervuaro ir tai gali sukelti didelį potvynį. Be to, nors pagal 2003 m. sausio mėnesio ekspertų ataskaitą buvo nustatyta, jog statyba buvo draudžiama teritorijoje pasroviui nuo rezervuaro, jeigu nesiimama apsaugos nuo potvynio priemonių, tačiau valdžios institucijos nei užkirto kelią teritorijos apgyvendinimui, nei ėmėsi veiksmingų priemonių apsaugai nuo potvynių. Teismas pažymėjo, jog neturi kompetencijos nagrinėti statybos teisėtumo toje teritorijoje iki 1998 m. gegužės 5 d., kai Konvencija įsigaliojo Rusijos atžvilgiu, visgi valstybės institucijos nesilaikė statybos apribojimų ir po šios datos, taip pat nesiėmė visų būtinų priemonių apsaugoti ten gyvenančius asmenis.

Apie prastą upės kanalo būklę valdžios institucijos žinojo daugiau nei du metai prieš 2001 m. potvynį, o rekomenduojamos apsaugos priemonės nebuvo įgyvendintos. Esant šioms aplinkybėms, iš valdžios institucijų pagrįstai buvo galima tikėtis, jog jos perspės gyventojus apie galimą pavojų. Visgi pareiškėjai teigė, jog gyveno šalia rezervuaro daug metų ir niekada nebuvo įspėti, jog gyvena teritorijoje, kurioje galimas potvynis. Netgi po potvynio valdžios institucijos nesiėmė priemonių išvalyti upės kanalą. Teismas konstatavo, jog nebuvo vykdomas valstybės įsipareigojimas apsaugoti pareiškėjų gyvybes, todėl buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnis.

Vertindamas teisminę reakciją į įvykusį potvynį, Teismas pažymėjo, jog nepaisant prašymų Rusijos Vyriausybė nepateikė vykusio tyrimo dėl miesto ir regiono pareigūnų atsakomybės medžiagos kopijų. Todėl Teismo šio tyrimo efektyvumo vertinimas buvo ribotas. Be to, Teismas suabejojo, ar šis tyrimas laikytinas tinkama teismine reakcija į potvynį, atsižvelgus į tai, jog pagrindinis tyrimo tikslas buvo nustatyti, ar buvo piktnaudžiaujama vykdant miesto planavimą, o ne siekiant nustatyti atsakingus asmenis už nevykdomą upės kanalo priežiūrą.

Nors sprendimu nutraukti procesą buvo teigiama, jog regioninės valdžios institucijoms ir valstybės įmonei buvo pavesta užtikrinti saugų rezervuaro veikimą, tačiau nebuvo bandoma išsiaiškinti ar jos turėtų būti laikomos atsakingomis už blogos būklės upės kanalą ir jo nepralaidumą. Teismas pastebėjo, jog nors tyrėjai nustatė miesto ir regiono valdžios institucijų veikimo trūkumus, tačiau vis tiek nusprendė nutraukti tyrimą motyvuojant nusikalstamos veikos nebuvimu. Taigi Teismas padarė išvadą, kad teisminė reakcija nebuvo pakankama užtikrinant atsakingų pareigūnų ar institucijų atsakomybę. Tokiu būdu taip pat buvo pažeistas Konvencijos 2 straipsnis.

Teismas neabejojo, jog nustatytas priežastinis ryšys Konvencijos 2 straipsnio kontekste tarp valstybės aplaidumo ir sukėlimo pavojaus asmenų, gyvenančių šalia rezervuaro, gyvybėms taip pat lėmė, jog potvynio metu nukentėjo pareiškėjų namai ir turtas. Atsakingos institucijos ir pareigūnai nesugebėjo padaryti visko, ką galėjo, apsaugant pareiškėjų teises pagal Konvencijos 8 straipsnį ir

Konvencijos I Protokolo 1 straipsnį. Todėl atitinkamai pripažino ir Konvencijos 8 straipsnio ir Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio pažeidimus.

Teismas nusprendė, jog Rusija turi sumokėti pareiškėjams iš viso 17 700 eurų turčinės ir 80 000 eurų neturčinės žalos atlyginimo.

II. KANKINIMO UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 3 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 17 d. sprendimas

byloje *Harkins ir Edwards prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 9146/07 ir Nr. 32650/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimų uždraudimas). Nagrinėjamas klausimas dėl asmenų išdavimo kitai šaliai, jei ten jiems gresia būti nuteistiems mirties bausme arba įkalinimu iki gyvos galvos be galimybės būti lygtinai atleistiems nuo bausmės.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – ir JAV) piliečiai, kuriems JAV pareikšti kaltinimai dėl *inter alia* nužudymo. Abu pareiškėjai buvo sulaikyti Jungtinėje Karalystėje. JAV Vyriausybė prašė juos išduoti, pateikdama garantijas, kad mirties bausmė nebus taikoma jų atvejais ir griežčiausia galima bausmė yra laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Britanijos valstybės sekretorius priėmė įsakymą dėl pareiškėjų ekstradicijos. Pareiškėjai kreipėsi į nacionalinius teismus, teigdami, kad išsiuntimo atveju jiems gali būti skirta laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos be lygtinio atleidimo galimybės, prieštaraujant Konvencijos 3 straipsniui, tačiau nesėkmingai. Jų išsiuntimas sustabdytas, pareiškėjams kreipusis į EŽTT dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl mirties bausmės grėsmės

Teismas pažymėjo, kad diplomatinės garantijos, duotos JAV Britanijos Vyriausybei, dėl mirties bausmės netaikymo, buvo aiškios ir užtektinos pašalinti bet kokią riziką patirti mirties bausmę išsiuntimo atveju, tuo labiau atsižvelgiant į tai, kad JAV turi ilgametę istoriją pagarbos

demokratijai, žmogaus teisėms ir teisės viršenybei. Todėl EŽTT atmetė šiuos pareiškėjų peticijos argumentus kaip nepriimtinius.

Dėl įkalinimo be lygtinio atleidimo nuo bausmės galimybės

Nagrinėjamoje byloje Teismas laikėsi nuomonės, kad skiriant įkalinimo iki gyvos galvos bausmę nebūtų pažeistas proporcingumo principas, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumą, asmens, kaltinamo įvykdžius nusikalstamą veiką, amžių ir kitas aplinkybes. Be to, yra galimybė, kad Floridos savivaldos institucijos gali sušvelninti tokią paskirtą bausmę. Kalbant apie įkalinimo iki gyvos galvos bausmę be lygtinio atleidimo nuo bausmės (ar bausmės sušvelninimo) galimybės, atsižvelgtina, kad tokia bausmė gali būti paskirta tik teisėjo, atlikusio visų svarbių bylos aplinkybių tyrimą, (ang. trial judge) ir tik nuteisiant už tyčinį nužudymą (ang. pre-meditated murder), todėl Teismas padarė išvadą, kad tokiu atveju ši bausmė nebūtų akivaizdžiai neproporcinga, ir konstatavo, kad nebūtų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo, pareiškėjų išsiuntimo atveju.

Pareiškėjų skundą kitais pagrindais (Konvencijos 5 str. (teisė į laisvę ir saugumą)) atmetė kaip nepriimtina.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 24 d. sprendimas

byloje *Jordan Petrov prieš Bulgariją* (pareiškimo Nr. 22926/04)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimų uždraudimas) dėl netinkamo policijos pareigūnų ir kalėjimo prižiūrėtojų elgesio, veiksmingo tyrimo trūkumo ir kalėjimo sąlygų, tačiau nebuvo pažeistas 3 straipsnis dėl tariamo medicininės priežiūros trūkumo, pažeistas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą teismą) dėl naudojimo kaip įrodymą pripažinimą, išgautą pažeidžiant Konvencijos 3 straipsnį, pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) dėl korespondencijos tarp pareiškėjo ir jo advokato stebėjimo, pažeistas Konvencijos 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) dėl prastų kalėjimo sąlygų ir kad nebuvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis dėl korespondencijos stebėjimo. Nagrinėjama byla susijusi su pareiškėjo sulaikymo, kardomojo kalinimo ir įkalinimo sąlygų Varna kalėjime.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Bulgarijos pilietis, gyvenantis Bulgarijoje (Varna). Po susišaudymo tarp pareiškėjo ir policijos pareigūnų tapatybės patikrinimo metu (po kurio policijos pareigūnas mirė dėl šautinių žaizdų), pareiškėjas buvo sulaikytas, apžiūrėtas medikų ir perduotas policijos pareigūnams,

kurie, pasak pareiškėjo, naudojo prieš jį prievartą. Pareiškėjo teigimu, policijos pareigūnai mušdami į įvairias kūno vietas bandė pareiškėją priversti prisipažinti nušovus policijos pareigūną, įvykdžius ginkluotą apiplėšimą ir dalyvavus nužudyme. Pareiškėjas taip pat teigė, kad prievartą taikė ir kardomojo kalinimo įstaigos pareigūnai. Pareiškėją apžiūrėjus gydytojui, nustatyti įvairūs kūno sužalojimai, kurie galėjo būti susišaudymo pasekmė, bet kartu ir nustatyta, kad pareiškėjas galėjo patirti kūno sužalojimus ir vėliau, t. y. jau po susišaudymo, kūno sužalojimai galėjo kilti nuo smūgių bukais daiktais.

Varna Karinis Prokuroras nusprendė nepradėti ikiteisminio tyrimo dėl kardomojo kalinimo įstaigos pareigūnų veiksmų, nes medicininė išvada nustatyta, kad kūno sužalojimai atsirado dar iki pareiškėją perkėlus į kardomojo kalinimo įstaigą. Kitas prokuroras taip pat nusprendė nepradėti tyrimo ir dėl policijos pareigūnų veiksmų, nes fizinė prievarta buvo panaudota, nepažeidžiant nacionalinės teisės, t. y. įtariamajam priešinant sulaikymo metu. Pareiškėjo apeliacija atmesta.

Pareiškėjas buvo perkeltas į Varna kalėjimą. Po kurio laiko jis pateikė ieškinius prieš vidaus reikalų ministrą ir teisingumo ministrą dėl žalos atlyginimo. Vieno iš ieškinių nagrinėjimas buvo sustabdytas, prašant pareiškėją pateikti daugiau detalių. Pareiškėjas teigė, kad tuo metu, kai jis buvo vedamas į teismo posėdžių salę, jis buvo sumuštas prižiūrėtojų. Medicininė išvada, atlikta tą pačią dieną, patvirtino, kad pareiškėjas patyrė kūno sužalojimus, sukeltus bukais daiktais, pvz., policininko lazda. Baudžiamasis procesas dėl pastarųjų veiksmų buvo nutrauktas, nustačius, kad pareigūnai siekė nuraminti agresyvų pareiškėjo elgesį.

Iš karto po pirmojo pareiškėjo sulaikymo, jis buvo apklaustas dėl pareigūno nužudymo ir prisipažino padaręs nusikalstamą veiką, tačiau vėliau, teismo posėdžio metu, pareiškėjas iš dalies paneigė savo pirminį prisipažinimą, nurodydamas, kad, būdamas sulaikytas ir apklausinėjamas, jis patyrė prievartą iš pareigūnų. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu pareiškėjas pripažintas kaltu dėl visų jam pareikštų kaltinimų, nurodant, kad pirminis pareiškėjo pripažinimas negali būti išimtas iš įrodymų, nes apklausa buvo atliekama pagal nacionalinės teisės normas ir nepažeidė pareiškėjo teisės į gynybą. Tokį pat sprendimą priėmė ir Kasacinis teismas.

Pareiškėjas vis dar laikomas Varna kalėjime. Jis teigia, kad kalėjimo sąlygos yra antisanitarinės, kalėjimo kamera neturi vandens ar tualetu bei maistas yra prastos kokybės.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimų

Teismas įvertinęs įrodymus, pateiktus byloje, nurodė, kad medicininė išvada, atlikta iš karto po pareiškėjo sulaikymo, parodė, jog elgesys jo atžvilgiu viršijo „netinkamumo“ lygį, kuris yra

pagrindas taikyti Konvencijos 3 straipsnį. Bulgarijos Vyriausybė nepateikė jokių paaiškinimų dėl pareiškėjo kūno sužalojimo, ir byloje nenustatytas pareiškėjo agresyvus elgesys, mėginimas pabėgti ar savęs žalojimo faktas per pirmas jo sulaikymo dienas. Todėl Bulgarijos Vyriausybė pripažinta atsakinga už nežmonišką ir žeminantį elgesį, patirtą pirmosiomis sulaikymo dienomis, draudžiantį pagal Konvencijos 3 straipsnį.

Kadangi įvykusių incidentų, sulaikymo ir perkėlimo į kardomojo sulaikymo įstaigą metu, tyrimų veiksmingumas buvo paveiktas ribota atlikimo apimtimi (nesistengta nustatyti, ar pasireiškė netinkamas elgesys iš pareigūnų tuo metu, kai pareiškėjas buvo perkeltas į Varna kalėjimą), Teismas padarė išvadą, kad buvo Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas.

Vertindamas kūno sužalojimus, kuriuos pareiškėjas patyrė tuo metu, kai buvo vedamas į teismo posėdį, Teismas nustatė, kad nėra abejonių, kad sužalojimai sukelti būtent kalėjimo pareigūnų, ir nors Teismas negalėjo nustatyti tariamo pareiškėjo agresyvaus elgesio, tačiau įvertinęs tai, jog pareiškėjas į teismo posėdį buvo lydimas profesionalių priežiūros pareigūnų, o Vyriausybė negalėjo pateikti duomenų, jog lydėjimo metu pareiškėjas sukėlė kažkokių sužalojimų jį lydėjusiems pareigūnams, nusprendė, kad pareigūno veiksmai, taikant tokio intensyvumo fizinę prievartą pareiškėjui, buvo neproporcingi, todėl konstatavo Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Teismas taip pat nusprendė, kad tyrimo dėl minėtų pareigūnų veiksmų neveiksmingumas (tyrimas buvo nutrauktas, konstatuojant, kad pareigūnų veiksmai atitiko nacionalinę teisę, nevertinant fizinės prievartos taikymo būtinybės siekiant nuraminti pareiškėją) lemia Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą.

Teismas, įvertinęs kalėjimo sąlygas, t. y. tai, jog kameroje nebuvo vandens čiaupo ir tualetų, ir nesant jokioms pateisinančioms išimtinėms aplinkybėms, konstatavo, kad tai nėra priimtina, ir pasirėmęs kitomis bylomis prieš Bulgariją, kuriose nustatytas griežto kalėjimo režimo, vertinant kartu su tinkamų kalėjimo fizinių sąlygų nebuvimu, rezultatas, konstatavo Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą.

Dėl Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą teismą) pažeidimo

Teismas, be kita ko, pažymėjo, kad nors nacionaliniai teismai vertino pirminį pareiškėjo prisipažinimą padarius nusikalstomas veikas kaip tinkamą įrodymą tuo pagrindu, kad pareigūno darbas tą dieną, kai pareiškėjas buvo apklaustas, buvo suorganizuotas taip, kad nebūtų įmanoma naudoti prievartą prieš pareiškėją, tačiau EŽTT nurodė, kad tarp apklausos (pareiškėjo prisipažinimo atlikus nusikalstomą veiką) ir prievartos taikymo galėjo būti praėjęs tam tikras laiko tarpas, be to, vien psichologinis spaudimas, kurį galėjo patirti pareiškėjas dėl galimo tolimesnio prievartos taikymo, buvo pakankamas priversti pareiškėją prisipažinti. Bet koku atveju apeliacinės ir kasacinės instancijų teismai nesiaiškino dėl galimo pareigūnų smurto panaudojimo, siekiant

išgauti pareiškėjo prisipažinimą, nors savo žinioje turėjo medicininę išvadą. Tokiu būdu pasirėmimas pareiškėjo prisipažinimu įvykdžius nusikalstomas veikas, kaip kaltės įrodymu, neužtikrino teisingumą baudžiamajame procese prieš pareiškėją, ypač atsižvelgiant į tai, jog jam paskirta sunkiausia bausmė, numatyta pagal nacionalinius aktus, t. y. laisvės atėmimas iki gyvos galvos be galimybės peržiūrėti (sušvelninti) paskirtą bausmę. Todėl nustatytas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas.

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas konstatavo, kad buvo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimas dėl korespondencijos stebėjimo tarp pareiškėjo ir jo atstovo, nes, pagal teisę, toks šios teisės ribojimas nebuvo numatytas, kadangi jis pripažintas antikonstituciniu.

Dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo

Teismas pripažino, kad ieškinys atlyginti žalą dėl valstybės atsakomybės už netinkamas kalėjimo sąlygas nėra pripažintinas veiksminga teisinės gynybos priemone, atsižvelgiant į jo vien tik kompensacinį pobūdį. Vyriausybė nepademonstravo jokios teisinės gynybos priemonės, kuri leistų pareiškėjui užtikrinti geresnes kalėjimo sąlygas. Todėl buvo konstatuotinas Konvencijos 13 straipsnio pažeidimas.

Vertinant teisinės gynybos priemonės veiksmingumą dėl korespondencijos stebėjimo (peržiūrėjimo), Teismas pažymėjo, kad Konvencijos 13 straipsnis nenumato priemonės, kuri leistų pareiškėjui skusti nacionalines įstatymines nuostatas nacionaliniuose teismuose, teigiant, kad jos neatitinka Konvencijos nuostatų. Todėl Teismas nenustatė Konvencijos 13 straipsnio pažeidimo dėl šio santykio.

Teismas įpareigojo Bulgariją sumokėti 10 000 eurų neturtinės žalos ir 6 650 eurų teismo išlaidų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 7 d. sprendimas byloje

Al Hamdani prieš Bosniją ir Hercegoviną (pareiškimo Nr. 31098/10)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimų uždraudimas), tačiau buvo pažeistas Konvencijos 5 straipsnio 1 dalis (teisė į laisvę ir saugumą). Nagrinėjamas klausimas dėl sprendimo deportuoti pagrįstumo, atsižvelgiant į grėsmę, kuri gali kilti pareiškėjui dėl jo sąsajos su užsienio mudžahedinais (*Mujahedin*), patirti netinkamą elgesį kilmės valstybėje ir dėl prevencinio sulaikymo pagrįstumo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas gimė 1960 m. Irake. 1979 m. jis atvyko į Bosniją ir Hercegoviną mokytis. 1987 m. pareiškėjas vedė Bosnijos ir Hercegovinos pilietę, su kurią susilaukė 5 vaikų. Per 1992-95 m. karą Bosnijoje ir Hercegovinoje pareiškėjas įstojo į *El Mujahedin* karinį bloką. Pareiškėjas įgijo Bosnijos ir Hercegovinos pilietybę tris kartus: 1992 m. kovo 23 d., 1995 m. sausio 12 d. (Awad Fadhil vardu) ir 1995 m. vasario 20 d. Nuo 1992-95 m. pareiškėjas Irake apsilankė du kartus: 2003 ir 2004 metais.

2006 m. rugsėjo 30 d. valstybinės institucijos nustatė, kad pareiškėjas įgijo Bosnijos ir Hercegovinos pilietybę apgaule, panaudodamas netikrus duomenis ir nuslėpdamas kai kuriuos reikšmingus faktus, ypač tai, kad jis jau turėjo Bosnijos ir Hercegovinos pilietybę. Pareiškėjo pilietybės statusas buvo panaikintas. 2008 m. lapkričio 27 d. valstybinės institucijos pakartotinai panaikino 1995 m. vasario 20 d. sprendimą dėl pilietybės pareiškėjui suteikimo, tokios pačios pozicijos laikėsi ir visų instancijų teismai. Užsieniečių tarnyba 2009 m. birželio 23 d. sprendimu nustatė, kad pareiškėjas kelia grėsmę valstybės saugumui, ir tuo pagrindu sulaikė pareiškėją, šis sprendimas buvo palaikytas visų instancijų teismų.

2010 m. vasario 17 d. pareiškėjas paprašė suteikti pabėgėlio statusą. Jis teigė, kad Irako piliečiai, kurie prisijungė prie mudžahedinų (*Mujahedin*) karo metu Bosnijoje ir Hercegovinoje, yra laikomi teroristais Irake. Pareiškėjas pridūrė, kad jo draugas jį informavo, jog jis yra atsidūręs „juodajame sąrašė“, o jo šeima ir artimieji yra ne kartą sulaukę įvairių grasinimų. Pareiškėjas taip pat teigė, kad jį išsiuntus atgal į Iraką jis būtų persekiojamas Šiitų musulmonų, nes jis pats yra Sunitas. 2010 m. kovo 4 d. Pabėgėlių reikalų biuras atmetė pareiškėjo prašymą suteikti prieglobstį. Pareiškėjas teikė apeliacinį skundą Konstituciniam teismui, tačiau skundas buvo atmestas. 2010 m. lapkričio 8 d. Užsieniečių tarnyba priėmė sprendimą pareiškėją deportuoti su draudimu 5 metus atvykti į šalį.

Pareiškėjas, kreipdamasis į EŽTT, be kita ko, teigė, kad jo išsiuntimas į Iraką pažeistų Konvencijos 3 straipsnį (kankinimų uždraudimas).

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pakartojo, kad nors tiek Konvencijos, tiek jos Protokolai nenumato teisės į prieglobstį, tačiau sprendimas deportuoti asmenį gali sukelti valstybės-narės atsakomybę pagal Konvencijos 3 straipsnį (kankinimų uždraudimas), jei yra rimtas pagrindas manyti, kad, išsiuntus asmenį, yra realus pavojus, jog jis patirs netinkamą elgesį, draudžiamą pagal Konvencijos 3 straipsnį (kankinimų uždraudimas).

Teismas pažymėjo, kad realaus pavojaus buvimo vertinimas turi būti labai kruopštus. Pagrindinė taisyklė yra tokia, kad pats pareiškėjas turi pateikti įrodymus apie jam gresiantį pavojų. Išsklaidyti visas abejones dėl pateiktų įrodymų yra valstybės pareiga. Teismas turi įsitikinti, kad valstybės valdžios institucijų atliktas vertinimas yra tinkamas ir pakankamai pagrįstas nacionaline medžiaga, taip pat medžiaga, kilusia iš kitų patikimų ir objektyvių šaltinių, tokių kaip: kitų Susitariančiųjų Valstybių ar ne valstybės-narių, Jungtinių Tautų agentūrų ir geros reputacijos nevyriausybinių organizacijų.

Jei pareiškėjas nėra deportuotas bylos nagrinėjimo metu, vadinasi, siekiant tinkamai įvertinti situaciją, kuri yra toje šalyje, į kurią rengiamasi asmenį išsiųsti, svarbu vertinti tas aplinkybes, kurios egzistuoja realiu peticijos nagrinėjimo metu. Galiausiai Teismas pasisakė, kad pagal bendrą taisyklę bendras pavojus valstybėje savaime nereiškia Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą asmens išsiuntimo atveju. Vis dėlto šalyje situacija gali būti tokia įtempta, kad bet kokio asmens išsiuntimas į tą šalį reikštų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą, tačiau Teismas pridėjo, kad tokia situacija gali būti tik itin kraštutinėmis aplinkybėmis.

Nagrinėjamoje situacijoje Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas į Iraką buvo grįžęs du kartus, 2003 ir 2004 metais. Pareiškėjas teigė, kad šių vizitų metu jis buvo priverstas slapstytis nuo Kurdų valdžios, o jo draugas jį informavo, kad jis yra atsidūręs “juodajame sąrašė”, jam palikus Iraką, Kurdų pareigūnai apieškojo jo šeimos namus, ieškodami pareiškėjo. Tačiau Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas ne tik nepateikė jokių įrodymų, pagrindžiančių jo anksčiau išsakytus teiginius, tačiau pareiškėjo pasisakymai prieštarauja jo pirmiau duotiems parodymams, kur pareiškėjas teigė, kad jo vizitų tikslas buvo pasirūpinti savo sergančiu tėvu (nuvežti jį į ligoninę, o vėliau tinkamai palaidoti). Tokiu atveju atrodytų, kad pareiškėjas turėjo galimybę laisvai judėti Irako gatvėmis, lankytis viešosiose įstaigose. Be to, abiejų vizitų metu pareiškėjas Irake buvo ilgiau nei vieną mėnesį, pareiškėjo apsilankymo metu situacija Irake buvo žymiai nesaugesnė negu ji yra dabar.

Be to, pareiškėjo prieglobsčio prašymas buvo kruopščiai išnagrinėtas, išanalizavus įvairių nevyriausybinių organizacijų pranešimus apie bendrą padėtį Irake. Nors Teismas gerai žino, kad šios organizacijos nerekomenduoja asmenų, kurie prašo prieglobsčio, išsiųsti atgal į Iraką, tačiau tolimesniuose savo pranešimuose jos pažymi, kad yra pasiruošusios suteikti visokeriopą pagalbą asmenims, kurie grįžta į Iraką. Todėl Teismas nemano, kad bendra situacija Irake yra tokia pavojinga, kad bet kokio asmens išsiuntimas į Iraką savaime reikštų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą. Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, Teismas padarė išvadą, kad pareiškėjo peticija yra akivaizdžiai nepagrįsta, todėl atmestina, išsiuntimas į Iraką nereikštų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo.

Dėl Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (teisė į laisvę ir saugumą) pažeidimo

Pareiškėjas, be kita ko, skundėsi, kad jo sulaikymas buvo neteisėtas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį f punktą (kai asmuo teisėtai sulaikomas ar suimamas dėl to, kad negalėtų būti leidimo įvažiuoti į šalį, arba, kai pradėtas jo deportavimo ar išdavimo kitai valstybei procesas). Teismas, pripažindamas, kad ši pareiškėjo peticijos dalis priimtina, pakartojo, kad Konvencijos 5 straipsnis garantuoja pagrindinę asmens teisę į laisvę ir šis straipsnis numato baigtinį sąrašą leidžiamų aplinkybių, kada laisvės suvaržymas gali būti teisėtas. Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punktas suteikia pagrindą apriboti asmens laisvę, kai yra įgyvendinama deportacijos procedūra, tačiau toks laisvės apribojimas turi būti teisėtas, t. y. atitikti nacionaliniais teisės aktais nustatytus reikalavimus. Tačiau vien tas faktas, kad sulaikymas yra teisėtas pagal nacionalinę teisę, nereiškia, kad toks sulaikymas bus teisėtas Konvencijos kontekste. Nors Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas buvo teisėtai sulaikytas pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punktą (kai pradėtas deportavimo procesas), tačiau Teismas pažymėjo, kad procedūra dėl pareiškėjo deportavimo prasidėjo tik 2010 m. lapkričio 8 d., todėl sulaikymas iki šios dienos buvo neteisėtas. Be to, vien tik prevencinis sulaikymas, nesant tikslo asmenį patraukti atsakomybėn, nėra numatytas Konvencijos 5 straipsnio nuostatose, todėl yra draudžiamas.

Atitinkamai valstybė nepažeidė Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkto, apribodama pareiškėjo laisvę nuo 2010 m. lapkričio 8 d., t. y. pradėjus įgyvendinti procesą dėl pareiškėjo deportavimo.

Teismas, nenustatęs pažeidimo pagal Konvencijos 3 straipsnį, bet nustatęs pažeidimą pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalį dėl pareiškėjo laisvės apribojimo iki 2010 m. lapkričio 8 d., priteisė pareiškėjui 2 000 eurų neturtinės žalos.

Europos žmogaus teisių teismo 2012 m. birželio 12 d. sprendimas

byloje *Bajsultanov prieš Austriją* (pareiškimo Nr. 54131/10)

Šioje byloje EŽTT nenustatė Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) ir 8 straipsnio (teisė į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą) pažeidimų. Nagrinėjamas klausimas dėl prieglobsčio panaikinimo ir išsiuntimo gyventi į Čėčėniją.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas – Ruslan Bajsultanov, Rusijos pilietis, 2003 m. su šeima atvyko į Austriją ir pateikė prieglobsčio prašymą. Prašyme išdėstė, kad jis rėmė čėčėnų kovotojus pirmojo karo metu (1994–1996 m.), tačiau antrajame kare atsisakė dalyvauti. 2003 m. kariai, ieškodami pareiškėjo ir

neradę jo namuose, sumušė jo tėvą ir padegė namą. Po šito įvykio pareiškėjas su žmona pabėgo iš šalies.

2005 m. liepos mėnesį Austrijos Nepriklausoma federalinė prieglobsčio tarnyba tenkino pareiškėjo apeliaciją ir suteikė prieglobstį, remiantis faktais, kad padėtis Čėčėnijoje pablogėjo ir jam grėstų pavojus. 2007 m. balandžio mėnesį pabėgėlio statusas suteiktas pareiškėjo žmonai. 2004 m. gimusiai dukrai ir 2007 m. gimusiam sūnui taip pat suteiktas prieglobstis ir teisė gyventi Austrijoje.

Austrijos teismas 2005 m. balandžio mėnesį nuteisė pareiškėją už bandymą apvogti. 2006 m. rugpjūtį kitas teismas nuteisė pareiškėją už asmens kūno sužalojimus ir nesibaigus bausmės atlikimo laikui, 2008 m. kovo mėnesį, dar kartą už kūno sužalojimą. Iš įkalinimo įstaigos pareiškėjas išleistas 2009 m. rugpjūčio mėnesį.

Federalinis prieglobsčio biuras inicijavo pareiškėjo prieglobsčio panaikinimo procedūrą. Pareiškėjas teigė, kad jam būtų pavojinga grįžti į Čėčėniją, nes grėstų persekiojimas, pagrobimas ar nužudymas. Tačiau pabėgėlio statusas buvo panaikintas 2008 m. spalio mėnesį ir nuspręsta išsiųsti pareiškėją į Rusiją. Federalinis prieglobsčio biuras nustatė, kad pareiškėjo atlikti neteisėti veiksmai atitiko Prieglobsčio įstatyme numatytas sąlygas, todėl yra pagrindas prieglobsčio pareiškėjui nebesuteikti, be to, padėtis Čėčėnijoje pagerėjo. Taip pat nustatyta, kad pareiškėjas palaikė glaudžius ryšius su Čėčėnijoje gyvenančiais artimais giminaičiais. Dėl šių priežasčių nuspręsta, kad viešasis interesas šiuo atveju yra suderinamas su pareiškėjo asmeniniu interesu. Pareiškėjas apskundė tokį sprendimą, tačiau 2009 m. rugpjūčio mėnesį Prieglobsčio teismas atmetė pareiškėjo apeliaciją kaip nepagrįstą. Prieglobsčio teismas sprendė, kad pareiškėjui prieglobsčio teisė turi būti atimta ne tik dėl jau minėtų priežasčių ar jo atliktų veikų, bet ir dėl to, kad pareiškėjas nesiintegravo į Austrijos visuomenę, vėlai pradėjo mokytis vokiečių kalbos ir turi menkas ateities perspektyvas plėtoti gyvenimą Austrijoje. Teismas taip pat nenustatė pagrindo pareiškėjui suteikti papildomą apsaugą.

2010 m. rugsėjo mėnesį Federalinė policijos institucija priėmė sprendimą išsiųsti pareiškėją iš šalies su draudimu dešimt metų atvykti į Austriją. EŽTT, pagal pareiškėjo prašymą, priėmė sprendimą taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir įpareigojo neišsiųsti pareiškėjo iki galutinio sprendimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas ginčijo išsiuntimą į Rusiją, dėl kurio jam kiltų didelė rizika patirti netinkamą elgesį Konvencijos 3 straipsnio prasme, be to, remdamasis Konvencijos 8 straipsniu, teigė, kad dėl tokio išsiuntimo jis bus atskirtas nuo šeimos.

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimo

Teismas nurodė, kad svarbią reikšmę turi tai, kad deportuojant asmenį *inter alia* jam negrėstų Konvencijos 3 straipsnyje įtvirtintų teisių pažeidimai. Teismas pažymėjo, kad siekiant nustatyti potencialų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą, pareiškėjo išsiuntimo atveju, reikia vertinti bendrą situaciją valstybėje, į kurią asmuo yra deportuojamas, ir asmenines pareiškėjo aplinkybes bei iš jų kylančias grėsmes. Įrodymus, kad yra rimtas pagrindas tikėti, jog išsiuntus asmenį jam grėstų Konvencijos 3 straipsnio pažeidimas, turi surinkti ir pateikti pats pareiškėjas.

Teismas, analizuodamas bendrą situaciją Čėčėnijoje, atkreipė dėmesį, kad bendra padėtis nėra saugi ir tam tikrų asmenų kategorijų (tokių kaip buvę maištininkai, žmogaus teisių aktyvistai ir pan.) atžvilgiu pasireiškia žmogaus teisių pažeidimai. Tačiau Teismas pažymėjo, kad pareiškėjo individualios aplinkybės nesudaro svarbių priežasčių manyti, kad jam kiltų reali grėsmė patirti netinkamą elgesį, grįžimo į Rusijos Federaciją atveju. Nurodė, kad praėjęs ne mažas laiko tarpas po pirmojo Čėčėnijos karo, kurio veiksmuose pareiškėjas dalyvavo, pagal pateiktas Danijos faktų nustatymo misijos išvadas, pareiškėjas galėtų saugiai grįžti į Čėčėniją, nes dabartinė Čėčėnijos valdžia nepersekioja tokių asmenų kaip pareiškėjas, t. y. dalyvavusių pirmajame kare. Be to, EŽTT pastebėjo, kad Čėčėnijoje gyvena pareiškėjo tėvai, broliai bei seserys, su kuriais jis artimai bendrauja, jiems neteko sulaukti jokių grasinimų susidoroti ar kitokių neteisėtų veiksmų dėl pareiškėjo individualių aplinkybių. Todėl priėjo prie išvados, kad pareiškėjas nepriklauso nei sukilėlių, nei kokiai kitai prieštarigai vertinamai grupei, dėl ko jam galėjo grėsti netinkamai elgesys tuo atveju, jei jis grįžtų į Čėčėniją. Teismas taip pat nurodė, kad Austrijos institucijos tinkamai taikė prieglobsčio teisės procedūras, vertino sąlygas dėl pareiškėjo išsiuntimo į Rusiją, Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo grėsmę. O pareiškėjas nepateikė įrodymų ar kitos informacijos, kuri leistų priimti priešingą sprendimą.

Atsižvelgdamas į visas minėtas aplinkybes, Teismas padarė išvadą, jog nebuvo pagrindo manyti, kad išsiuntimas į Rusiją pažeis Konvencijos 3 straipsnį (kankinimų uždraudimas).

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad Konvencija nenumato teisės užsieniečiui atvykti ir apsigyventi pasirinktoje valstybėje. Kita vertus, asmens išsiuntimas iš šalies, kurioje gyvena jam artimi žmonės, gali lemti Konvencijos 8 straipsnio (teisė į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą) pažeidimą. Tačiau Konvencijos 8 straipsnio 2 dalis numato sąlygas, kurios pateisina teisės į šeimos gyvenimo gerbimą ribojimą: tai daroma, remiantis įstatymu, siekiama teisėto tikslo ir toks ribojimas reikalingas demokratinėje visuomenėje.

Teismas konstatavo, kad sprendimas panaikinti pabėgėlio statusą ir išsiųsti iš šalies priimtas, remiantis įstatymu. Panaikinant pabėgėlio statusą iš pareiškėjo buvo siekiama teisėto tikslo –

užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams. Svarstant klausimą, ar toks pareiškėjo išsiuntimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje, reikia atsižvelgti į *inter alia* pažeidimo pobūdį ir sunkumą, laikotarpį, kuris praėjo nuo paskutinės bausmės atlikimo, pareiškėjo socialinius ryšius su šalimi, kurioje gyvena ir pan. Teismas pripažino, kad nusikalstamos veikos, kurias įvykdė pareiškėjas yra pakankamai sunkios, todėl institucijos turėjo pagrindą svarstyti pareiškėjo statuso panaikinimą. Taip pat pažymėjo, kad pareiškėjo žmona gyvena Grozne (Čečėnija), palaikė artimus ryšius su Čečėnijoje gyvenančiais artimaisiais, ir nors Teismas nenuvertino sunkumų, kurie kiltų šeimos persikėlimo atveju, tačiau nusprendė, jog nėra kokių nors neįveikiamų kliūčių palaikyti šeimos gyvenimą Čečėnijoje. Teismas nustatė, jog nagrinėjamu atveju didesnis interesas ir daugiau bendrų aspektų pareiškėją sieja ne su Austrija, o su Čečėnija. Pareiškėjas menkai įsiliejo į gyvenimą Austrijoje, jos visuomenę, prastai moka vokiečių kalbą. Todėl padarė išvadą, kad visa šeima nesukūrė stiprių kultūrinių ir socialinių ryšių, nepaisant to, kad pragyveno Austrijoje 9 metus.

Remdamasis nurodytais argumentais, EŽTT nusprendė, kad Konvencijos 3 ir 8 straipsniai nebuvo pažeisti ir pareiškėjo išsiuntimas į Rusiją nepažeidžia jo teisių.

III. TEISĖ Į LAISVĘ IR SAUGUMĄ (Konvencijos 5 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 31 d. sprendimas byloje

M. S. prieš Belgiją (pareiškimo Nr. 50012/08)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad yra Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimas dėl pareiškėjo grąžinimo į Iraką, 5 straipsnio 1 dalies (teisė į laisvę ir saugumą) ir 5 straipsnio 4 dalies (teisė į operatyvų sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo) pažeidimas. Nagrinėjama byla yra susijusi su užsieniečio, atlikusio bausmę, sulaikymo, turint tikslą išsiųsti iš Belgijos teritorijos, pratęsimo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Irako pilietis, šiuo metu gyvenantis Irake, atvykęs į Belgiją 2000 m. pateikė pirminį prieglobsčio prašymą, teigdamas, jog patiria persekiojimą iš Sadamo Huseino režimo narių. 2003 m. pareiškėjas sulaikytas, pareiškus kaltinimus dėl baudžiamųjų ryšių su teroristine grupuote Al-Qaeda ir dėl dalyvavimo teikiant padirbtus dokumentus su tikslu palengvinti islamistų patekimą į Europą ir nelegalių imigrantų į Belgiją. 2004 m. pareiškėjas nuteistas 54 mėnesių laisvės atėmimo

bausme. 2005 m. atmetas pirminis pareiškėjo prieglobsčio prašymas. 2007 m. Vidaus reikalų ministras priėmė įsakymą, įpareigojantį išvykti iš šalies, kartu su sprendimu išsiųsti iš šalies ir sulaikyti tuo tikslu. Sulaikymo įsakymas priimtas tuo pagrindu, kad pareiškėjas nelegaliai gyveno Belgijoje ir kėlė grėsmę viešajai tvarkai.

Pirmasis sulaikymo periodas uždarame tranzito centre (Merksplas)

Išėjęs iš kalėjimo po laisvės atėmimo bausmės įvykdymo, pareiškėjas buvo perkeltas į uždara tranzito centrą nelegaliems užsieniečiams, siekiant įvykdyti jo išsiuntimą iš šalies. 2007 m. pareiškėjas pateikė antrą prieglobsčio prašymą, teigdamas, kad grąžinus jį į Iraką jis bus šališkai nuteistas. Vidaus reikalų ministras kreipėsi į pabėgėlių ir asmenų be pilietybės reikalų komisarą su prašymu pateikti išvadą dėl galimos grėsmės, kurią patirtų pareiškėjas išsiuntimo į Iraką atveju. 2008 m. išvadoje pateikta pozicija, jog yra reali grėsmė pareiškėjo išsiuntimo atveju. Tačiau pareiškėjas nebuvo paleistas, tik perkeltas į kitą uždara tranzito centrą nelegaliems užsieniečiams. Pareiškėjas pateikė 3 prašymus išleisti iš uždaro tranzito centro, tačiau visus kartus nesėkmingai. 2009 m. atmetas antras pareiškėjo prieglobsčio prašymas, tačiau pažymėta, kad pareiškėjo išsiuntimo į Iraką atveju jis patirtų elgesį, nesuderinamą su Konvencijos 3 straipsniu (kankinimų uždraudimas). Šis sprendimas apskūstas, bet taip pat nesėkmingai.

2009 m. pareiškėjas paleistas, suteikiant leidimą gyventi šalyje, vėliau pareiškėjui leista gyventi su jo nauja partnere. 2010 m. pateikta išvada dėl pareiškėjo elgesio, nurodant, kad pareiškėjo gyvenimas šalyje kelia grėsmę viešajai tvarkai, konkrečiai rajonui, kuriame jis tuo metu gyveno. Atsižvelgiant, kad pareiškėjo partnerė grįžo į Olandiją, leidimas gyventi šalyje pareiškėjui panaikintas ir jis perkeltas į kitą uždara tranzito centrą (Bruges) nelegaliems užsieniečiams.

Antrasis sulaikymo periodas uždarame tranzito centre (Bruges)

Perkeliant pareiškėją į uždara tranzito centrą, buvo nurodoma, kad jis turi būti sulaikytas siekiant gauti „laissez-passer“ iš jo nacionalinės valdžios institucijų ir dėl to, kad kelia grėsmę viešajai tvarkai. Pareiškėjas pateikė du prašymus dėl paleidimo, tačiau nesėkmingai.

2010 m. užsienio reikalų ministras kreipėsi į Venesuelos, Burundi, Vietnamo, Burkina Faso ir Kosta Rikos diplomatus, siekdamas, kad pareiškėjui būtų skirtas politinis prieglobstis, tačiau gautas tik neigiamas atsakymas, be to, pareiškėjas atsisakė būti išsiųstas į Burundi. Pareiškėjo sulaikymas buvo pratęstas kelis kartus, siekiant įvykdyti pareiškėjo išsiuntimą iš šalies per protingą laikotarpį. Pareiškėjas teigia, kad Belgijos Sekretoriato prieglobsčio ir imigracijos politikai pareigūnų ir Tarptautinės imigracijos organizacijos atstovų vizitų metu jam buvo pasakyta, jog kitos išeities, kaip grįžti į Iraką arba būti išsiųstam į kitą, trečiąją šalį, nėra. Buvo pradėtas pareiškėjo savanoriškas grįžimas. 2010 m. spalio 27 d. nustatyta išsiuntimo diena, pareiškėjas paliko laišką

savo advokatui, kuriame nurodė, kad jis buvo informuotas, jog Belgijoje jis tik galėtų būti sulaikytas, ir jis supranta grėsmę, kuri gali jam kilti grįžus, tačiau nemato jokios kitos išeities.

Pareiškėjas buvo repatrijuotas į Iraką ir iš karto sulaikytas. Po trijų savaitių jis buvo paleistas už užstatą ir su sąlyga, kad neišvyks iš namų ir neturės jokio kontakto su užsieniečiais.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimo

Teismas pakartojo, kad Konvencijos 3 straipsnis yra absoliutus ir turi būti taikytinas net ir tuomet, kai yra kovojama su terorizmu. Nebuvo įmanoma įvertinti ir palyginti grėsmę, kurią gali patirti pareiškėjas išsiuntimo atveju, su išsiuntimo priežastimis, todėl pareiškėjo, nors ir nepageidaujamo, elgesys negali būti vertinamas. Teismas taip pat įvertino, kad pareiškėjas patyrė prievartinį išsiuntimą, todėl negalima teigti, kad jis pats sutiko su grėsme, kuri gali jam kilti grįžimo atveju. Atsižvelgdamas į tai, kad buvo rimtas pagrindas manyti, kad pareiškėjui gali kilti grėsmė, išsiuntimo atveju, ir kad Belgijos valdžios institucijos nesiėmė jokių veiksmų, pvz., nesiekė gauti diplomatinių garantijų iš Irako, jog pareiškėju bus pasirūpinta, Teismas nusprendė, kad pareiškėjo išsiuntimas į Iraką konstatuoja Konvencijos 3 straipsnio pažeidimą.

Dėl Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (teisė į laisvę ir saugumą) ir 5 straipsnio 4 dalies (teisė į operatyvų sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo) pažeidimų pirmojo sulaikymo periodo metu

Teismas konstatavo, kad iš esmės, gavus išvadą dėl grėsmės pareiškėjo išsiuntimo atveju, pareiškėjo sulaikymo pagrindas buvo vien tik saugumo priežastys, nes jis negalėjo būti išsiųstas nepažeidžiant įsipareigojimų pagal Konvenciją. Kadangi Vyriausybė nepateikė jokių įrodymų, pagrindžiančių, kad buvo vedamos derybos dėl pareiškėjo išsiuntimo į kitą šalį, kurioje jam nekiltų grėsmė, ji nepagrindė ir sulaikymo būtinumo, kuris buvo būtinas siekiant įgyvendinti pareiškėjo išsiuntimą iš šalies. Atsižvelgdamas į tai, Teismas konstatavo Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies pažeidimą. Be to, pažymėjo, kad pareiškėjui nebuvo užtikrinta teisė į greitesnį sprendimo priėmimą dėl sulaikymo pagrįstumo (teisėtumo), todėl tai lemia Konvencijos 5 straipsnio 4 dalies pažeidimą.

Dėl Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies (teisė į laisvę ir saugumą) ir 5 straipsnio 4 dalies (teisė į operatyvų sprendimą dėl sulaikymo teisėtumo) pažeidimų antrojo sulaikymo periodo metu

Teismas įvertino, kad vienintelis realus pareiškėjo sulaikymo pagrindas tuo metu buvo dėl policijos ir rizikos vertinimo institucijos pateiktos išvados dėl pareiškėjo keliamos grėsmės viešajam saugumui, bet ne pareiškėjo išsiuntimas iš šalies, kurį nurodė pareigūnai priėmę sprendimą sulaikyti pareiškėją. Be to, po pareiškėjo išėjimo iš kalėjimo nei vienas teismas iš esmės nėra įvertinęs grėsmės, kurią galėtų kelti pareiškėjas viešajai tvarkai ir saugumui. Pažymėjo, kad

administracinės institucijos, pateikusios pareiškėjo įvertinimą, nenurodė tinkamų motyvų, iš kurių pareiškėjas galėtų suprasti, kuo jis konkrečiai yra kaltinamas. Teismas nurodė, kad pareiškėjui nebuvo užtikrintos minimalios garantijos prieš šališkumą. Vienintelis laikotarpis, kada pareiškėjas buvo teisėtai ir pagrįstai sulaikytas, buvo tada, kai pareiškėjas atsisakė būti išsiųstas į Burundi, nes tuo metu iš tikrųjų vyko pareiškėjo išsiuntimo iš šalies derinimas (pagal Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkto prasmę).

Kadangi po to valdžios institucijų pareigūnai nesiėmė jokių veiksmų dėl pareiškėjo išsiuntimo į kitą, trečiąją šalį ar veiksmų, susijusių su pareiškėjo išsiuntimu į Iraką, bei gavus išvadą, kad pareiškėjui, išsiuntimo į Iraką atveju, vis dar yra reali grėsmė patirti netinkamą elgesį, draudžiamą Konvencijos 3 straipsnio, Teismas nusprendė, kad nebebuvo jokio ryšio tarp pareiškėjo sulaikymo ir siekio išsiųsti pareiškėją iš šalies. Dėl šios priežasties Teismas konstatavo, kad pareiškėjo perkėlimas į uždara tranzito centrą nelegaliems užsieniečiams bei sulaikymo pratęsimas pažeidžia Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies nuostatas.

Teismas įvertino, kad pažeidimų pripažinimas jau yra teisingas atlyginimas už patirtą neturtinę žalą, be to, įpareigojo Belgiją sumokėti 6 000 eurų teismo išlaidų.

IV. TEISĖ Į TEISINGĄ BYLOS NAGRINĖJIMĄ (Konvencijos 6 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 9 d. sprendimas

byloje *Kinsky* prieš Čekiją (pareiškimo Nr. 42856/06)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimą. Nagrinėjama byla susijusi su Austrijos piliečio bandymu atkurti nuosavybės, konfiskuotos po Antrojo pasaulinio karo, teises Čekijos nacionaliniuose teismuose ir jo nusiskundimu, kad vyriausybė įstojo į procesą nepriimtiniu būdu.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Austrijos pilietis, miręs 2009 m., iniciavo daugiau nei 100 civilinių bylų (daugiausiai nesėkmingai) Čekijoje prieš Čekijos valstybę dėl nuosavybės teisių atkūrimo, kurią, pasak pareiškėjo, jis valdė nuosavybės teise, tačiau buvo konfiskuota Čekoslovakijos po Antrojo pasaulinio karo, ir kurios vertė viršija 2 milijardus eurų.

Nagrinėjamoje byloje pareiškėjo ieškinys prieš valstybę buvo atmestas, nustatant, kad nuosavybė konfiskuota teisėtai, remiantis Prezidento dekretu. Aukščiausiasis teismas atmetė pareiškėjo apeliacinį skundą, nurodęs, kad nors ir negali būti galutinai nustatyta, jog nuosavybė buvo konfiskuota teisėtai, tačiau reikalavimas dėl nuosavybės, paimos valstybės prieš 1990 m., priteisimo nėra civilinio proceso objektas, toks reikalavimas turi būti reiškiamas pagal atkūrimo (restitucijos) įstatymus. Kol procesai vyko teisme, politikai išreiškė savo nepritarimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo asmenims, kurie „akivaizdžiai“ buvo naciai, ir tai taikytina ir pareiškėjo šeimai. Be to, kai kurie politikai sušaukė keletą susitikimų dėl turto grąžinimo civilinėse bylose klausimams aptarti ir priėmė rekomendacijas vengti tokių teismo sprendimų, kaip pareiškėjo atveju, taip pat pasiūlymą prašyti Aukščiausiojo Teismo suvienodinti skirtingą teismų praktiką šiuo klausimu.

Teisingumo ministerija kreipėsi į teismą, nagrinėjančią pareiškėjo bylas, su prašymu pateikti informaciją apie procesus, kuriuos teismas įvykdė. Policija sudarė specialios užduoties pajėgas su tikslu tirti turto grąžinimo klausimą. Atsižvelgiant į tai, pradėtas baudžiamasis tyrimas prieš pareiškėją ir jo atstovą teisme, remiantis įtarimu, jog yra bandoma klastoti ar iškreipti civilinei bylai reikšmingus faktus. Atlikdami tyrimą, pareigūnai peržiūrėjo pareiškėjo atstovo teisme veiksmus (atliktą analizę), kuriais jis rinko informaciją bylos nagrinėjimui, bei klausėsi telefoninių pokalbių tarp pareiškėjo ir jo atstovo. Sužinoję, kad jie yra stebimi, pareiškėjo atstovas kreipėsi dėl to į Konstitucinį teismą, kuris panaikino įsakymus klausyti telefoninių pokalbių ir įsakė sunaikinti visą medžiagą, surinktą tokiu būdu, nesant pagrįstam nusikalstamos veikos įtarimui, ir preziumuojant, kad valstybė taip siekė pagerinti savo poziciją civiliniuose teisiniuose procesuose prieš ją.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas sutiko su Vyriausybės pozicija, kad politikų susitikimai, suorganizuoti siekiant išspręsti turto grąžinimo klausimą, buvo teisėti ir nesudarė Konvencijos pažeidimų. Tačiau Teismas išreiškė savo susirūpinimą tuo, kad Kultūros ministras ir kitas aukšto rango politikas akivaizdžiai išreiškė savo poziciją tokio tipo bylose, susiedami pareiškėją ir kitus asmenis su naciais ir teigdami, kad padarys viską, jog užkirstų kelią tokiems asmenims laimėti procesą. Nors Teismas vengė spekuliuoti, kokią įtaką toks politikų įsikišimas turėtų procesams, tačiau pastebėjo, kad po tokių politikų pasisakymų nei vienas pareiškėjo ieškinys nebuvo sėkmingas. Todėl pareiškėjas pagrįstai išreiškė savo abejones dėl proceso nešališkumo ir nepriklausomumo. Teismas atsižvelgė į tai, kad Teisingumo ministerija reguliariai gaudavo informacijos apie šiuos civilinius procesus iš teismo, be to, pastebėjo, kad Ministerija turėjo kompetenciją pradėti drausmines bylas teisėjams, ir nusprendė,

kad tai paveikė nešališkumo įvaizdį. Vertindamas baudžiamąjį tyrimą prieš pareiškėją, Teismas nustatė, kad šio tyrimo pradžia ir vykdymas buvo akivaizdžiai pažeidžiantis teises. Pabrėžė, kad bet koks mėginimas kriminalizuoti proceso šalies naudojimąsi teisėmis, suteiktomis civiliniame procese, ypač bylose, kur valstybė veikia kaip priešinga ginčo šalis, prieštarauja teisei į teisingą bylos nagrinėjimą.

Atsižvelgdamas į tai, Teismas nusprendė, kad procesai dėl kurių kilęs nagrinėjamas ginčas neatitiko reikalavimų, keliamų teisingam bylos nagrinėjimui pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį.

Teismas įpareigojo Čekijos valstybę sumokėti pareiškėjui 10 000 eurų neturtinės žalos atlyginimą ir 3 830 eurų teismo išlaidų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje *Esertas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 50208/06)

Šioje byloje Teismas konstatavo, kad nacionalinis teismas, priimdamas priešingą sprendimą dėl to paties teisinio santykio, kuris jau buvo išnagrinėtas, ir neatsižvelgęs į ankstesnį, įsiteisėjusį sprendimą, kuriuo buvo atliktas faktinės situacijos ir teisinių santykių vertinimas tarp tų pačių ginčo šalių, pažeidė teisinio tikrumo principą. Tokiu būdu buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą).

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Lietuvos Respublikos pilietis, Tomas Esertas, gyvenantis Kaune, 2001 m. gegužės 15 d. atsijungė nuo buto centrinio šildymo, kurį tiekė UAB „Litesko“, ir pasirašė sutartį su alternatyviu šilumos tiekėju. Pareiškėjas informavo senąjį šildymo teikėją dėl sutarties nutraukimo. Tačiau UAB „Litesko“ 2002 m. atsiuntė pareiškėjui sąskaitas už šildymo paslaugas. Pareiškėjui atsisakius apmokėti sąskaitą, UAB „Litesko“ kreipėsi į teismą su civilinių ieškiniu dėl skolos priteisimo. Palangos apylinkės teismas 2004 m. birželio 7 d. sprendimu (toliau – ir pirmasis sprendimas) atmetė ieškinį, konstatuodamas, kad buto savininkai turi teisę pasirinkti šilumos tiekėją ir sutartiniai santykiai tarp ginčo šalių yra pasibaigę, ir toks ieškinys yra bandymas nepagrįstai praturtėti kitos šalies atžvilgiu. Apeliacinio proceso nagrinėjamoje byloje nebuvo. Nei viena iš šalių nereikalavo proceso atnaujinimo.

2006 m. UAB „Litesko“ iniciavo naują bylą prieš tą patį atsakovą (pareiškėją), reikalaudamas sumokėti už šildymo paslaugas tik už kitą periodą (nuo 2004 m. balandžio 1 d. iki 2005 m. rugsėjo 1 d.). Kauno apylinkės teismas 2006 m. kovo 20 d. sprendimu (toliau – ir antrasis sprendimas),

priešingai nei prieš tai nurodytoje byloje, tenkino ieškinį, konstatuodamas, kad sutartiniai santykiai tarp ginčo šalių nėra pasibaigę, todėl atsakovas turi apmokėti susidariusią skolą. Šiuo sprendimu teismas taip pat pažymėjo, kad 2004 m. birželio 7 d. sprendimas neturi *res judicata* galios, nes faktinė nagrinėjamos bylos situacija yra kitokia. Kauno apygardos teismas 2006 m. birželio 20 d. sprendimu palaikė pirmosios instancijos teismo sprendimą. Atsižvelgiant į nacionalinę teisę, šalys neturėjo teisės į kasaciją.

Remdamasis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), T. Esertas kreipėsi į EŽTT, teigdamas, kad teismas antruoju sprendimu, panaikino (ang. *overruled*) galutinį ir privalomą pirmąjį sprendimą, tokiu būdu pažeisdamas *res judicata* principą ir teisę į teisingą bylos nagrinėjimą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas, remdamasis ankstesne praktika bei teisės viršenybės ir teisinio tikrumo principais, pažymėjo, kad kai yra galutinis sprendimas, kuriuo atliktas situacijos vertinimas, toks sprendimas negali būti kvestionuojamas. *Res judicata* principas suponuoja, kad šalys negali reikalauti galutinio sprendimo peržiūrėjimo, vien tik dėl naujo ginčo įvertinimo. *Res judicata* ribojimo poveikis pasireiškia dėl *ad personam* ir dėl pačios bylos esmės (ang. *material scope*).

Vertindamas nagrinėjamą bylą, teismas nurodė, kad, nors susidariusios situacijos, kurios buvo vertintos skirtingų teismų nebuvo identiškos, tačiau jos iš esmės buvo susijusios su tuo pačiu teisiniu santykiu ir tomis pačiomis aplinkybėmis. Teismas konstatavo, kad nėra abejonių, jog esminės aplinkybės, įvertintos ir nustatytos 2004 birželio 7 d. sprendimu, buvo peržiūrėtos ir įvertintos priešingai antruoju sprendimu.

Teismas taip pat pažymėjo, kad nukrypti nuo teisinio tikrumo principo leidžiama, kai tam yra primygtinis socialinis poreikis. O galutinis teismo sprendimas gali būti panaikintas, išimtinai, siekiant ištaisyti teisminei sistemai reikšmingą, pamatinę klaidą. Nagrinėjamoje byloje teismo vertinimas buvo panaikintas, remiantis skirtingu nacionalinės teisės interpretavimu ir taikymu bei faktiniu argumentu, jog ieškinys buvo susijęs su kitu laikotarpiu. Toks pagrindas nėra vertintinas kaip pamatinė klaida, todėl nepateisina nukrypimo nuo teisinio tikrumo principo. Taip pat pirmasis sprendimas nepadarė pamatinės klaidos tokios, kaip pavyzdžiui: jurisdikcijos klaida, sunkūs procesiniai pažeidimai ar valdžios piktnaudžiavimas, kuri galėtų konstatuoti primygtinį socialinį poreikį.

Teismas, nustatęs, kad nagrinėjamoje byloje buvo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas, priteisė pareiškėjui 142,47 eurų turtinės ir 4 000 eurų neturtinės žalos.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 14 d. sprendimas
byloje *Arras ir kiti prieš Italiją* (pareiškimo Nr. 17972/07)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimą. Nagrinėjama byla susijusi su teisės aktų pakeitimais, kurie turėjo įtakos nagrinėjamai civilinei bylai dėl pensijų nustatymo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai – Italijos piliečiai, buvę Neapolio Banko (t. y. bankų grupė, iš pradžių buvusi viešąja įmone, vėliau privatizuota) darbuotojai ir išėję į pensiją iki 1991 m. Iki 1990 m. Neapolio Bankas taikė išimtinę socialinių garantijų sistemą, kai jo darbuotojams buvo taikomas palankesnis apskaičiavimo (pensijos dydžio išlyginimo) mechanizmas nei pagal bendrąją privalomojo draudimo sistemą. Privatizavus viešuosius bankus 1990 m. išimtinio pensijų režimo taikymą pradėjo slopinti, įvedant bendrąjį režimą. 1992 m. įvyko tolimesnė pensijų reforma. 1993 m. kilo ginčas tarp dalies buvusių banko darbuotojų ir banko dėl tam tikrų teisės aktų pakeitimų (1992 m.) nuostatų aiškinimo asmenų pensijoms apskaičiuoti. Bankas bandė silpninti išimtinio pensijų režimo taikymą, teigdamas, kad nauji pakeitimai turi būti taikytini ne tik tiems, kurie tuo metu dirbo banke, bet tiems, kurie jau buvo išėję į pensiją, o tai pasireiškė mažesnių pensijų išmokėjimu buvusiems darbuotojams, kurie jau buvo išėję į pensiją. Dalis buvusių banko darbuotojų, išėjusių į pensiją, pateikė ieškinį teisme, reikalaudami pripažinti, kad jiems turi būti taikomas išimtinis pensijų režimas, nes jie išėjo į pensiją iki 1992 m. teisės aktų pakeitimo, o šie pakeitimai yra taikytini tik tiems darbuotojams, kurie šiuo metu dar dirba, ir prašė priteisti jiems iš banko neišmokėtų pensijų skirtumą. Visų grandžių teismai, kuriems buvo pateikti skundai, palaikė ieškovų išdėstytus argumentus. Galiausiai pripažinta, kad teisė į išimtinį pensijų režimą taikoma buvusiems Neapolio Banko darbuotojams, išėjusiems iki 1990 m. gruodžio 31 d. laikotarpiui nuo 1994 m. sausio 1 d. (data, kai pasibaigė bendras pensijų dydžių koregavimų sustabdymas) iki 1996 m. liepos 26 d. (data, kai prasidėjo naujas pensijų dydžių patikslinimų sustabdymas konkrečiai dėl Neapolio Banko darbuotojų).

Pagal paskutinius teisės aktų pakeitimus, priimtas įstatymas Nr. 243/04, kuris pateikė prieš tai priimtų įstatymų dėl pensijų režimų taikymo aiškinimo nuostatą, pagal kurią įtvirtinta, kad buvusiems Neapolio Banko darbuotojams, išėjusiems į pensiją, nebetaikomas išimtinis pensijų režimas, įtvirtinus retrospektyvų šio įstatymo galiojimą, t. y. nuo 1992 m.

1996 m. pareiškėjai pateikė ieškinį į teismą, reikšdami tokius pačius reikalavimus, kurie buvo pateikti anksčiau buvusių banko darbuotojų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai priėmė sprendimus pareiškėjų naudai, apeliacinis teismas pripažino pareiškėjų teisę, kad jiems yra taikytinas išimtinis pensijų režimas, bet tik laikotarpiu nuo 1994 m. sausio 1 d. iki 1996 m. liepos 26 d. Kasacinis teismas pakeitė ankstesnių teismų sprendimus, priimdamas pareiškėjams nepalankų sprendimą, nurodęs, kad, pagal paskutinio įstatymo Nr. 243/04 priimtą aiškinamąją nuostatą, nuo 1994 m., nepriklausomai, kada asmenys išėjo į pensiją, apskaičiuojant pensijų dydį visiems asmenims, gaunantiems pensiją, taikoma kita apskaičiavimo sistema (didinant pensiją, atsižvelgiant į pragyvenimo lygį), t. y. ne išimtinis pensijų režimas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo

Teismas nustatė, kad valstybės atsakomybė kilo ir dėl įstatymo leidybos (turėjusio įtakos teismo sprendimui sprendžiant ginčą), ir dėl teisminių veiksmų, kuriais pažeista teisė į teisingą teismą. Įstatymo Nr. 246/04 priėmimas iš esmės nustatė ginčų esmę ir jo taikymas lėmė beprasmiškumą pareiškėjams tęsti tolimesnį civilinį procesą. Tokiu būdu pažeistas ginčo šalių lygiateisiškumas, nes valstybė, priimdama minimą įstatymą, iš esmės pripažino vienos iš šalies teisinę persvarą. Teismas pakartojo, kad tik pagrįstos viešo intereso priežastys gali pateisinti įstatyminių įsiterpimų į teisingumo administravimą. Nors pensijų sistemų suvienodinimas gali būti priimtinas kaip viešo intereso priežastis, tačiau šiuo atveju tai nenusvėrė pavojų, kurie kyla iš retrospektyvių įstatymų taikymo prigimties. Nesant priežasčių, pateisinančių įstatymų leidybos kišimąsi, kuris taikytas retrospektyviai ir nulėmė vykstančių teisminių civilinių procesų rezultata, Teismas konstatavo, kad pažeistos Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatos.

Dėl Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos draudimas) pažeidimo

Pareiškėjai teigė, kad asmenys, išėję į pensiją, ir vis dar dirbantys asmenys yra skirtingose situacijose, nors įstatyminiai pakeitimai numatė vienodą elgesio standarto taikymą šiems asmenims. Teismas pažymėjo, kad valstybei suteikta plati vertinimo nuožiūros laisvė dėl ekonominių ir socialinių strategijų formavimo, be to, valstybė pateikė pagrįstus ir objektyvius paaiškinimus dėl šių asmenų neišskyrimo ir vienodo modelio taikymo jų atžvilgiu. Teismas atmetė visus pareiškėjų argumentus dėl Konvencijos 14 straipsnio pažeidimų kaip akivaizdžiai nepagrįstus.

Dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad nacionalinės valdžios institucijos yra geresnėje padėtyje nuspręsti, kas būtina viešajam interesui, ir pripažino, kad įstatymas Nr. 243/04 priimtas, siekiant teisėto tikslo –

suvienodinti (harmonizuoti) pensijų sistemą. Įstatymas Nr.243/04 nepažeidė pareiškėjų teisės į pensiją iš esmės, ir turėjo tik padėties suvienodinimo poveikį, išvengiant nepagrįsto turėto pranašumo. Teismas atmetė pareiškėjų skundą dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio pažeidimų kaip akivaizdžiai nepagrįstą.

Teismas įpareigojo Italiją sumokėti 4 pareiškėjams atitinkamai (9 000 eurų, 5 500 eurų, 6 000 eurų ir 30 000 eurų) turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 17 d. sprendimas
byloje *Othman (Abu Qatada) prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 8139/09)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad tuo atveju, jei pareiškėjas būtų išsiųstas į Jordaniją nebūtų pažeistas Konvencijos 3 straipsnis (kankinimų draudimas), 5 straipsnis (teisė į laisvę ir saugumą), tačiau būtų pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Byloje nagrinėjamas klausimas, ar asmeniui, kuriam pareikšti kaltinimai dėl terorizmo ir kurį prašo išduoti, kiltų reali grėsmė patirti netinkamą elgesį ar šiurkštų teisės į teisingą bylos nagrinėjimą pažeidimą, tuo atveju, jei būtų deportuotas į Jordaniją. Tai pirmas kartas, kai Teismas konstatavo, kad asmens išsiuntimas pažeistų Konvencijos 6 straipsnį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), kuris atspindi tarptautinį konsensumą, kad teisingas bylos nagrinėjimas yra neįmanomas, kai prieš kaltinamąjį naudojami įrodymai, kurie išgauti asmenį kankinant.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Jordanijos pilietis, sulaikytas Long Lartin kalėjime, Anglijoje. Jis buvo įtariamas tuo, kad buvo susijęs su teroristine *al-Qaeda* grupuote. Pareiškėjas į Jungtinę Karalystę atvyko 1993 m. ir sėkmingai pateikė prašymą suteikti prieglobstį tuo pagrindu, kad Jordanijoje jis buvo sulaikytas valdžios institucijų ir kankintas 1988 m. ir 1990-1991 m. 1994 m. jam suteiktas pabėgėlio statusas su teise likti šalyje iki 1998 m. birželio mėnesio. Tuo metu, kol buvo nagrinėjamas jo prašymas leisti neterminuotai likti šalyje, 2002 m. spalio mėnesį, jis buvo sulaikytas, remiantis Anti-terorizmo, nusikaltimo ir saugumo įstatymu (ang. Anti-Terrorism, Crime and Security Act). 2005 m. kovo mėnesį, kai pastarasis įstatymas buvo panaikintas, pareiškėjas paleistas už užstatą ir kontroliuojamas pagal Terorizmo prevencijos įstatymą (ang. Prevention of Terrorism Act).

Pareiškėjas apskundė įsakymą dėl jo kontrolės. Skundo nagrinėjimo metu, 2005 m. rugpjūčio mėnesį, jis buvo informuotas apie ketinimą jį deportuoti į Jordaniją. Pareiškėjas apskundė ir šį

sprendimą. Jordanijoje jis buvo nuteistas *in absentia* už dalyvavimą dviejuose teroristiniuose išpuoliuose 1999 m. ir 2000 m. Jordanijos pareigūnų buvo teigiama, kad pareiškėjas, būdamas Jungtinėje Karalystėje, ragino (skatino) savo pasekėjus Jordanijoje ir taip sukurstė padėti sprogmenis. Pareiškėjas teigė, kad tuo atveju, jei jis būtų deportuotas, jis būtų teisiamas iš naujo, o tai sukeltų grėsmę patirti kankinimus, ilgą kardomąjį kalinimą ir šiurkščiai pažeistų teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, nes būtų teisminis nagrinėjimas būtų vykdomas, remiantis įrodymais, išgautais iš kitų teisiamųjų naudojant prievartą. Jungtinės Karalystės Speciali imigracijos komisija atmetė pareiškėjo skundą, teigiant, kad pareiškėjas išsiuntimo atveju būtų apsaugotas nuo kankinimų ir netinkamo elgesio, remiantis susitarimu tarp Jungtinės Karalystės ir Jordanijos, kuri detaliam išdėstė apsaugos garantijas, be to, pareiškėją teisiant iš naujo, nebūtų visiškai paneigta jo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą.

Apeliacinis Teismas nustatė, kad yra grėsmė, jog išsiuntus pareiškėja į Jordaniją prieš pareiškėją būtų naudojami įrodymai, išgauti naudojant prievartą, o tai pažeistų tarptautinį kankinimo draudimą ir visiškai paneigtų teisę į teisingumą pagal Konvencijos 6 straipsnį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Tačiau Lordų Rūmai 2009 m. vasario mėnesį palaikė Specialios Imigracijos komisijos sprendimą, panaikindami Apeliacinio Teismo sprendimą, nurodydami, kad diplomatinės garantijos, išsiuntimo atveju, apsaugotų pareiškėją nuo kankinimų. Be to, įrodymų, išgautų naudojant prievartą, taikymas prieš pareiškėją nereikštų visiško teisės į teisingumą paneigimą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimo

Teismas pažymėjo, jog remiantis nuoseklia Teismo praktika, pareiškėjas negalėtų būti deportuotas, jei yra reali grėsmė, jog jis patirtų kankinimus ar kitokį orumą žeminantį elgesį. Teismas, remdamasis Jungtinių Tautų institucijų ir žmogaus teisių apsaugos organizacijų išvadomis, nurodė, jog Jordanijos žinybinės institucijos dažnai naudojo prievartą prieš islamistinius teroristus ir kad teismai ar kitos institucijos nesuteigdavo apsaugos nuo to. Vertindamas diplomatinės garantijas, suteiktas Jordanijos Jungtinei Karalystei, Teismas nustatė, kad buvo remiamasi gera valia, garantijos buvo specifinės ir išsamios, atsižvelgė ir į stiprų šių dviejų šalių diplomatinę ryšį. Be to, diplomatinės garantijos buvo patvirtintos aukščiausiųjų Jordanijos valdžios institucijų. Suteiktos garantijos taip pat būtų stebimos nepriklausomos žmogaus teisių organizacijos Jordanijoje, kuri turėtų visišką priėjimą prie pareiškėjo kalėjime. Todėl Teismas nustatė, kad nėra

grėsmės, jog pareiškėjas patirtų kankinimus ar kitokį nežmonišką elgesį tuo atveju, jei būtų deportuotas į Jordaniją.

Dėl Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo

Teismas sutiko su pozicija, išsakyta Anglijos Apeliacinio Teismo, kad įrodymų, išgautų naudojant prievartą, naudojimas prieš pareiškėją pažeistų tarptautinį kankinimo draudimą ir smarkiai (ang. *flagrant*) paneigtų teisę į teisingumą pagal Konvencijos 6 straipsnį. Baudžiamajam teismui leidžiant remtis įrodymais, išgautais kankinant, įteisintų liudytojų ir įtariamųjų kankinimą. Be to, įrodymai, išgauti kankinant, yra nepatikimi, asmenys gali pasakyti bet ką, siekiant sustabdyti kankinimus. Kankinimo būdas, siekiant išgauti įrodymus, buvo plačiai paplitęs Jordanijoje, ir tokie įrodymai buvo pripažįstami Jordanijos teismų. Kaltinimai pareikšti pareiškėjui dėl dalyvavimo teroristiniuose išpuoliuose buvo paremti būtent įrodymais, išgautais kankinant vieną iš teisiųjų. Jordanijos teismai, teisdami kitus du įtariamuosius, nesiėmė jokių veiksmų dėl jų pareiškimų, kad jie patyrė kankinimą. Teismas pripažino didelę tikimybę, kad šie įrodymai bus priimtini teisiant pareiškėją iš naujo ir gali būti, jog jie turės sprendžiamąją vertę.

Dėl kitų Konvencijos straipsnių pažeidimo

Teismas nustatė, kad nagrinėjamoje byloje nėra nei Konvencijos 5 straipsnio (teisė į laisvę ir saugumą), nei Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo, nes, pirma, Jordanija įsipareigojo išnagrinėti pareiškėjo bylą per 50 dienų, todėl tokios trukmės sulaikymas nereikštų pernelyg ilgo sulaikymo ir nekonstatuotų Konvencijos 5 straipsnio pažeidimo, antra, Specialios Imigracijos komisijos procedūros atitinka Konvencijos 13 straipsnio reikalavimus.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 7 d. sprendimas
byloje *Backović prieš Serbiją* (pareiškimo Nr. 47997/06)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Nagrinėjamas klausimas dėl administracinės institucijos atsisakymo įregistruoti pareiškėjo teisę gauti atitinkamus mokėjimus už jo žemės servitutą, nustatytą trečiųjų asmenų naudai, ir galimybės apskusti tokį atsisakymą nebuvimo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, gyvenantis Serbijoje, 2005 m. vasario 24 d. nusipirko parduotuvę, kartu su žemės plotu A iš Kompanijos P. Kompanija P., kaip teisėta ankščiau paminėto turto savininkė, ir žemės plotų B ir C savininkė, buvo susaistyta servitutu, trečiųjų asmenų naudai, su prievole jį išlaikyti.

Sudarant pirkimo – pardavimo sutartį, servitutas, būdamas daiktine teise ir sklypo A dalis, iš dalies buvo perkeltas pareiškėjui. 2005 m. kovo 30 d. pareiškėjas ir Kompanija P. sudarė, teismo patvirtintą, atskirą sutartį, kurioje buvo nustatyta, kad Kompanija P. prisiima atsakomybę kompensuoti dėl servituto kilusias išlaidas pareiškėjo, kaip žemės ploto A savininko, naudai (ir potencialių ateities savininkų naudai).

2005 m. kovo 30 d. pareiškėjas pateikė prašymą Kadastro biurui įregistruoti šią daiktinę teisę, tačiau 2005 m. balandžio 11 d. Kadastrų biuras atmetė pareiškėjo prašymą, remiantis tuo, kad pareiškėjo prašymas prieštarauja įstatymams.

Pareiškėjas padavė skundą pirmiausia Kadastro biurui, vėliau Geodezijos departamentui, tačiau abu kartus skundas buvo atmestas dėl to, kad pareiškėjas nepateikė jokių įrodymų, kad tretieji asmenys, kurių naudai buvo nustatytas servitutas, sutiko su pareiškėjo ir Kompanijos P. sudaryta sutartimi. Taip pat buvo pažymėta, kad nėra jokių galimų šio administracinio ginčo sprendimo teisminių priemonių.

Pareiškėjas, kreipdamasis į EŽTT, teigė, kad buvo atimta jo teisė kreiptis į teismą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), siekiant nustatyti jo civilines teises.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pakartojo, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) garantuoja kiekvienam asmeniui, kuris turi pretenzijų dėl civilinio pobūdžio teisių ir pareigų, teisę tokias pretenzijas nagrinėti teisme arba tribunole. Ši „teisė į teismą“ yra garantuojama kiekvienam asmeniui, kuris pagrįstai mano, kad jo civilinės teisės buvo apribotos neteisėtai, ir teigia, kad nebuvo suteikta galimybė pateikti ieškinį teismui arba tribunolui, atitinkančiam Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Tik institucija, turinti visišką jurisdikciją ir atitinkanti eilę reikalavimų, tokių kaip visiška nepriklausomybė nuo vykdomosios valdžios ir nuo šalių, atitinka „tribunolo“ apibrėžimą pagal Konvenciją. Siekiant nustatyti, ar institucija yra „nepriklausoma“, yra vertinama jos narių paskyrimo tvarka, jų įgaliojimų laikotarpis, aplinkybių, garantuojančių išorinį nepriklausomumą, egzistavimas, klausimas, ar institucija turi nepriklausomos institucijos įvaizdį. Teismas taip pat pakartojo, kad administracinės institucijos, kuri neatitinka Konvencijos 6 straipsnio reikalavimų, priimti sprendimai turėtų būti paskesnės „teisminio organo, turinčio visišką jurisdikciją“ kontrolės objektas.

Nagrinėjamoje situacijoje, visų pirma, pareiškėjo galimai pažeistos teisės buvo turtinio pobūdžio, ir kaip tokios patenka į Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies taikymo sritį. Antra, nei

Kadastro biuras, nei Geodezijos departamentas, kurie nagrinėjo pareiškėjo skundus, negali būti pripažinti atitinkančiais „tribunolo“ sąvoką Konvencijos prasme. Trečia, aktualiu laikotarpiu pareiškėjui buvo teisiškai užkirstas kelias siekti išspręsti susiklosčiusią situaciją administracinių ginčijų nagrinėjimo tvarka. Be to, Teismo neįtikino argumentas, kad pareiškėjas galėjo siekti apginti savo teises civiline tvarka, iniciavęs atskirą procesą, ir tai būtų efektyvus (ne teorinis) jo pažeistų teisių gynimo būdas, nes Vyriausybė nepateikė jokios nacionalinės teismų praktikos šiuo klausimu.

Teismas konstatavo, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, kuri garantuoja teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Teismas pareiškėjui priteisė 1 000 eurų neturtinės žalos.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 12 d. sprendimas
byloje Eriksson prieš Švediją (pareiškimo Nr. 60437/08)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Nagrinėjamas klausimas dėl atsisakymo skirti žodinį bylos nagrinėjimą apeliacinės instancijos teisme.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Švedijos pilietis, 2000 m. patyrė širdies smūgį ir smegenų insultą darbe ir dėl to jam nuo 2001 m. paskirta ankstyva pensija. Pareiškėjas Socialinio draudimo agentūros taip pat prašė paskirti jam rentą, tačiau 2003 m. pareiškėjo prašymas buvo atmestas, argumentuojant tuo, kad nelaimingas atsitikimas, kuris paveikė jo sveikatą, atsitiko ne dėl darbo (kas būtų buvę pagrindas skirti rentą), bet dėl visų kitų jo asmeninių sveikatos faktorių, pavyzdžiui, kad jis 16 m. sirgo diabetu. Atsisakymas buvo pagrįstas medicinine išvada, kuri nenustatė priežastinio ryšio tarp sveikatos sutrikimo ir pareiškėjo darbo. Pareiškėjas atsisakymą skirti rentą skundė teisme, tačiau teismas padarė tokią pačią išvadą, atsižvelgęs tiek į medicininę išvadą, kuria rėmėsi Socialinio draudimo agentūra, tiek į kitą medicininę išvadą, atliktą kito gydytojo, kurią pateikė pareiškėjas, ir nurodė, kad nustatytas priežastinis ryšys vis tiek yra silpnas.

Pareiškėjas skundė tokį teismo sprendimą apeliaciniam administraciniam teismui, prašydamas teismo skirti žodinį bylos nagrinėjimą *inter alia* dėl skundo priimtimumo vertinimo, tačiau konkrečių priežasčių tam nenurodė. Vėliau pateikė kelias kitas medikų išvadas bei prašė, kad jie būtų apklausti, be to, jis pats norėjo būti išklausytas dėl jo darbo pobūdžio, remdamasis Konvencijos 6 straipsniu. Apeliacinės instancijos teismas, nenustatęs priežasčių, pagrindžiančių būtinumą skirti žodinį bylos nagrinėjimą, pareiškėjo prašymą atmetė, taip pat nusprendė, kad nėra

aplinkybių, kurie būtų pagrindas priimti apeliacinį skundą nagrinėti iš esmės. Tokios pačios pozicijos laikėsi ir kasacinės instancijos teismas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas pateikė individualią peticiją, teigdamas, kad buvo pažeista jo teisė į žodinį bylos nagrinėjimą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą).

Teismas iš pradžių pasisakė dėl peticijos priimtinumą, nustatęs, kad tuo metu, kai pareiškėjas pateikė individualią peticiją, efektyvių valstybės vidaus teisinės gynybos priemonių nebuvo, todėl Vyriausybės argumentas, kad pareiškėjas galėjo kreiptis dėl kompensacijos dėl galimo Konvencijos nuostatų pažeidimo pagal susiformavusią teismų praktiką, atmestinas.

Vertindamas teisę į žodinį bylos nagrinėjimą, Teismas pakartojo, kad teisiniuose procesuose pirmosios instancijos teisme, kuris yra vienintelė instancija ginčui išspręsti, reikalavimas „viešumo sąlygomis“, kaip tai numatyta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, reiškia teisę į „žodinį nagrinėjimą“, jei nėra išimtinių aplinkybių, pateisinančių „žodinio nagrinėjimo“ nebuvimą. Tokios išimtinės aplinkybės priklauso nuo keliamo klausimo prigimties, bet ne nuo tokių situacijų dažnumo. Todėl tai nereiškia, kad pateisinančios aplinkybės gali būti tik labai retais atvejais. Teismas pateikė tokių situacijų pavyzdį – ginčai dėl išmokų pagal socialinės apsaugos sistemą, nurodęs, kad šios bylos yra labiau techninio pobūdžio ir jų įvertinimas iš esmės priklauso nuo rašytinių medicininių išvadų. Be to, yra suprantama, kad tokiose bylose nacionalinės valdžios institucijos turėtų atsižvelgti į efektyvumo ir ekonomiškumo poreikį. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad tuo atveju, kai viešasis bylos nagrinėjimas buvo užtikrintas pirmosios instancijos teismo proceso metu, apeliacinės instancijos procesui keliami ne tokie griežti reikalavimai. Reikia vertinti nacionalinės apeliacinės sistemos pobūdį, kokias kompetencijas turi šios instancijos teismas, kokius klausimus sprendžia, ar vertina tik teisės taikymą, ar atlieka ir faktų vertinimą, kuriam rašytinės bylos medžiagos gali nepakakti.

Dėl konkrečios situacijos Teismas atkreipė dėmesį, kad nors žodinio bylos nagrinėjimo nebuvo pirmosios instancijos teismo proceso metu, tačiau pažymėjo, kad pareiškėjas neteikė prašymo dėl viešo nagrinėjimo pirmosios instancijos teismo proceso metu, tokiu būdu tai, Teismo nuomone, vertintina kaip šios teisės atsisakymas. Teismas nustatė, jog, atsižvelgiant į tai, kad prašymai skirti viešą posėdį apeliacinės ir kasacinės instancijų teismuose buvo pateikti, todėl reikia įvertinti, ar teismai pagrįstai atmetė tokį pareiškėjo prašymą. Vertindamas teismų atsisakymą, Teismas pažymėjo, kad dėl tinkamo teisingumo vykdymo interesų paprastai yra tikslinga, jog posėdis vyktų pirmosios instancijos teisme, o ne tik apeliacinės instancijos teismo proceso metu.

Atkreipė dėmesį ir į nacionalinės teisės nuostatas, kurios numatė, kad apeliaciniai skundai socialinių garantijų bylose nagrinėjami iš esmės tik esant tam tikriems pagrindams, kadangi nacionaliniai teismai nenustatė tokių pagrindų, jie apeliacijos iš esmės nenagrinėjo, o vertino tik teisės klausimus. Be to, pareiškėjas visų teisminių procesų metu buvo atstovaujamas teisininko, kuris žinojo ginčijamų aspektų teisinį reguliavimą ir teismų praktiką. Įvertinęs visus argumentus, Teismas sutiko su išvada, kad sprendimas, ar priimti apeliacinį skundą nagrinėti iš esmės, gali būti priimtas, įvertinus rašytinius duomenis, esančius byloje, todėl atsisakymas skirti šiam klausimui išspręsti viešąjį posėdį yra pagrįstas ir neprieštarauja Konvencijos 6 straipsnio 1 daliai.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 3 d. sprendimas
byloje *Boulois prieš Liuksemburgą* (pareiškimo Nr. 37575/04)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Nagrinėjamas klausimas dėl atsisakymo laikinai išleisti iš kalėjimo kalinį ir teisinės gynybos būdų trūkumo ginčyti institucijų sprendimus dėl atsisakymo tenkinti tokius prašymus.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Prancūzijos pilietis, gyvenantis Liuksemburge, peticijos padavimo Teismui dieną atlikinėjo 15 m. laisvės atėmimo bausmę kalėjime už užpuolimą, sukėlusį kūno sužalojimus, prievartavimą ir neteisėtą laisvės atėmimą kankinant. Būdamas kalėjime, jis pateikė prašymą dėl lygtinio atleidimo, prašymą perkelti į pusiau atvirą kalėjimą (ang. semi-open prison) ir eilę prašymų suteikti leidimą laikinai išėiti iš kalėjimo (ang. „prison leave“). Pateikęs pirmus 3 prašymus leisti laikinai išėiti iš kalėjimo, siekiant sutvarkyti visus administracinio pobūdžio reikalus ar lankyti užsiėmimus kvalifikacijai gauti, tačiau jo prašymai atmesti. Pareiškėjas bandė skusti atsisakymus teisme, tačiau nesėkmingai. 2004 – 2006 m. pareiškėjas buvo pateikęs dar 4 tokio pat pobūdžio prašymus, bet ir jie atmesti. 2008 m. Kalėjimo valdyba suteikė pareiškėjui teisę 1 dienai išėiti iš kalėjimo. Vėliau pareiškėjui suteikti dar 5 periodai laikinai (po 2 d. kiekvienas) išėiti už kalėjimo teritorijos ribų. 2009 m. nuspręsta tenkinti pareiškėjo prašymą perkelti į pusiau atvirą kalėjimą, o vėliau nuspręsta paskirti sušvelnintą priežiūros režimą (ang. semi-custodial regime), jei pareiškėjas susirastų darbą. 2004 m. pareiškėjas pasirašė profesinės reabilitacijos sutartį virėjo pareigoms, po 3 mėnesių jam skirtas lygtinis atleidimas nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą, 2010 m. (3 m. anksčiau termino) pareiškėjas išėjo iš pusiau atviro kalėjimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamasis į Teismas, pareiškėjas teigė, kad buvo atimta jo teisė į teisingą teismą dėl atsisakymų į jo prašymus laikinai išleisti iš kalėjimo. Teisėjų kolegija 2010 m. gruodžio 14 d. sprendimu, 4 balsais prieš 3, nusprendė, kad buvo pažeistas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). 2011 m. Vyriausybės prašymu byla perduota Didžiajai Kolegijai.

Teismo Didžioji Kolegija pažymėjo, kad Teismas negali sukurti teisės, kuri neturi jokio teisinio pagrindo nacionalinės teisės sistemoje. Atspirties taškas yra būtent nacionalinės teisės nuostatos ir jų aiškinimas nacionalinių teismų. Visų pirma, Teismas atkreipė dėmesį, kad ginčas iš esmės yra dėl klausimo, ar yra tokia teisė kaip teisė į laikiną išleidimą iš kalėjimo (ang. „right to prison leave“). Teismas nurodė, jog, pagal nacionalinę teisę, laikinas išleidimas iš kalėjimo yra numatyta kaip „privilegija“, kuri gali būti skiriama, pažymėjo, kad įstatymo leidėjas numatė tokią privilegiją be apskundimo galimybės, todėl Kalėjimo valdyba, atsižvelgusi į įstatyminius reikalavimus (vidinę nagrinėjimo tvarką), turi diskreciją nuspręsti, ar skirti tokį leidimą. Todėl konstatavo, kad Liuksemburgo teisė nenumatė kalinių teisės į laikiną išleidimą iš kalėjimo, net jei jis ir atitinka keliamus reikalavimus.

Teismas taip pat pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje administraciniai teismai atsisakė savo jurisdikcijos nagrinėti pareiškėjo skundus dėl sprendimų, kuriais atsisakyta jam leisti laikinai išeiti iš kalėjimo, remdamiesi tuo, kad šie sprendimai yra teisminio, o ne administracinio pobūdžio. Šalys nepateikė jokių administracinių ar teisminių sprendimų, įtvirtinančių sprendimų neleisti laikinai išeiti iš kalėjimo apskundimą. Todėl pareiškėjas negalėjo teigti, kad turėjo tokią teisę. Be to, Teismas nurodė, kad teisės į laikiną išleidimą iš kalėjimo nenumato nei Konvencijos ar jos Protokolų nuostatos, nei tokią teisę pripažįsta tarptautinės teisės principai, dėl to nėra valstybių konsensuso.

Atsižvelgusi į tai, Teismo Didžioji Kolegija nusprendė, kad nagrinėjamoje byloje nėra taikytinas Konvencijos 6 straipsnis, todėl nebuvo ir šio straipsnio pažeidimo.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 22 d. sprendimas

byloje *Granos Organicos Nacionales S. A. prieš Vokietiją* (pareiškimo Nr. 19508/07)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Nagrinėjamas klausimas dėl atsisakymo juridiniam asmeniui suteikti

valstybinę teisinę pagalbą, remiantis tuo, kad juridinis asmuo neįregistruotas Vokietijoje ar kitoje Europos Ekonominės Erdvės valstybėje.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjo kompanija yra registruota pagal Peru įstatymus, įsikūrusi Limoje. Kompanija eksportuoja ekologiškus bananus į Europą. 2001/2002 metais kompanija su dviem Vokietijos kompanijomis sudarė susitarimus, kuriuose numatyta, kad visi konfliktai bus sprendžiami Hamburgo teismuose. Susitarimuose taip pat buvo padaryta išlyga, kad konfliktai pirmiausia turi būti sprendžiami Hamburgo arbitraže.

2005 m. gruodžio 31 d. pareiškėjo kompanija kreipėsi į Hamburgo apygardos teismą su prašymu skirti nemokamą teisinę pagalbą, kad galėtų pareikšti civilinį ieškinį dviem Vokietijos kompanijoms dėl to, kad šios pažeidė sudarytas sutartis. Savo prašymą pareiškėjas grindė tuo, kad kompanija yra nemoki ir negali susimokėti teismo mokesčių.

2006 m. sausio 4 d. Hamburgo Apygardos teismas atmetė pareiškėjo prašymą. Jis nusprendė, kad, remiantis Vokietijos civilinio proceso kodekso 116 (2) straipsniu, tik juridiniai asmenys, kurie įsteigti vienoje iš Europos Sąjungos narių ar Europos Ekonominės Erdvės narių, turi teisę gauti teisinę pagalbą.

2006 m. sausio 23 d. Apeliacinis teismas atmetė pareiškėjo skundą, palaikydamas Hamburgo Apygardos teismo sprendimą. 2006 m. spalio 25 d. Federacinis Konstitucinis teismas atmetė pareiškėjo skundą.

Pareiškėjas, kreipdamasis į EŽTT, teigė, kad toks Vokietijos teismų sprendimas – atsisakymas skirti teisinę pagalbą, pažeidė Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintą teisę kreiptis į teismą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad, remiantis Konvencijos 6 straipsniu (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), valstybė narė neturi pareigos suteikti teisinę pagalbą visiems civilinėse bylose dalyvaujantiems asmenims. Yra aiškus skirtumas tarp Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies, kur yra įtvirtinta pareiga, esant tam tikroms sąlygoms, suteikti asmenims nemokamą teisinę pagalbą baudžiamosiose bylose, ir Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies, kur nėra jokios nuorodos į teisinės pagalbos suteikimo būtinumą. Pažymėjo, kad teisė kreiptis į teismą nėra absoliuti, gali būti taikomi įvairūs apribojimai, siekiant apsaugoti viešąjį interesą, pavyzdžiui, siekiant kontroliuoti viešųjų lėšų eikvojimą, remiant privačių asmenų bylinėjimąsi. Tačiau tokie ribojimai bus suderinami su

Konvencijos 6 straipsniu tada, jei jais nėra pažeidžiama pati teisės esmė ir ribojimais siekiama teisėto tikslo, o priemonės, naudojamos ribojant šią asmens teisę, yra proporcingos siekiamam tikslui.

Teismas pažymėjo, kad Vokietijos teismai pareiškėjo prašymą atmetė dėl dviejų priežasčių: pirma, teismai rėmėsi Vokietijos civilinio proceso kodekso 116 (2) straipsniu, kuriame nustatyta, kad tik tie juridiniai asmenys, kurie įsteigti vienoje iš Europos Sąjungos narių ar Europos Ekonominės Erdvės narių, turi teisę gauti teisinę pagalbą. Pagal Hamburgo Apeliacinį teismą, nevienodas požiūris į užsienio valstybių, ne Europos Sąjungos narių, juridinius asmenis yra pagrįstas, remiantis abipusiškumo principu: nustačius teisę į vienodą užsienio juridinių asmenų ir Vokietijos juridinių asmenų traktavimą nagrinėjamu klausimu pagal Vokietijos konstitucinę teisę, tai nepaskatintų užsienio valstybes užtikrinti Vokietijos juridiniams asmenims tokius pačius teisinius garantus. Antra, Hamburgo Apeliacinis teismas teigė, kad net jei pareiškėjo įmonei būtų taikomi tie patys standartai kaip ir Vokietijos juridiniams asmenims, pareiškėjo prašymas vis tiek būtų atmestas dėl nepakankamo viešojo intereso buvimo.

Teismas iš esmės sutiko su Vokietijos teismų išdėstytais argumentais ir laikė, kad Vokietijos teismai tinkamai ir pakankamai pagrindė savo sprendimą nesuteikti pareiškėjui teisinės pagalbos.

Teismas taip pat pasisakė dėl teisės apribojimo proporcingumo siekiamiems tikslams. Teismas pažymėjo, kad, remiantis Vokietijos Teismų mokesčių įstatymu, asmenims yra suteikta galimybė teikti papildomus prašymus, kad būtų atleisti nuo pareigos iš anksto sumokėti teismo mokesčius, jei ieškinytis nėra akivaizdžiai nepagrįstas ir pateikus įrodymus, kad išankstinis teismo mokesčių sumokėjimas sukels sunkumų prašymą padavusiai įmonei. Teismas pažymėjo, kad tokį prašymą gali pateikti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, ir nėra daromas skirtumas tarp vidaus ir užsienio juridinių asmenų. Nėra duomenų, kad pareiškėjas būtų bandęs tokį prašymą teikti. Taigi Teismas manė, kad ribojimas buvo proporcingas siekiamam tikslui.

Pareiškėjas taip pat teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas), taikant jį kartu su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), nes jis buvo diskriminuojamas dėl to, kad yra užsienio juridinis asmuo. Tačiau Teismas konstatavo, kad Vyriausybė pateikė pagrįstas ir pakankamas priežastis, dėl kurių pasireiškė skirtingas užsienio juridinių asmenų vertinimas.

Teismas konstatavo, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), taip pat nebuvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas), taikant jį kartu su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą).

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 7 d. sprendimas
byloje *Segame Sa prieš Prancūziją* (pareiškimo Nr. 4837/06)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo, jog nebuvo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo. Nagrinėjamoje byloje kilo klausimas dėl nacionalinio teismo jurisdikcijos vertinimo mokesčių ginčų bylose, Konvencijos kontekste.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Prancūzijoje veikianti akcinė bendrovė *Segame Sa*, kuri valdė dailės galeriją. Joje mokesčių administravimo institucija atliko auditą ir jo metu apskaičiavo papildomus nesumokėtus mokesčius už brangakmenių, juvelyrinių ir meno dirbinių, kolekcionierių daiktų ir antikvarinių daiktų pardavimą. Pareiškėjas buvo įpareigotas sumokėti šiuos mokesčius ir delspinigius už pavėluotą mokėjimą, taip pat papildomai paskirtą baudą, kuri buvo lygi 100 procentų nesumokėtų mokesčių dydžiui.

1997 m. gruodžio mėnesį pareiškėjas pateikė skundą vyriausiajam mokesčių administratoriui (ang. *Director of Revenue*). Pareiškėjas teigė, jog paskirti mokesčiai už meno dirbinius buvo prilyginami pridėtinės vertės mokesčiui (toliau – ir PVM), taip prieštaraujant Europos komisijos direktyvoms, nustatančioms specialius susitarimus meno dirbinių ir kolekcijų pardavimo atveju, arba pelno mokesčiui, o tai laikytina eksporto ribojimu, arba vidiniams mokesčiams, kurie yra draudžiami pagal Romos sutartį. Tai pat pareiškėjas tvirtino, jog baudos, kurios savo esme panašios į baudžiamąsias bausmes, turėjo būti paskirtos teismo.

Vyriausiasis mokesčių administratorius atmetė skundą, pagrįsdamas tuo, jog minėti mokesčiai nėra prilyginami PVM ir netrukdo laisvam prekių judėjimui, kadangi jis taikomas be išimčių visiems pirkimams atliktiems Prancūzijoje ar bet kurioje kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje.

1998 m. liepos mėnesį pareiškėjas pateikė ieškinį Paryžiaus administraciniam teismui. 2004 m. teismas ieškinį atmetė. 2005 m. sausio 10 d. pareiškėjas pateikė apeliaciją. Bylos nagrinėjimo metu, priimtas įsakymas, pagal kurį baudos dydis sumažintas nuo 100 procentų iki 25 procentų nuo nesumokėtų mokesčių sumos, taip pat mokesčių administravimo institucija padarė išimtį ir iš dalies sumažino priskaičiuotus mokesčius. 2006 m. lapkričio mėnesį teismas sprendimą paliko nepakeistą, sumažindamas priteistiną mokesčių sumą, taip pat atmetė pareiškėjo argumentus, jog mokesčiai neatitiko Bendrijos teisės, pažymėdamas, kad teismui suteikta kompetencija nereiškia, kad jis gali diferencijuoti baudą, kai įstatymas numato fiksuotą baudos dydį. Pareiškėjas pateikė kasacinį skundą, bet jis 2008 m. birželio mėnesį *Conseil d'Etat* buvo atmestas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamasis į Teismą pareiškėjas teigė, jog buvo pažeista jo teisė į teisingą teismo procesą (Konvencijos 6 str. 1 d.) tuo pagrindu, jog Prancūzijos nacionalinė teisė nesuteikia mokesčių ginčų teismams pilnos jurisdikcijos, leidžiančios nustatyti (diferencijuoti) proporcingai baudos dydį, atsižvelgiant į mokesčio mokėtojo pažeidimo sunkumą.

Teismas pakartojo, kad administracinių nuobaudų sistema neprieštarauja Konvencijai, jeigu pareiškėjas gali kreiptis į visiškos jurisdikcijos teismą (ang. a court with full jurisdiction) dėl bet kokio sprendimo, priimto prieš jį.

Teismas pažymėjo, jog nagrinėjamoje byloje pareiškėjas galėjo pareikšti ieškinį administraciniame teisme, siekdamas būti atleistas nuo reikalavimo sumokėti mokesčius ir baudas, o vėliau pateikti apeliacinį skundą bei kreiptis į *Conseil d'Etat*. Administraciniai teismai išsamiai išnagrinėjo bylą ir turėjo joje plačius įgaliojimus. Administraciniai teismai galėjo atleisti mokesčių mokėtoją nuo paskirtų mokesčių sumokėjimo ir jam paskirtų sankcijų arba pakeisti reikalaujamą sumą, kiek tai leidžiama pagal nacionalinę teisę. Paskirtas sankcijas teismai taip pat galėjo pakeisti atsižvelgdami į įstatymų nustatytas sankcijų ribas.

Pirmosios ir apeliacinės instancijų teismuose (kurie atitiko „teismą“ pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies reikalavimus) pareiškėjas galėjo pateikti visus argumentus dėl faktų ir teisės, kurie buvo svarbūs pagrindžiant jo reikalavimus, ir, be kita ko, galėjo iškelti klausimą dėl, jo manymu, esančio neatitikimo tarp jam paskirtų mokesčių ir Europos Sąjungos teisės. Taip pat pareiškėjas turėjo teisę pateikti visus argumentus apie pagrindą, kuriuo apskaičiuojamas minėtas mokestis. Be to, Teismas atkreipė dėmesį į tai, jog Apeliacinės instancijos teismas sumažino apskaičiuotus mokesčius pareiškėjo naudai.

Pareiškėjas teigė, jog administraciniai teismai, atsižvelgiant į nacionalinių teisės aktų nuostatas, neturėjo jurisdikcijos keisti paskirtos baudos dydžio dėl laiku nesumokėtų mokesčių. EŽTT pažymėjo, kad Prancūzijos įstatyminė nuostata *per se* numatė baudą, proporcingą mokesčių mokėtojo padaryto pažeidimo sunkumui. Bauda buvo nustatyta kaip tam tikras laiku nesumokėtų mokesčių procentas, ir šioje byloje pareiškėjas turėjo daug galimybių bylos nagrinėjimo metu diskutuoti dėl pagrindo, pagal kurį apskaičiuota paskirta bauda.

Teismas, sutikdamas su Vyriausybės pozicija, pripažino ypatingą mokesčių ginčų proceso pobūdį, kuris lemia veiksmingumo (efektyvumo) reikalavimą, būtiną siekiant apsaugoti valstybės interesus, taip pat pažymėdamas, kad nagrinėjamas procesas nėra pamatinė baudžiamosios teisės dalis (ang. „hard-core“) Konvencijos prasme.

Atsižvelgiant, jog galutiniame sprendime pareiškėjui buvo nustatyta 25 procentų dydžio bauda nuo nesumokėtų mokesčių, Teismo vertinimu, tai nebuvo neproporcinga, todėl nesant jokių kitų veiksnių, kurie galėjo sąlygoti neteislingą procesą, pripažino, kad nebuvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

Europos žmogaus teisių teismo 2012 m. birželio 5 d. sprendimas
byloje *Keskinen ir Veljekset Keskinen Oy prieš Suomiją* (pareiškimo Nr. 34721/09)

Šioje byloje EŽTT nenustatė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimo. Nagrinėjamas klausimas dėl nacionalinio teismo atsisakymo rengti žodinį bylos nagrinėjimą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai Vesa Petter Keskinen ir LLC (UAB) Veljekset Keskinen Oy – Suomijos pilietis ir Suomijoje įsteigta jam priklausanti įmonė.

2005 m. vasario mėnesį pareiškėjai organizavo poledinės žūklės varžybas, į kurias įėjimo mokestis siekė 20 eurų. Toks renginys organizuotas septintą kartą. Renginio esmė – sužvejoti kuo didesnio svorio žuvų bei pažymėtas žuvis, nuo to priklausė piniginių prizų suma.

Kai šis konkursas buvo organizuojamas 2003 m., Vidaus reikalų ministerija paprašė paaiškinti, koks yra konkurso pobūdis. Buvo prieita prie išvados, jog tai galėtų būti iš dalies loterija Loterijų įstatymo prasme, nes pagavus pažymėtas žuvis bus laimimi skirtingi prizai. Po tų metų renginio nebuvo kilę jokių teisinių pasekmių organizatoriams (pareiškėjams). Ruošiantis 2005 m. konkursui minėta ministerija vėl pateikė prašymą dėl renginio pobūdžio paaiškinimo, ministerija nusprendė, jog tai galėtų būti vertintina kaip loterija Loterijų įstatymo prasme. Apie tai ir apie patį renginį buvo informuoti policijos pareigūnai.

2006 m. prokuroras prieš pirmąjį pareiškėją pradėjo baudžiamąjį procesą su kaltinimu, kad buvo organizuota loterija neturint tam reikiamo leidimo, nes žvejybos varžybų rezultatas paremtas sėkme, o ne dalyvių įgūdžiais, be to, reikalavo konfiskuoti pajamas, gautas už neteisėtą renginį.

2006 m. birželio 5 d. apylinkės teismas atmetė visus kaltinimus, motyvuodamas tuo, kad net jei loterija ir buvo neteisėta, bet faktas, kad valdžios institucijos ir įgalioti pareigūnai, turėdami informacijos, jos neuždraudė, leidžia manyti, kad neteisingas pareiškėjo teisės suvokimas yra atleistinas. Šios procesinės stadijos metu apklausti keli liudytojai.

Prokuroras ir pareiškėjai pateikė apeliacinius skundus, *inter alia* prašydami skirti žodinį bylos nagrinėjimą. Abi šalys turėjo galimybę pateikti atsiliepimus į apeliacinius skundus. Apeliacinis teismas atmetė reikalavimą skirti žodinį procesą. Apeliacinės instancijos teismas pripažino visas nustatytas faktines aplinkybes, nurodęs, kad ginčo dėl jų nėra. Buvo nuspręsta, kad žodinio proceso nebereikia. Šis teismas taip pat nusprendė, kad pažymėtų žuvų gaudymas yra paremtas daugiau dalyvių sėkme nei įgūdžiais. Taip pat nurodė, kad negali būti aiškinama taip, kad neteisingas teisės supratimas yra atleistinas ir nebaustinas. Pareiškėjai buvo pripažinti kaltais dėl loterijų vykdymo tvarkos nesilaikymo.

2007 m. spalio 8 d. pareiškėjai kreipėsi į Aukščiausiąjį teismą, nesutikdami su teismo pozicija, kad žodinio bylos nagrinėjimo nereikėjo, nes tam jie ruošėsi, ketino pateikti papildomų įrodymų. 2008 m. Aukščiausiasis teismas palaikė apeliacinio teismo poziciją ir nusprendė, kad byla teisingai gali būti išspręsta ir be žodinio bylos nagrinėjimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjai kreipėsi į Teismą, teigdami, kad buvo pažeista jų teisė į teisingą teismo procesą pagal Konvencijos 6 straipsnį, nes sprendimas priimtas be žodinio bylos nagrinėjimo.

EŽTT pakartojo, kad teisė į teisingą teismą, kaip tai nurodyta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, *inter alia* reiškia teisę į žodinį bylos nagrinėjimą. Tiesa, ši taisyklė nėra absoliuti ir turi išimčių. Be žodinio teismo bylos nagrinėjimo galima apsieiti, kai tokios teisės nedviprasmiškai atsisakoma ir nėra viešojo intereso klausimų, kurie lemtų žodinio nagrinėjimo privalomumą. Toks atsisakymas gali būti tiek tiesioginis, tiek numanomas.

Šioje byloje, atsižvelgiant į tai, kad pareiškėjai neatsisakė savo teisės į žodinį bylos nagrinėjimą, turi būti nustatyta, ar konkrečios bylos aplinkybės pateisina atsisakymą surengti viešą bylos nagrinėjimą Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies prasme.

Vertindamas teisę į žodinį bylos nagrinėjimą, Teismas pakartojo, kad teisminiuose procesuose pirmosios instancijos teisme, kuris yra vienintelė instancija ginčui išspręsti, paprastai yra teisė į „žodinį nagrinėjimą“. Jei buvo surengtas žodinis bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme, tokio nagrinėjimo nebuvimas apeliacinės ar kasacinės instancijų teisminiuose procesuose gali būti pateisinamas, atsižvelgiant į specifinį tokių procesų pobūdį. Iš to darytina išvada, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta norma (teisę būti išklausytam) apima teisę teisminiame procese būti išklausytam bent vieną kartą. Bet ir šiuo atveju gali būti išimčių, pavyzdžiui tada, kai nekyla jokių fakto ar teisės klausimų, į kuriuos nebūtų galima atsakyti, remiantis byloje esančiais duomenimis.

Nagrinėjamoje byloje Teismas atkreipė dėmesį, kad apeliacinės instancijos teismas iš naujo nevertino faktinių aplinkybių ar liudytojų parodymų, nacionalinis teismas priėmė priešingą sprendimą nei pirmosios instancijos teismas dėl teisės taikymo, be to, pareiškėjai galėjo susipažinti su visais kitos šalies pateiktais dokumentais ir pateikti savo atsiliepimus ar paaiškinimus, prokuroro kaltinamasis aktas surašytas aiškiai ir nedviprasmiškai, pareiškėjai taip pat galėjo susipažinti ir su prokuroro apeliaciniu skundu. Atsižvelgęs į tai, EŽTT manė, kad teisingai ir tinkamai išspręsti bylą buvo galima ir be žodinio bylos nagrinėjimo. Be to, Teismas taip pat pabrėžė, kad tiek apeliacinės, tiek kasacinės instancijų teismai turi diskreciją nuspręsti dėl žodinio bylos nagrinėjimo būtinumo.

Konvencijos 6 straipsnis *inter alia* reiškia teisę į viešą bylos nagrinėjimą. Faktas, kad apeliacinės instancijos teismas be žodinio bylos nagrinėjimo priima priešingą sprendimą nei pirmosios instancijos teismas, *per se* nereiškia Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo. Šioje byloje matyti, kad pirmojoje instancijoje buvo vykdomas žodinis bylos nagrinėjimas ir apklausti keli liudytojai, taigi teisė būti išklaustam pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį buvo užtikrinta.

Teismas, įvertinęs byloje esančius duomenis, sprendė, kad teisminių nagrinėjimų metu buvo užtikrintos procesinės teisės. Todėl nėra pagrindo konstatuoti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 5 d. sprendimas

byloje *Chambaz prieš Šveicariją* (pareiškimo Nr. 11663/04)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, jog buvo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies (teisės į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimas. Byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl asmens teisės neduoti parodymų prieš save ir proceso lygiateisiškumo principo mokestiniuose ginčiuose.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas Yves Chambaz yra Šveicarijos pilietis ir pareiškimo pateikimo metu gyveno Bermuduose. Prieš jį buvo iškelti keli teisminiai procesai dėl mokesčių vengimo, įskaitant ir bylas dėl su juo susijusių bendrovių.

1991 m. Apmokestinimo ir mokesčių komisija, įvertinusi pareiškėjo nurodytas apmokestinamąsias pajamas 1989-1990 metais, nustatė, kad jis nedeklaravo visų savo gautų pajamų, nes jo turto augimas buvo neproporcingas palyginus su nurodytu pajamų padidėjimu. Pareiškėjas apskundė šį sprendimą. Skundo nagrinėjimo metu iš pareiškėjo buvo pareikalauta įvairios informacijos apie skundo dalyką, tačiau jis atsisakė ją pateikti. Pareiškėjo skundas buvo

atmestas ir jam buvo paskirtos baudos už atsisakymą pateikti visus skundo nagrinėjimui reikalingus dokumentus, susijusius su jo verslo sandoriais ir turimų banko sąskaitų informacija. Pareiškėjas apskundė šias baudas administraciniam teismui.

Vykstant bylos nagrinėjimui administraciniame teisme, Federalinių mokesčių institucijos pradėjo tyrimą dėl mokesčių vengimo. Pareiškėjas pateikė prašymą leisti susipažinti su tyrimo medžiaga, kuri buvo reikalinga pareiškėjui ginantis dėl paskirtų baudų administraciniame teisme. Jo prašymas buvo atmestas motyvuojant tuo, kad buvo reikalingas tam tikrų bendrovių leidimas. 2002 m. spalio 21 d. administracinis teismas atmetė pareiškėjo skundą ir paliko galioti paskirtas baudas už reikalautos informacijos nepateikimą.

Pareiškėjas pateikė apeliaciją Federaliniam teismui. Pagrįsdamas savo apeliacinį skundą, jis teigė, kad buvo pažeista jo teisė į teisingą procesą, nurodydamas, jog reikalavimas pateikti atitinkamą informaciją reiškė siekimą priversti jį duoti parodymus prieš save, nes reikalauta informacija, susijusi su klausimais, kurie buvo tyrimo dėl mokesčių vengimo objektas. Jis taip pat teigė, kad vienu metu vykę du procesai pareiškėjo atžvilgiu pažeidė nekaltumo prezumpciją, o atsisakymas leisti susipažinti su tyrimo medžiaga pažeidė lygiateisiškumo principą. 2003 m. spalio 2 d. Federalinis teismas administracinio teismo sprendimą paliko nepakeistą. Teismas konstatavo, jog vykę procesai nebuvo baudžiamojo pobūdžio, nes jų tikslas buvo nustatyti pareiškėjo mokesčines prievoles, todėl pareiškėjas negalėjo remtis savo teise neduoti parodymų prieš save arba teise į nekaltumo prezumpciją. Dėl atsisakymo leisti jam susipažinti su tyrimo medžiaga Federalinis teismas pažymėjo, jog pareiškėjas turėjo priegią prie visų jam reikalingų dokumentų, buvusių iki bylos nagrinėjimo administraciniame teisme.

2006 m. užbaigus tyrimą dėl mokesčių vengimo, mokesčius administruojančios institucijos pareiškėjui paskyrė baudą už mokesčių nesumokėjimą ir nurodė sumokėti priskaičiuotus mokesčius.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamasis į Teismą pareiškėjas teigė, jog buvo pažeista jo teisė į teisingą procesą (Konvencijos 6 str. 1 d.) tuo pagrindu, jog jis buvo verčiamas duoti parodymus prieš save ir jam buvo neleista susipažinti su vykstančio tyrimo medžiaga. Taip pat pareiškėjas teigė, jog buvo pažeista jo teisė į nekaltumo prezumpciją (Konvencijos 6 str. 2 d.).

Teismas pažymėjo, jog nors Konvencijos 6 straipsnis *expressis verbis* nenumato teisės tylėti ir neduoti parodymų prieš save, tačiau ši teisė yra pripažįstama pagal visuotinai priimtus tarptautinius standartus, sudarančius teisingo proceso esmę.

Teismas pastebėjo, kad nubaudžiant pareiškėją tuo pagrindu, jog šis atsisakė pateikti visus reikalautus dokumentus, valdžios institucijos darė jam spaudimą pateikti informaciją apie pareiškėjo pajamas ir turtą nesumokėtų mokesčių apskaičiavimo tikslais. Paskirdami baudas, tuo metu vykstant tyrimui dėl tariamo mokesčių slėpimo, kai pareiškėjas pasinaudojo savo teise tylėti, Šveicarijos teismai iš esmės įpareigojo pareiškėją duoti parodymus prieš save. Tokiu būdu Teismas pripažino, jog buvo Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas.

Dėl proceso šalių lygiateisiškumo principo pažeidimo Teismas visų pirma pakartojo, jog apribojimai prieigai prie visų kaltinančių institucijų (ang. prosecuting authorities) surinktų įrodymų gali būti pateisinami tik turint tikslą apsaugoti gyvybiškai svarbius nacionalinius interesus arba kitų asmenų pagrindines teises. Teismas savo praktikoje yra pažymėjęs, jog administraciniame teisme nagrinėjant mokestinius ginčus, turinčius baudžiamąjį pobūdį, neatmetama tai, kad proceso šalis gali iš mokesčių administravimo institucijų pareikalauti tam tikrų dokumentų, net jeigu jais ir nebuvo konkrečiai remiamasi jų atliktame tyrime. Nors Teismas pripažino, jog kompetencija įvertinti pateiktų įrodymų svarbą priklauso būtent nacionaliniams teismams, visgi atmetant įrodymus turi būti pagrįstai motyvuojama.

Teismas konstatavo, kad apribojimais pareiškėjo atžvilgiu nebuvo siekiama apsaugoti gyvybiškai svarbius nacionalinius interesus arba apsaugoti kitų asmenų pagrindines teises, nes pareiškėjui nebuvo leista susipažinti su prašoma informacija dėl jo „nusistatymo“ (ang. „attitude“), ypač dėl jo atsisakymo pateikti paaiškinimus. Taigi Teismas padarė išvadą, kad lygiateisiškumo principo nebuvo laikomasi, dėl to taip pat buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

Nekaltumo prezumpcijos pažeidimo Teismas nenustatė, nes Konvencija nereglamentuoja tam tikrų procesų eiliškumo, o šioje byloje jokių institucijų veiksmų, kurie rodytų jų išankstinį nusiteikimą pareiškėjo atžvilgiu nenustatyta.

Teismas įpareigojo valstybę sumokėti pareiškėjui 3 599 eurus turtinės žalos atlyginimo ir 7 198 eurus už patirtas išlaidas.

Europos žmogaus teisių teismo 2012 m. vasario 7 d. sprendimas

byloje *Diacenco prieš Rumuniją* (pareiškimo Nr. 124/04)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies (nekaltumo prezumpcija) pažeidimą. Nagrinėjamas klausimas dėl civilinės ir baudžiamosios atsakomybių santykio nekaltumo prezumpcijos kontekste.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Rumunijos pilietis, 1998 m. tamsiu paros metu tarp miestiniame kelyje patyrė avariją. Mašina, važiuojanti priešais, šviesomis apakino pareiškėją ir jis buvo priverstas sumažinti greitį ir stebėti priešais atvažiuojančią mašiną, važiuodamas dešine kelio puse. Staiga, priešais pareiškėją, pasirodė arklio tempiamas vežimas ir pareiškėjas turėjo staigiai stabdyti, tačiau nepavyko išvengti susidūrimo. Vežimo vairuotojas nebuvo sužeistas, o keleivei buvo padaryti kūno sužalojimai.

1999 m. buvo pradėtas nusikalstamos veikos tyrimas prieš pareiškėją, tačiau nutrauktas motyvuojant tuo, kad pareiškėjas neatliko jokių neteisėtų veiksmų, o vežimas buvo be reikalingų šviesų atspindinčių atšvaitų, kurie ir būtų užkirtę kelią susidūrimui bei iš to kilusiems padariniams – kūno sužalojimams. Vežimo keleivė apskundė tokį sprendimą, pareikalavo turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo, siekiančio 50 000 000 Rumunijos lėjų (apie 2 100 eurų). Jos skundo pagrindu tyrimas buvo atnaujintas.

Pareiškėjas savo iniciatyva išsikvietė techninį ekspertą, kurio išvada parodė, kad jis vairavo leistinu greičiu ir dėl susidūrimo atsakingas vežimo vairuotojas. Apylinkės teismas taip pat paskyrė dvi technines ekspertizes, pagal pateiktas išvadas nustatyta, kad pareiškėjas važiavo leistinu greičiu ir galėjo išvengti susidūrimo, tik jei būtų važiuojęs ne didesniu nei 11 – 12 km/h. Pažymėta, kad nebuvo priežasčių važiuoti tokiu mažu greičiu ir pareiškėjas neatliko jokių neteisėtų veiksmų, dėl avarijos atsakingas vežimo, ant kurio nebuvo atšvaitų, vairuotojas. 2002 m. gruodžio mėnesį apylinkės teismas atmetė vežimo keleivės žalos atlyginimo reikalavimą ir pripažino, kad avarija įvyko dėl to, kad vežimas buvo be atšvaitų ir sunkiai pastebimas tamsoje.

Pareiškėjas tokį sprendimą apskundė, teigdamas, kad vieninteliu kaltininku turėtų būti pripažintas vežimo vairuotojas ir kad pareiškėjas neatliko jokių neteisėtų veiksmų. Vežimo keleivė irgi apskundė sprendimą, reikalaudama atlyginti padarytą žalą. 2003 m. gegužės mėnesį apygardos teismas atmetė abi apeliacijas ir paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Pareiškėjo apeliacija atmesta motyvuojant teisinio klausimo nebuvimu, o tik satisfakcijos reikalavimu.

Tiek pareiškėjas, tiek vežimo keleivė pakartotinai apskundė tokį sprendimą. Vežimo keleivė modifikavo savo turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo reikalavimą ir sumą padidino iki 100 000 000 lėjų.

2003 m. birželio mėnesį šalys buvo iškvietos į apeliaciniame teisme vykiantį posėdį. Pareiškėjui skirtas šaukimas buvo paliktas ant jo namų įėjimo durų matomiausioje vietoje, nes įteikimo metu jo namuose nebuvo. Dėl pareiškėjo ir jo atstovo nedalyvavimo posėdyje buvo nuspręsta peržiūrėti šalių argumentus ir reikalavimus, nurodytus apeliaciniame skunde. Šio teismo 2003 m. liepos mėnesio sprendimu pareiškėjo skundas buvo atmestas ir palikti galioti iki tol priimti

teismo sprendimai, rezoliucinėje dalyje nurodant, kad pareiškėjas nei raštu, nei žodžiu nepateikė paaiškinimų, ir dėl to teismas negalėjo identifikuoti priežasčių, kodėl šie teismų sprendimai turėtų būti pripažinti negaliojančiais. Tuo pačiu sprendimu vežimo keleivei iš pareiškėjo priteista 100 000 000 lėjų. Apeliacinis teismas paaiškino, kad žemesnių instancijų teismai netinkamai taikė teisės normas, susijusias su žalos atlyginimo klausimu, suklydo išteisindami pareiškėją. Remiantis surinktais įrodymais, nustatė, kad pareiškėjas atliko neteisėtus veiksmus, dėl kurių, apakintas priešais atvažiuojančio automobilio, susidūrė su arklio traukiamu vežimu ir sužeidė juo važiuosią keleivę. Taigi aplaidus vairavimas lėmė sukeltą avariją.

Pareiškėjas skundė tokį Apeliacinio teismo sprendimą, argumentuodamas, kad jis nebuvo teisingai iškviestas į bylos nagrinėjimą, nežinojo nei posėdžio laiko, nei datos ir dėl to negalėjo pateikti rašytinių ar žodinių teiginių ir gintis, tačiau nesėkmingai. Pareiškėjas toliau skundė teismo sprendimus, tačiau 2007 m. spalio mėnesio galutiniu teismo sprendimu, pareiškėjo skundas buvo atmestas kaip nepagrįstas.

Pareiškėjas kreipėsi į EŽTT, skųsdamas Rumunijos Apeliacinio teismo 2003 m. liepos mėnesio sprendimą, kuriame buvo sprendžiamas jo teisinės atsakomybės klausimas, nurodė, kad nekaltumo prezumpcijos pažeidimas, netinkamas šaukimo į posėdį įteikimas lėmė teisės į teisingą teismą bei teisminę gynybą pažeidimą pagal Konvencijos 6 ir 7 straipsnius.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Visų pirma, Teismas pakartojo, kad „baudžiamasis kaltinimas“ pagal Konvencijos 6 straipsnį yra autonominis ir, siekiant įvertinti, ar pareiškėjui yra pareikštas baudžiamasis kaltinimas, atsižvelgiama į tris kriterijus: 1) proceso klasifikavimą pagal nacionalinę teisę; 2) proceso prigimtį (pobūdį) ir rūšį; 3) potencialios bausmės griežtumą. Toliau nurodė, kad Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies (nekaltumo prezumpcija) apimtis nėra apribota vien vykstančiu baudžiamuoju procesu. Teismas tam tikrais atvejais yra nustatęs, kad ši nuostata taikoma ir teismo sprendimams, priimtiems po bylos nutraukimo, kurie buvo susiję su baudžiamuoju procesu, pavyzdžiui: sprendimai dėl teismo išlaidų ar kompensavimo dėl kardomojo sulaikymo priteisimo. Konkrečioje byloje EŽTT nusprendė patikrinti žalos kompensavimo procesą ir nustatyti, ar šis procesas gali būti vertintinas kaip „baudžiamasis kaltinimas“ prieš pareiškėją, tuo atveju, jei ne, tuomet, ar žalos kompensavimo procesas yra susijęs su baudžiamuoju procesu pagal Konvencijos 6 straipsnio 2 dalį.

Teismas pagal pirmąjį kriterijų pažymėjo, kad pareiškėjas liko kaltinamuoju iki įsigaliojo jį išteisinantis teismo sprendimas. Tai buvo susiję tik su pirminiu baudžiamuoju kaltinimu, pagal kurį jis buvo išteisintas. Ir tai nebuvo aktualu vertinant kompensacinį reikalavimą. EŽTT pabrėžė, kad

pastarasis reikalavimas yra kilęs iš nacionalinės teisės civilinės žalos atlyginimo instituto ir jam taikomų principų. Pagal principines nuostatas – baudžiamoji atsakomybė nėra prielaida kompensacijos mokėjimui. Net jei šioje byloje nukentėjusioji pasirinko žalos atlyginimo išieškojimą baudžiamąjį proceso metu, tai vis tiek yra vertintinas kaip civilinis reikalavimas. Teismas nustatė, kad žalos kompensavimo reikalavimas buvo laikomas civiliniu pagal nacionalinę teisę.

Vertindamas antrą ir trečią kriterijus, Teismas pastebėjo, kad sąlygos civilinei atsakomybei atsirasti tam tikrais aspektais sutampa su baudžiamosios atsakomybės atsiradimu, bet jie nustatomi skirtingais kriterijais ir taikomi nevienodais būdais. Civilinis reikalavimas čia buvo nustatomas, remiantis principais, taikomais civilinėje ir deliktų teisėje. Baudžiamąjį kaltinimo rezultatas nebuvo lemiamas kompensavimo klausimo išsprendimui. Nukentėjusysis turėjo teisę kreiptis dėl kompensacijos, neatsižvelgiant į tai, ar atsakovas būtų nuteistas, ar, kaip ir buvo šioje byloje, išteisintas. Kompensavimo objektas turėjo būti įvertintas atskirai, remiantis kriterijais ir įrodinėjimais, kurie kai kuriais svarbiais aspektais skiriasi nuo baudžiamųjų. Tas faktas, kad baudžiamąjį proceso įrodymai buvo panaudoti civilinėms aplinkybėms nustatyti, nereiškia, kad procesas tampa baudžiamąjį pobūdžio. Teismas, be kita ko, atsižvelgęs į valstybių narių teisinę sistemą, konstatavo, jog išteisinimas baudžiamajame procese netrukdo nustatyti civilinę atsakomybę ir priteisti žalos kompensaciją, kuri kyla dėl tų pačių faktinių aplinkybių, pritaikius mažiau griežtą įrodinėjimo procesą. Tačiau, jei sprendime dėl žalos kompensavimo yra pasisakymas dėl asmens baudžiamosios atsakomybės, tai gali sukelti Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies (nekaltumo prezumpcija) pažeidimą. Todėl EŽTT tikrino, ar teismas, priteisdamas žalos kompensaciją, neveikė tokiu būdu ar nenaudojo tokių argumentų, kurie sukūrė aiškų ryšį tarp baudžiamosios bylos ir žalos kompensavimo proceso ir lėmė išplėstą Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies taikymo sritį.

Teismas lingvistiškai įvertino Apeliacinio teismo pateiktus argumentus, ir nors jis nekeitė ankstesnių instancijų teismų motyvuojamųjų dalių, tačiau rezoliucinėje dalyje priteisdamas kompensaciją nukentėjusiajai tiesiogiai nurodė, kad pareiškėjas yra kaltas dėl nusikaltimo, kurio padarymu jis buvo kaltinamas, atlikimo. EŽTT pažymėjo, kad apeliacinis teismas peržengė civilinės bylos svarstymo ribas ir tokiu būdu sukėlė abejonių dėl pareiškėjo išteisinimo teisingumo. Todėl pripažino, kad buvo pakankamas ryšys su baudžiamąja byla, kuris yra nesuderinamas su nekaltumo prezumpcija.

Atsižvelgiant į visas anksčiau pateiktas aplinkybes, EŽTT padarė išvadą, kad Konvencijos 6 straipsnio 2 dalis buvo taikoma procedūrai, susijusiai su kompensaciniu reikalavimu, ir nustatė, Konvencijos 6 straipsnio 2 dalies pažeidimą.

Teismas įpareigojo valstybę sumokėti pareiškėjui 2 000 eurų turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą.

V. TEISĖ Į PRIVATAUS IR ŠEIMOS GYVENIMO GERBIMĄ (Konvencijos 8 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 15 d. sprendimas

byloje *Aksu prieš Turkiją* (pareiškimų Nr. 4149/04 ir 41029/04)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamoje byloje nagrinėjamas klausimas, ar pastraipos knygoje apie romus ir apibrėžimai dviejuose žodynuose yra žeidžiantys ir diskriminacinio pobūdžio.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Turkijos pilietis, romų tautybės asmuo, gimęs 1931 m. ir gyvenantis Ankaroje.

2000 metais Kultūros ministerija išleido 3000 knygos „Turkijos čigonai“ kopijų. Prieš knygos publikavimą Patariamoji publikacijų valdyba patvirtino knygos turinį. Knygoje, be kitos informacijos apie romų tautybės asmenis, buvo galima rasti ir tokių teiginių, kad čigonai vykdo neteisėtą veiklą: yra vagys, kišenvagiai, sukčiai, plėšikai, elgetos, narkotikų prekeiviai, prostitutės, viešnamių valdytojai, taip pat, kad čigonai yra agresyvūs, nepatikimi. Pareiškėjas teigė, kad tokie teiginiai pažemino ir sumenkino jį kaip romų tautybės asmenį.

Pareiškėjas kreipėsi į Kultūros ministeriją ir į knygos autorių su reikalavimu nutraukti knygos pardavimus, o likusias kopijas sunaikinti. Negavęs jokio atsakymo, 2001 m. birželio 15 d. pareiškėjas padavė ieškinį prieš Kultūros ministeriją ir knygos autorių į Ankaros civilinį teismą, prašydamas atlyginti neturtinę žalą ir nutraukti knygos leidybą. Jis teigė, kad knygoje išsakyti teiginiai apie romus buvo žeminantys. 2002 m. rugsėjo 24 d. Ankaros civilinis teismas atmetė pareiškėjo skundą kaip nepagrįstą.

2002 m. pareiškėjas padavė apeliacinį skundą, o 2003 m. kasacinį skundą. Tačiau abu kartus bylą pralaimėjo. Turkijos teismai teigė, kad knyga buvo mokslinio pobūdžio leidinys, teiginiai apie romus buvo bendriniai ir jokių būdu negalima daryti išvados, kad jie apėmė visus romų tautybės asmenis. Pareiškėjas taip pat kreipėsi į Ankaros administracinį teismą, tačiau ir šis teismas pareiškėjo prašymo netenkino.

1991 m. ir 1998 m. Kalbos asociacija, nevyriausybinė organizacija, išleido du žodynus: „Turkų kalbos žodynas mokiniams“ ir „Turkų kalbos žodynas“. Nepaisant skirtingų pavadinimų, abu žodynai pasižymėjo tuo pačiu kontekstu. Šių žodynų leidyba buvo iš dalies finansuota Kultūros ministerijos.

2002 m. pareiškėjas nusiuntė laišką į Kalbos asociaciją visos Romų kultūrinės asociacijos vardu. Savo laiške pareiškėjas teigė, kad kai kurios žodynuose publikuojamos frazės yra užgaulios ir žeidžia romų tautybės asmenis. Žodynuose buvo galima rasti tokių frazių kaip:

„Čigonų palapinė“ – purvina, prasta vieta;

„Čigonų kova“ – žodinė kova, kurioje naudojama vulgari kalba;

„Čigoniškumas“ – 1) yra čigonas; 2) yra šlykštus ar gobšus;

„Tapimas čigonu“ – šlykščiai elgtis.

Pareiškėjas prašė Kalbos asociacijos pakoreguoti frazes, kurios menkina romų tautybės asmenis. Pareiškėjas negavo jokio atsakymo į savo laišką.

2003 m. pareiškėjas kreipėsi į Ankaros civilinį teismą su prašymu, kad įžeidžiančios romų tautybės asmenis frazės būtų pašalintos iš žodynų. Pareiškėjas taip pat prašė neturtinės žalos atlyginimo, teigdamas, kad žodyne pavartotos frazės jį sumenkino.

Ankaros civilinis teismas 2003 m. sprendimu atmetė pareiškėjo skundą kaip nepagrįstą. Teismas konstatavo, kad frazių vartojimas žodynuose buvo paremtas istorinės ir socialinės tikrovės ir kad žodyno autoriai neturėjo ketinimų pažeminti ar sumenkinti romų etninės grupės. Teismas taip pat pažymėjo, kad panašūs posakiai žodynuose ir enciklopedijose yra vartojami ir kitų etninių grupių atžvilgiu. Kasacinis teismas paliko galioti šį sprendimą.

Pareiškėjas pateikė dvi individualias peticijas į EŽTT, teigdamas, kad knygoje ir žodynuose naudojami posakiai apie romų tautybės asmenis yra žeidžiantys visą romų bendruomenę ir žemina jo identitetą. Todėl pareiškėjas manė, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą).

Neoficiali sprendimo apžvalga

Visų pirma Teismas pripažino, kad asmens etninis identitetas yra fizinio ir socialinio identiteto aspektas ir patenka į Konvencijos 8 straipsnio taikymo sritį. Bet koks neigiamas etninės grupės stereotipų formavimas gali paveikti asmeninį tos grupės nario gyvenimą, o tai reiškia, kad tai veikia jų identiteto suvokimą ir emocijas dėl savęs įvertinimo. Esminis šios bylos aspektas – leidiniai, kurie, kaip buvo teigiama pareiškėjo, darė įtaką grupės, kuriai priklausė pareiškėjas, identitetui ir dėl šios priežasties – jo asmeniniam gyvenimui.

Pagrindinis aspektas, kurį įvertino Teismas, buvo ne tai, ar valdžios institucijos tiesiogiai apribojo pareiškėjo teisę į privataus gyvenimo gerbimą, bet klausimas, ar jie įgyvendino savo pareigą pagal Konvencijos 8 straipsnį imtis būtinų priemonių apsaugoti pareiškėjo efektyvią teisę į privatų gyvenimą.

Turkijos teismai turėjo nustatyti pusiausvyrą tarp pareiškėjo, kaip romų bendruomenės nario, teisės į privataus gyvenimo gerbimą ir visuomenės intereso, saugant saviraiškos laisvę (pagal Konvencijos 10 straipsnį), pavyzdžiui, knygos autoriaus laisvę atlikti konkrečios etninės grupės mokslinius tyrimus ir publikuoti padarytas išvadas.

Vertindama knygos turinį, Didžioji Kolegija sutiko su nacionalinių teismų pateiktomis išvadomis, kad knyga, kurioje buvo remiamasi moksliniais tyrimais, nebuvo žeminanti romų bendruomenę. Knyga, parašyta akademiko, kurio tyrimai ir leidiniai gali būti suvaržomi tik atlikus kruopštų vertinimą, turi būti vertinama bendrai, neišimant pastraipų iš konteksto. Autorius nepateikė jokių bendrų neigiamų pastabų apie visą romų bendruomenę, tik išskyrė tam tikrą šios bendruomenės narių sąsają su neteisėta veikla. Taip pat Teismas atkreipė dėmesį, kad skirtinguose knygos skyriuose autorius pažymi, kad jo tikslas yra supažindinti visuomenę su romų tautybės asmenimis ir išsklaidyti visuomenėje vyraujančius neigiamus mitus apie šią etninę grupę. Be to, autorius yra paaiškinęs, kokiais metodais jis naudojosi atlikdamas tyrimą – atlikti tyrimai apėmė gyvenimą kartu su romų bendruomene ir informacijos rinkimą iš bendruomenės narių, vietinės valdžios ir policijos.

Vertindama skundžiamus žodynus, Didžioji Kolegija pripažino, kad būtų labiau pageidautina, jog prie žodžio „čigonai“ būtų nurodyta, kad tai ne metaforinė reikšmė, bet menkinanti ir įžeidžianti reikšmė. Vis dėl to, vien tik šis trūkumas negali būti laikomas pagrindu pripažinti Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą, tuo labiau, kad žodynas nebuvo mokyklinis vadovėlis, nebuvo tiekiamas mokykloms kaip mokymo priemonė, o taip pat nebuvo rekomenduotas Švietimo ir mokslo ministerijos kaip rekomenduojama literatūra mokiniams.

Be to, Teismas nurodė, kad tai, jog pareiškėjas galėjo ginti savo teises, inicijuodamas procesus skirtingų jurisdikcijų teismuose, parodo, kad buvo užtikrinta efektyvi teisinė sistema pažeistoms teisėms apginti.

Todėl Didžioji Kolegija padarė išvadą, kad Turkijos valdžios institucijos ėmėsi visų būtinų priemonių, atitinkančių jų pareigą pagal Konvencijos 8 straipsnį užtikrinti pareiškėjo efektyvią teisę į jo, kaip romų bendruomenės nario, privataus gyvenimo gerbimą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 15 d. sprendimas
byloje *Nacic ir kiti prieš Švediją* (pareiškimo Nr. 16567/10)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas nei Konvencijos 3 straipsnis (kankinimo uždraudimas), nei 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl sprendimo išsiųsti 3 šeimos narius ir tokiu būdu atskirti vieną iš pareiškėjų, turintį psichikos problemų, nuo likusios šeimos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra keturi šeimos nariai (vyras su žmona ir 2 jų sūnūs), romų tautybės, pabėgę iš Kosovo į Švediją. Po 1999 m. karinių veiksmų pradžios Serbijoje, tėvas atsisakė dalyvauti kovose ir pasislėpė nuo ginkluotųjų pajėgų, kaip ir jo šeima, dėl to patyrusi Serbijos kariuomenės bauginimą ir sumušimus. Iš pradžių pasislėpę draugų namuose metus laiko, visiškai izoliuoti nuo pasaulio, jie 2006 m. išvyko į Švediją, kur siekė prieglobsčio ir prašė leidimo gyventi šalyje. Savo prašymus jie grindė tuo, kad grįžus į Serbiją arba Kosovą, jiems grėstų persekiojimas dėl jų etninės kilmės, be to, taip pat teigė ir buvo pateikę medicininės išvadas dėl sveikatos (psichologinės būklės) problemų. Jų prašymai buvo išanalizuoti Migracijos tarnybos, tačiau atmesti. Pareiškėjai pateikė skundus teismui, kuris palaikė Migracijos tarnybos poziciją, tačiau apeliacinės instancijos teismas nusprendė atmesti visų pareiškėjų prašymus dėl leidimo gyventi šalyje, išskyrus vyresniojo sūnaus, kuriam buvo suteiktas leidimas nuolat gyventi šalyje dėl psichikos būklės problemų.

Pareiškėjai kreipėsi į Teismą, prašydami pritaikyti Teismo taisyklių 39 straipsnį (laikinosios apsaugos priemonės) ir sustabdyti jų išsiuntimą iš šalies, kol nebus išnagrinėta jų byla.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimo

Teismas pakartojo, kad užsieniečiai, dėl kurių pradėta vykdyti išsiuntimo procedūra, iš esmės negali reikalauti jokios teisės pasilikti valstybės teritorijoje, siekiant ir toliau gauti naudos iš medicininių, socialinių ar kitų formų paramos ir paslaugų. Tai, kad pareiškėjo padėtis, įskaitant ir jo gyvenimo trukmę, žymiai suprastėtų (sumažėtų galimybes), jei jis būtų išsiųstas iš šalies, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) pažeidimo. Sprendimą išsiųsti užsienietį, kuris kenčia nuo sunkios psichinės ar fizinės ligos, į šalį, kurioje tos ligos gydymo galimybės yra mažesnės nei išsiuntimo valstybėje, gali sukelti Konvencijos

3 straipsnio pažeidimą, tačiau tik labai išimtiniais atvejais, kai humanitarinės priežastys yra įtikinamos.

Dėl konkrečios situacijos Teismas pasisakė, kad pareiškėjų aplinkybės nėra tokio intensyvumo, kuris reikštų „išimtinį atvejį“, ir reikalautų panaikinti sprendimą išsiųsti iš šalies dėl sveikatos priežasčių. Psichinės būklės pasikeitimo priežastys yra didžiaja dalimi tiesiogiai susijusios su pareiškėjų situacija ir tikimybe, jog jie gali būti išsiųsti iš šalies, tai, jog jų padėtis suprastės išsiuntimo atveju, negali būti vertintina kaip lemiamą aplinkybę Konvencijos 3 straipsnio taikymo prasme. Pažymėjo, kad pareiškėjų situacija ir aplinkybės buvo įvertintos išsamiai net kelių instancijų teismų ir padarytos pagrįstos išvados, atsižvelgiant į visas pateiktas medicinines išvadas. Be to, pareiškėjas, kuriam suteiktas leidimas nuolat gyventi Švedijoje jau yra sulaukęs 21 metų ir vertinimas, kaip pasikeistų jo gyvenimas jo šeimos narių išsiuntimo atveju, yra spekuliatyvus. Todėl Teismas nusprendė, jog nėra Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo.

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas, visų pirma, įvertino, ar nagrinėjama situacija patenka po „šeimos gyvenimo“ sąvoka pagal Konvencijos 8 straipsnį, atsižvelgiant į tai, kad vyresnysis sūnus yra pilnametis, ir nustatė, kad faktas, jog sūnus sulaukė pilnametystės, ypač turint omenyje jo sveikatos būseną, nepakeičia situacijos, jog jis yra išlaikomas ir priklausomas nuo kitų šeimos narių, todėl kitų pareiškėjų išsiuntimas iš šalies yra vertintinas kaip kišimasis į šeimos gyvenimą. Toks teisės į šeimos gyvenimo gerbimą ribojimas gali būti pateisintas, jei atitinka Konvencijos 8 straipsnio 2 dalies reikalavimus: yra numatytas įstatymu, siekia teisėtų tikslų, yra būtinas demokratinėje visuomenėje.

Teismas pripažino, kad nagrinėjamas teisės į šeimos gyvenimo gerbimą ribojimas numatytas įstatymu, o vertinant būtinumo demokratinėje visuomenėje kriterijų, atsižvelgtina į socialinius poreikius ir proporcingumą tarp priemonių ir siekiamų teisėtų tikslų. Pakartojo, kad Konvencijos 8 straipsnis nenumato bendro įpareigojimo valstybei gerbti imigrantų pasirinkimą ir leisti šeimoms susijungti savo teritorijoje. Nepaisant to, tam tikrais atvejais, susijusiais su šeimos gyvenimu ir imigracija, valstybės įsipareigojimų apimtis įsileisti į savo teritoriją asmenis šeimos susijungimo pagrindu gali skirtis, atsižvelgiant į konkrečios situacijos aplinkybes ir bendrus interesus. Aplinkybės, į kurias turi būti atsižvelgiama šiame kontekste, yra: kiek šeimos gyvenimas būtų paveiktas (nutrauktas), ryšių su valstybe apimtis, ar yra neįveikiamų kliūčių šeimos gyvenimą tęsti kilmės valstybėje ar kitose šalyse, imigracijos kontrolės veiksniai (pavyzdžiui, imigracijos įstatymų pažeidimų istorija), viešosios tvarkos užtikrinimas.

Atsižvelgęs į tai, Teismas nusprendė, kad dabartinė sveikatos būklė (trečiojo pareiškėjo, t. y. vyresniojo sūnaus) negali būti vertinama kaip kliūtis jam susijungti su kitais šeimos nariais jų kilmės šalyje. Be to, jei reikėtų, jis galėtų gauti medicinines paslaugas Kosove ar Serbijoje. Nustatęs

pareiškėjų ribotus ryšius su Švedija, Teismas nemanė, kad yra kokių nors neįveikiamų kliūčių pareiškėjams gyventi kartu kaip šeima savo kilmės šalyje. Įvertinęs situaciją Serbijoje ir atsižvelgęs į su pareiškėjais susijusias aplinkybes, Teismas padarė išvadą, kad pareiškėjų etninė (romų) kilmė nesudaro pagrindo teigti, kad išsiuntimo į Kosovą arba Serbiją atveju būtų negerbiamos iš Konvencijos kylančios jų teisės.

Remdamasis nurodytais argumentais ir atsižvelgęs į vertinimo nuožiūros laisvę suteiktą valstybei šiame kontekste, Teismas nusprendė, kad nacionalinės valdžios institucijos teisingai balansavo viešą interesą (veiksmingas migracijos kontrolės įgyvendinimas, Švedijos ekonominės gerovės išsaugojimas) ir pareiškėjų teises į šeimos gyvenimo gerbimą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 14 d. sprendimas

byloje *Antwi ir kiti prieš Norvegiją* (pareiškimo Nr. 26940/10)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl sprendimo išsiųsti užsienietį, sudariusį santuoką su Norvegijos piliete ir turintį dukrą, Norvegijos piliete, tuo pagrindu, kad jis naudojosi padirbtais asmens tapatybės dokumentais.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra Henry Antwi, Ganos pilietis, ir jo žmona bei dukra, abi Norvegijos pilietės, visi gyvenantys Norvegijoje. H. Antwi 1998 m. atvyko į Vokietiją, kur įsigijo padirbtą pasą, pagal kurį jis – Portugalijos pilietis. Vokietijoje jis sutiko savo būsimą žmoną, kuri 17 m. išvyko iš Ganos į Norvegiją šeimos susijungimo pagrindu. Jie abu persikėlė į Norvegiją, kur susilaukė dukros, tačiau santuoką jie sudarė Ganoje. 2006 m. Norvegijos imigracijos institucija priėmė sprendimą išsiųsti H. Antwi iš Norvegijos su draudimu įvažiuoti į šalį 5 metus, išsiaiškinę, kad jis naudojosi padirbtu pasu.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad H. Antwi gavo leidimą dirbti ir gyventi šalyje, pasinaudodamas klastotu pasu ir gimimo liudijimu, kurį jis gavo po to, kai prisistatė kitu vardu. Todėl visas jo būvimas Norvegijoje buvo nelegalus visais laikotarpiais. Teismas nusprendė, kad Norvegijos valdžios institucijos nepasielgė šališkai ar kaip kitaip viršijo jiems suteiktą vertinimo nuožiūros

laisvę šioje srityje. Teismas, įvertinęs faktines aplinkybes bei atsižvelgęs į geriausių vaiko interesų principą, taip pat pažymėjo, kad nagrinėjamoje situacijoje buvo atliktas teisingas balansas tarp viešojo intereso, t. y. užtikrinti imigracijos kontrolę, ir pareiškėjų poreikio, kad H. Antwi galėtų likti Norvegijoje, ir nenustatė, kad pareiškėjo išsiuntimas pažeistų kitų pareiškėjų teisę į šeimos gerbimą. Todėl konstatavo, kad Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo nėra.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 14 d. sprendimas
byloje *Hardy & Maile prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 31965/07)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl dviejų suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalų statybos ir eksploatavimo prie uosto.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai, Didžiosios Britanijos piliečiai, gyvenantys Milford Haven (Didžioji Britanija), tame mieste, kuriame prie uosto suplanuoti statyti du suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalai. Pareiškėjai skundėsi, kad nacionalinės valdžios institucijos netinkamai įvertino pavojų (riziką), kuri keltų vietovės (atsižvelgiant, kad tai jūrinio uosto teritorija, vykdančio uostui būdingą veiklą) veikla ir neįvykdė pareigos skleisti (platinti) svarbią informaciją dėl galimų pavojų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Visų pirma, Teismas nurodė, kad siekiant Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) taikymo aplinkosaugos bylose, turi būti įrodyta, kad galimas teisės į privataus ir šeimos gyvenimo ribojimas tiesiogiai veikia pareiškėjo namus, šeimą ar privatų gyvenimą. Teismas įvertinėęs pateiktas potencialias veiklos rizikas, nustatė, kad nagrinėjamoje byloje ryšys tarp pavojaus galimybės ir pareiškėjų privataus gyvenimo ir namų egzistuoja, todėl byla nagrinėtina pagal Konvencijos 8 straipsnį.

EŽTT nustatė, kad nagrinėjamoje situacijoje atlikti visi reikalaujami planavimo proceso etapai, įtraukiant pavojaus aplinkai nustatymą ir vertinimą, buvo nuosekli ir išsami įstatyminė ir reguliacinė sistema (bazė), reglamentuojanti SGD terminalų veiklą. Teismas įvertino ir atliktus atitinkamų institucijų išsamius tyrimus ir pateiktas ataskaitas dėl SGD terminalų veiklos vertinimo. Atitinkamos planavimo ir riziką (pavojų) vertinančios institucijos, taip pat ir teismai, sutiko su

pateiktais kompetentingų institucijų rizikos vertinimais ir jos mažinimo pasiūlymais, atsižvelgta ir į teritorijos, kurioje planuojami statyti terminalai, specifiką (dėl uosto veiklos), nes vertinimą atliko už uosto teritorijos priežiūrą atsakinga institucija. Atsižvelgęs į tai, Teismas konstatavo, kad nacionalinės valdžios institucijos nustatė teisingą pusiausvyrą tarp skirtingų konkuruojančių interesų, ir įvykdė pareigą užtikrinti pareiškėjų teisę į asmeninio gyvenimo ir namų pagarbą, todėl Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo dėl pavojaus (rizikos), susijusio su SGD terminalų veikla, vertinimo nėra.

Vertindamas peticijos dalį dėl informacijos atskleidimo ir viešinimo, nustatė, kad didžioji dalis informacijos buvo viešai prieinama. Pareiškėjai neįrodė, kad kažkokie esminiai dokumentai nebuvo jiems pateikti ir su jais supažindinti. Pažymėjo, kad bet kuriuo atveju dėl bet kokios informacijos, kuri, pareiškėjų teigimu, nebuvo pateikta (jiems atskleista), buvo prieinama per įstatymo sukurtą mechanizmą, leidžiantį ieškotis konkrečios informacijos, kuriuo jie sėkmingai ir buvo pasinaudoję. Todėl Teismas konstatavo, kad valdžios institucijos užtikrino informacijos prieinamumą, kaip tai reikalaujama Konvencijos 8 straipsniu, ir kad sukurta efektyvi ir prieinama procedūra, pagal kurią pareiškėjai gali kreiptis dėl kitos aktualios ir svarbios informacijos, jei jie to pageidautų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 24 d. sprendimas
byloje *Yordanova ir kiti prieš Bulgariją* (pareiškimo Nr. 25446/06)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl Bulgarijos valdžios institucijų plano išskeldinti romus iš savivaldybės žemėje įsikūrusios gyvenvietės prie Sofijos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra 23 Bulgarijos piliečiai, gyvenantys Sofijos pakraščio rajone, kuriame gyvena apie 250 kitų romų, kurie čia įsikūrė 1960-aisiais ir 1970-aisiais, paskutiniai įsikūrimai buvo 1990-aisiais. Jų namai be pamatų ir pastatyti, neturint leidimų. Kadangi nėra nuotekų ar vamzdžių sistemos, žmonės naudojami vandeniu iš dviejų viešų fontanų. Žemė, kurioje jie įsikūrė iš pradžių priklausė valstybei, nuo 1996 m. – Sofijos savivaldybei. Nei pareiškėjai, nei kiti tos gyvenvietės gyventojai niekada nesiekė įteisinti savo pastatytų namų, teigdami, kad yra vargšai ir izoliuoti nuo visuomenės, be to, įstatymai nenumatė galimybes įtvirtinti jiems nuosavybės teises į savavališkai

pastatytus namus. Nėra ginčo, kad pastatyti namai neatitinka inžinierinių ar saugumo reikalavimų, todėl įteisinti galėtų būti tik po esminės rekonstrukcijos.

Nuo 1990-ųjų kilo įtampa tarp romų ir kitų jų kaimynų (ne romų), sukeldama dideles politines ir kitas diskusijas dėl gyvenviečių panaikinimo. Iki 2005 m. nei valstybės, nei savivaldybės institucijos nebandė iškeldinti pareiškėjų ir jų šeimų. Iki parduodant žemę, kurioje pareiškėjai įsikūrė, privačiam investoriui, rajono meras priėmė įsakymą dėl priverstinio romų iškeldinimo, kuris buvo skundžiamas teismams, tačiau Vyriausiasis administracinis teismas konstatavo, kad toks sprendimas yra teisėtas, nes pareiškėjai nepateikė galiojančio teisinio pagrindo, kuris leido užimti žemę. Nepaisant savivaldybės institucijų siekio iškeldinti romus iš gyvenvietės ir sunaikinti jų namus, dėl politinio spaudimo iškeldinimas nebuvo įvykdytas. Tačiau miesto meras viešai pareiškė, kad yra neįmanoma surasti alternatyvų apgyvendinimą, nes šie asmenys nebuvo užsiregistravę į sąrašus asmenų, kuriems reikia būsto, ir savivaldybė negali jiems suteikti prioritetą prieš kitus, kurie buvo laukiančiųjų sąrašuose daug metų.

Po kitų bandymų iškeldinti pareiškėjus, 2008 m. EŽTT, pasinaudodamas laikinųjų apsaugos priemonių institutu, nurodė Bulgarijos Vyriausybei, kad pareiškėjai negali būti iškeldinti, kol nebus užtikrinta, jog apgyvendinimas bus aprūpintas vaikams, vyresnio amžiaus žmonėms, neįgaliesiems ir kitaip pažeidžiamiems žmonėms. Rajono meras informavo, kad įsakymo iškeldinti vykdymas sustabdytas, laukiant rezoliucijos dėl būsto problemos gyvenvietės gyventojams. Pagal 2010 m. stebėsenos ataskaitą, neužfiksuota jokie progreso dėl būsto romams. Iš kitos pusės, žiniasklaidos pranešimuose teigiama, kad romų būsto statybos vyksta keliuose regionuose Bulgarijoje.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas nurodė, kad vertinant tai, kad pareiškėjai savavališkai pastatytuose namuose gyveno daug metų, tie statiniai tapo jų namais, nepaisant, ar jie užėmė juo teisėtai, ar ne. Jei pareiškėjai būtų iškeldinti iš jų gyvenvietės ir komunos, tai jų namai, privatus ir šeimos gyvenimas būtų neigiamai paveiktas.

Teismas įvertino, kad valdžios institucijos legitimiai bandė atgauti žemę iš žmonių, kurie užima ją neteisėtai, siekiant miestų plėtros, tačiau atsižvelgiant į tai, kad keletą dekadų valdžios institucijos toleravo neteisėtus romų gyventojus, tai leido pareiškėjams sukurti stiprius ryšius su vieta ir įkurti ten komunos gyvenimą. Ir nors Konvencija nenumato pareigos suteikti būstą pareiškėjams, tačiau išskirtiniais atvejais gali kilti pareiga užtikrinti prieglobstį ypač pažeidžiamiems žmonėms. Teismas atkreipė dėmesį į proporcingumo principo svarbą

nagrinėjamoje byloje, pabrėždamas, kad pagal Konvencijos 8 straipsnį turėjo būti atsižvelgta į proporcingumo principą vertinant pareiškėjų, kaip socialiai pažeidžiamos grupės narių, statusą ir jų specifinius poreikius, tačiau nacionalinės valdžios institucijos šios pareigos neįvykdė: nei sprendimas iškeldinti, nei teismo sprendimuose nesiremta ir nevertintas veiksmų (įsakymo iškeldinti) proporcingumas. Todėl nusprendė, kad įvykdžius įsakymą dėl iškeldinimo būtų pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

Dėl Konvencijos 46 straipsnio (sprendimų privalomumas ir jų vykdymas)

Teismas nusprendė, kad valdžios institucijos turėtų priimti bendras priemones, siekiant įvykdyti šį Teismo sprendimą ir ateityje išvengti galimų panašių pažeidimų, priimti įstatymų ir praktikos pakeitimus, įtraukiant proporcingumo vertinimą. Vertinant individualią situaciją, pažymėjo, kad įsakymas dėl pareiškėjų iškeldinimo turėtų būti panaikintas arba sustabdytas, laukiant, kol bus priimtos priemonės, pagal kurias institucijos įvykdytų Teismo sprendime nustatytus reikalavimus.

Teismas nusprendė, jog pats Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo pripažinimas sudaro pakankamą teisingą neturtinės žalos atlyginimą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 23 d. sprendimas
byloje *Trosin prieš Ukrainą* (pareiškimo Nr. 39758/05)**

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad buvo pažeisti Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir Konvencijos 34 straipsnis (individualios peticijos). Nagrinėjamas klausimas dėl sulaikyto asmens šeimyninių vizitų varžymo ir korespondencijos su EŽTT stebėjimo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas gimė 1968 m. ir šiuo metu kalėjime atlieka bausmę iki gyvos galvos už nužudymą. Po jo nuteisimo 2005 m. balandžio mėnesį iki 2010 m. pareiškėjui buvo leista matytis su savo giminaičiais ne dažniau nei vieną kartą į šešis mėnesius. Po nacionalinių aktų pakeitimo jam buvo suteikta teisė į šeimos vizitus kartą į tris mėnesius. Vizitai galėjo trukti ne ilgiau kaip keturias valandas ir tuo pačiu metu galėjo būti ne daugiau kaip trys suaugę lankytojai. Kadangi pareiškėjas palaikė glaudžius santykius su savo žmona, motina, vyresniuoju broliu ir sūnumi, po to, kai sūnus sulaukė pilnametystės 2010 m., vienas lankytojas iš keturių turėdavo atsisakyti lankymo galimybės per kiekvieną leidžiamą vizitą. Per susitikimus pareiškėjas su savo artimaisiais bendraudavo per stiklo pertvarą ir pareiškėjo pokalbių su šeimos nariais klausėsi kalėjimo pareigūnas.

Pareiškėjo laiško, nusiųsto EŽTT, pirmasis puslapis buvo užantspauduotas įkalinimo įstaigos antspaudu. Iki 2006 m. spalio mėnesio pareiškėjo laišakai EŽTT būdavo atsiunčiami su įkalinimo įstaigos lydraščiu, kuriame trumpai išdėstyta pareiškėjo skundų esmė.

Pareiškėjas, remdamasis Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir 34 straipsniu (individualios peticijos), skundėsi EŽTT dėl jo šeimyninių vizitų ribojimų ir jo korespondencijos su EŽTT stebėjimo.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas pabrėžė, kad esminė sulaikytojo teisės į šeimos gyvenimo gerbimą dalis yra tai, kad valdžios institucijos leido jam palaikyti ryšius su savo artimaisiais. Teismas pripažino, kad lankymo taisyklės apribojo pareiškėjo teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą pagal Konvencijos 8 straipsnį. Teismas pažymėjo, kad tokie šios teisės apribojimai buvo įtvirtinti įstatymu (yra teisėti) ir šiais apribojimais buvo siekiama teisėto tikslo – užtikrinti tvarką. Vertinant, ar tokie apribojimai būtini demokratinėje visuomenėje, Teismas atkreipė dėmesį, kad atitinkamos nacionalinės teisės nuostatos numatė automatinį ribojimą dėl vizitų dažnumo ir trukmės visiems kaliniams, kurie nuteisti kalėti iki gyvos galvos, neatsižvelgiant, ar tokie griežti apribojimai yra būtini kiekvienoje situacijoje. Teismas neišvelgė jokių išskirtinių aplinkybių, kurios reikalautų riboti šeimyninius vizitus, leidžiant susitikti kartą į šešis mėnesius išties keturis metus. Nors buvo priimti pakeitimai, leidžiant susitikti kartą į tris mėnesius, tačiau lankytojų skaičiaus ribojimas vis tiek buvo taikomas automatiškai.

Teismas taip pat nurodė, kad susitikimų tvarka – tai, kad per vizitus pareiškėją ir jo šeimos narius skirdavo stiklinę pertvara ir kad, pareiškėjo sūnui sulaukus pilnametystės, vienam iš šeimos narių tekdavo atsisakyti susitikimo su pareiškėju – nesuteikė jokio privatumo. Teismas nenustatė jokio būtinumo taikyti tokius griežtus šeimos vizitų ribojimus.

Valstybė neįrodė, kad buvo tinkamai balansuoti pareiškėjo interesai susitikti su savo šeima ir viešasis interesas apriboti sulaikytųjų asmenų kontaktą su išoriniu pasauliu. Todėl nustatė, jog buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą).

Dėl Konvencijos 34 straipsnio (individualios peticijos) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad labai svarbu užtikrinti kiekvieno asmens teisę laisvai bendrauti su teismais, ir garantuoti, kad tokie asmenys, naudodamiesi šia savo teise, nepatirs jokio spaudimo, kuris lemtų skundų atsisėmimus arba jų koregavimus. Šiame kontekste terminas „spaudimas“ apima visus tiesioginius ir netiesioginius veiksmus, kurie gali daryti įtaką asmens apsisprendimui.

Teismas taip pat pažymėjo, kad itin svarbu garantuoti šią teisę kiekvienam sulaikytajam, kadangi šie asmenys yra itin pažeidžiami, nes jų galimybė susisiekti su teismais ir apskritai visu išoriniu pasauliu itin priklauso nuo kalėjimo administracijos. Teismas taip pat pabrėžė, kad itin svarbu užtikrinti pareiškėjų susirašinėjimo su teismais konfidencialumą. Laiškų adresuotų teismui ar gautų iš teismo atplėšimas be jokios abejonės gali lemti tai, kad tie laiškai bus perskaityti.

Nors tarp bylos šalių yra ginčas, ar pareiškėjo laiškai, kuriuos jis siųsdavo EŽTT, buvo peržiūrimi, Teismas, atsižvelgęs į tą faktą, kad pareiškėjo laiškų pirmasis puslapis būdavo antspauduojamas, o vėliau pareiškėjo laiškai teismą pasiekdavo kartu su lydraščiu, kuriame būdavo pateikta pareiškėjo argumentų santrauka, padarė išvadą, kad pareiškėjo laiškai būdavo skaitomi. Visa tai leidžia konstatuoti, kad pareiškėjo teisė į laisvą ir konfidencialų susirašinėjimą su Teismu nebuvo tinkamai užtikrinta, taip pažeidžiant Konvencijos 34 straipsnį.

Teismas pareiškėjui priteisė 5 000 eurų neturtinės žalos.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 10 d. sprendimas

byloje *di Sarno ir kiti prieš Italiją* (pareiškimo Nr. 30765/08)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą), nebuvo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo dėl Italijos valdžios institucijų pareigos pateikti informaciją dėl potencialios grėsmės, kilusios pareiškėjams, ir kad buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę). Nagrinėjama byla susijusi su nepaprasta padėtimi dėl atliekų surinkimo ir apdorojimo Kampanijos regione, Italijoje, kur gyveno/dirbo pareiškėjai, apimant ir 5 mėnesių periodą, kai atliekos buvo kraunamos į gatvę.

Faktinės aplinkybės

Šioje byloje pareiškėjai yra 18 Italijos piliečių, 13 iš kurių gyvena ir likusieji dirba Somma Vesuviana, Kampanijos regione, Italijoje. Nuo 1994 m. vasario 11 d. iki 2009 m. gruodžio 31 d. Ministras Pirmininkas paskelbė nepaprastą padėtį Kampanijos regione dėl labai rimtų problemų su komunalinių atliekų šalinimu. Nuo pat pradžių nepaprastosios padėties valdymas buvo patikėtas „komisarams“ (ang. „deputy commissioners“).

1997 m. birželio 9 d. regiono prezidentas, einantis komisaro pareigas, parengė regioninį atliekų šalinimo planą, pagal kurį numatyta penkių šiukšlių deginimo įrenginių, penkių pagrindinių sąvartynų ir šešių antrinių sąvartynų statyba. Paskelbtas viešasis konkursas dėl dešimties metų

koncesijos vykdyti atliekų apdorojimo ir šalinimo paslaugas Neapolio provincijoje. Pagal specifikacijas, konkurso laimėtojas turėtų užtikrinti tinkamą surinktų atliekų priėmimą, rūšiavimą, atliekų perdirbimą (biokuro gaminimą) ir deginimą. Tuo tikslu iki 2000 m. gruodžio 31 d. turėjo būti pastatyti ir valdomi trys atliekų rūšiavimo ir kuro gamybos įrenginiai, ir įrengta elektrinė, naudojanti iš atliekų perdirbtą kurą. Koncesija buvo suteikta penkių bendrovių susivienijimui, kuris įsipareigojo pastatyti iš viso tris biokuro gamybos įrenginius ir vieną atliekų deginimo įrenginį.

1999 m. balandžio 22 d. tas pats komisaras iniciavo viešą konkursą dėl koncesijos vykdyti atliekų šalinimo paslaugą Kampanijoje. Laimėtojas buvo konsorciumas, kuris įsteigė bendrovę Fibe Campania SpA. Ši bendrovė įsipareigojo pastatyti ir valdyti septynis biokuro gamybos įrenginius ir du atliekų deginimo įrenginius. Iš jos taip pat buvo reikalaujama užtikrinti atliekų priėmimą, rūšiavimą ir tvarkymą Kampanijos regione.

Dėl 2001 m. sausio mėnesio Tufino sąvartyno uždarymo buvo laikinai sustabdytos atliekų šalinimo paslaugos Neapolio provincijoje. Kitų savivaldybių merai provincijoje sankcionavo laikiną atliekų laikymą savo sąvartynuose. 2001 m. gegužės 22 d. atliekų surinkimas ir transportavimas Somma Vesuviana savivaldybėje buvo patikėtas kelių bendrovių susivienijimui. Vėliau, 2004 m. spalio 26 d., paslaugų valdymas buvo perduotas valstybinei bendrovei.

2003 m. Neapolio prokuratūra pradėjo baudžiamąjį tyrimą dėl atliekų tvarkymo paslaugų Kampanijoje. 2007 m. liepos 31 d. prokuroras prašė bylos nagrinėjimo teismine tvarka dėl įmonių direktorių ir tam tikrų darbuotojų, veikiančių pagal koncesiją, komisaro, kuris užėmė šį postą nuo 2000 m. iki 2004 m., ir kelių susijusių pareigūnų sukčiavimo, viešosios sutarties nevykdymo, apgaulės, viešosios paslaugos nutraukimo, piktnaudžiavimo tarnyba, taip pat neleistinių atliekų tvarkymo operacijų vykdymo ir kt.

Toliau „atliekų krizė“ kilo 2007 m. pabaigoje, per kurią kraunamos tonos atliekų Neapolyje ir kelių kitų miestų gatvėse. 2008 m. sausio 11 d. Ministras Pirmininkas paskyrė vyresniąjį policijos pareigūną komisaru, atsakingu už sąvartynų atidarymą ir naujų atliekų laikymo ir šalinimo įrenginių atidarymą.

2006 m. pradėtas dar vienas baudžiamasis tyrimas šį kartą dėl atliekų šalinimo operacijų, kurios buvo atliekamos pereinamuoju laikotarpiu po pirmųjų koncesijos sutarčių nutraukimo. 2008 m. gegužės 22 d. teisėjas įpareigojo kaltinamuosius (atliekų tvarkymo įmonių direktorius, vadybininkus ir darbuotojus, asmenis, atsakingus už atliekų perdirbimą, atliekų transportavimo bendrovių atstovus, vadybininkus ir oficialius pareigūnus iš komisaro tarnybos) nekeisti gyvenamosios vietos. Suinteresuotieji asmenys buvo kaltinami sąmokslu vykdyti atliekų prekybą, oficialių dokumentų klastojimu, apgaule, klaidinimu atliekant viešąsias pareigas ir kt.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Remdamiesi Konvencijos 2 straipsniu (teisė į gyvybę) ir 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo pagarbą), pareiškėjai skundėsi, kad, nesiėmusi būtinų priemonių užtikrinti tinkamą viešosios atliekų tvarkymo paslaugos politiką, valstybė sukėlė rimtą žalą jų regiono aplinkai ir iškėlė pavojų jų gyvybei ir sveikatai. Pareiškėjai skundėsi, kad valdžios institucijos neinformavo suinteresuotus asmenis dėl keliamos rizikos gyventi užterštoje aplinkoje.

Remdamiesi Konvencijos 6 straipsniu (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) ir 13 straipsniu (teisė į veiksmingą teisinę gynybą), pareiškėjai taip pat skundėsi, kad Italijos valdžios institucijos nesiėmė jokių iniciatyvų, kuriomis būtų siekiama apsaugoti visuomenės narių teises, ir kritikavo Italijos teismus dėl vilkinimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn atsakingus asmenis.

Italijos Vyriausybė pareiškė išankstinius prieštaravimus dėl priimtumo, teigdama, kad pareiškėjai neturi „aukos“ statuso ir jog pareiškėjai neišnaudojo nacionalinių gynybos priemonių.

Tačiau Teismas pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje žala aplinkai, dėl kurios skundėsi pareiškėjai, buvo tokia, kuri turėjo tiesioginės įtakos jų pačių gerovei, todėl argumentai dėl aukos statuso atmestini, kaip nepagrįsti. Dėl vidinių teisinės gynybos priemonių išnaudojimo Teismas nurodė, kad ieškiniai dėl žalos atlyginimo pagal nacionalinę teisę buvo teoriškai įmanomi, tačiau tai nepašalintų atliekų iš gatvių ir kitų viešų vietų. Be to, Teismas pažymėjo, kad Vyriausybė nepateikė jokie teismo sprendimo, kuriuo būtų priteista kompensacija už žalą gyventojams. Taip pat nepateikta jokių teismo sprendimų, kuriais būtų parodyta, kad gyventojai, nukentėję nuo atliekų krizės, turėjo galimybę prisijungti prie iškeltų baudžiamųjų bylų civiliniais ieškovais. Todėl konstatavo, kad nebuvo įmanoma veiksminga teisinės gynybos priemonė pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį.

Dėl Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo

Teismas pažymėjo, kad valstybės narės turi pozityvią pareigą, ypač dėl pavojingų veiklų, parengti tinkamą reglamentavimą tokių situacijų, kokia susiformavo nagrinėjamoje byloje. Konvencijos 8 straipsnis taip pat reikalauja, kad visuomenės nariai turėtų galimybę gauti informaciją, leidžiančią jiems įvertinti galintį kilti pavojų. Teismas pastebėjo, kad savivaldybė Somma Vesuviana, kur gyveno arba dirbo ieškovai, buvo paveikta „atliekų krizės“. Pareiškėjai buvo priversti gyventi atliekų prikauptoje aplinkoje.

Teismas pažymėjo, kad pareiškėjai neturėjo jokių sveikatos sutrikimų, susijusių su galimu poveikiu dėl atliekų, moksliniai tyrimai, kuriuos bylos šalys atliko, pateikė prieštaringas išvadas dėl priežastinio ryšio tarp atliekų poveikio ir padidėjusios vėžio arba įgimtų defektų rizikos. Nors

Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, kuris pasisakė dėl atliekų tvarkymo Kampanijos regione, laikėsi nuomonės, kad didelis atliekų kaupimas gatvėse buvo priežastis, galinti sukelti padidėjusią gyventojų sveikatos sutrikimo riziką, tačiau pareiškėjų sveikata ir gyvybė nebuvo pavojuje.

Atliekų tvarkymas yra pavojinga veikla, todėl valstybė privalo imtis protingų ir tinkamų priemonių, galinčių apsaugoti atitinkamų asmenų teisę į sveiką ir saugią aplinką. Nors Italija nuo 2008 m. gegužės mėnesio ir buvo priėmusi keletą priemonių ir pradėjusi keletą iniciatyvų, kurios sudarė galimybę atšaukti nepaprastą padėtį dėl „atliekų krizės“ Kampanijoje, tačiau Teismas negalėjo sutikti su Vyriausybės argumentu, kad susiklosčiusi krizinė padėtis priskirtina *force majeure*. Net jei ūmus krizės etapas truko vos penkis mėnesius, bet faktas toks, kad Italiją ilgą laiką negalėjo užtikrinti tinkamo atliekų tvarkymo paslaugų funkcionavimo, dėl kurio pasireiškė pareiškėjų teisės į jų privataus gyvenimo pagarbą ir namus pažeidimas. Todėl buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis.

Kita vertus, atlikti Civilinių ekstremalių situacijų planavimo departamento tyrimai buvo paskelbti Italijos valdžios institucijų 2005 m. ir 2008 m., tai atitinka jų pareigą informuoti paveiktus gyventojus. Todėl nėra Konvencijos 8 straipsnio pažeidimo dėl visuomenės informavimo užtikrinimo.

Dėl Konvencijos 6 (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) ir 13 (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) straipsnių pažeidimo

Dėl baudžiamųjų bylų iškėlimo Teismas pakartojo, kad nei Konvencijos 6 ir 13 straipsniai, nei jokia kita Konvencijos nuostata nenumato teisės į trečiosios šalies baudžiamąjį persekiojimą ir nuteisimą arba teisės į „asmeninį kerštą“. Tačiau tiek, kiek individuali peticija yra susijusi su veiksmingų teisinės gynybos priemonių Italijos teisinėje sistemoje gauti žalos atlyginimą už patirtą žalą nebuvimu, Teismas nusprendė, kad šis nusiskundimas patenka į Konvencijos 13 straipsnio taikymo sritį. Atsižvelgdamas į padarytas išvadas dėl tinkamų ir veiksmingų teisinių gynybos priemonių, leidžiančių pareiškėjams iškelti skundus nacionalinės valdžios institucijoms, egzistavimo, Teismas konstatavo, kad Konvencijos 13 straipsnis buvo pažeistas.

Teismas nusprendė, kad padarytos išvados pakankamai patenkina pareiškėjų neturtinę žalą ir įpareigojo Italiją sumokėti pareiškėjams iš viso 2 500 eurų išlaidų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. balandžio 3 d. sprendimas
byloje *Van Der Heijden prieš Nyderlandų Karalystę* (pareiškimo Nr. 42857/05)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl nacionalinio teismo

atsisakymo taikyti išimtį liudyti prieš ilgalaikį partnerį baudžiamajame procese. Teismas padarė išvadą, kad valstybės gali nuspręsti dėl tokios išimties taikymo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja, gyvenanti Nyderlanduose, 2004 m. gegužės 25 d. buvo iškviesta liudyti baudžiamajame procese prieš jos partnerį A., įtariamą žmogaus nužudymu. Pareiškėja pasirodė ikiteisminio tyrimo teisėjo apklausoje, tačiau duoti parodymus atsisakė. Ji paaiškino, kad nors ji ir A. nėra susituokę ar kaip nors kitaip įregistravęs savo partnerystės, tačiau pareiškėja ir A. kartu gyvena jau daugiau kaip 18 metų, yra susilaukę dviejų vaikų, kuriuos A. yra pripažinęs kaip savo. Pareiškėja teigė, kad ji turi teisę pasinaudoti liudytojų privilegija neduoti parodymų. Pagal Nyderlandų įstatymus šia teise gali naudotis sutuoktiniai ar kitaip savo partnerystę įregistravę asmenys.

2004 m. birželio 2 d. nacionaliniai teismai nusprendė, kad pareiškėja neturi teisės į privilegiją neduoti parodymų ir kad jos interesas, jog jos partneris liktų laisvėje, yra nusvertas prokuroro intereso išgauti įrodymus. Pareiškėja buvo sulaikyta dėl teismo įsakymo nevykdymo. Pareiškėjos prašymas ją paleisti atmestas. Prokuroras pateikė prašymą pratęsti pareiškėjo sulaikymą, tačiau jis buvo atmestas ir pareiškėja paleista. Teismas nustatė, kad jos asmeninis interesas būti paleistai nusvėrė prokuroro interesą išsiaiškinti tiesą.

Galiausiai 2005 m. gegužės mėnesį Aukščiausiasis teismas atmetė pareiškėjos skundą dėl jos teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimo ir diskriminavimo, nesuteikiant privilegijos neliudyti. Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad nacionalinės teisės nuostatos siekė apsaugoti „šeimos gyvenimą“, Konvencijos 8 straipsnio kontekste, kuris apima sutuoktinius ir partnerystę įregistravusius asmenis. Skirtingas požiūris į sutuoktinius/įregistruotus partnerius ir į kitus partnerius yra pateisinamas, nes pareiga liudyti yra nustatyta įstatymu ir išimties iš šios pareigos apribojimas yra aiškus ir veiksmingas būdas užtikrinti teisinį tikrumą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėja, kreipdamasi į EŽTT, teigė, kad privataus gyvenimo gerbimas neturėtų priklausyti nuo išimtinai formalaus reikalavimo, tokio kaip santuokos liudijimo. Ji teigia, kad jai turėtų būti taikoma išimties privilegija neduoti parodymų, nes jos santykis su ilgamečiu partneriu buvo visa apimtimi identiška santuokai ar registruotai partnerystei. Ji rėmėsi Konvencijos 8 straipsniu (teisė į

privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) ir Konvencijos 14 straipsniu dėl to, kad patyrė diskriminaciją sutuoktinių/registruotos partnerystės partnerių atžvilgiu.

Dėl teisių ribojimų pagal Konvencijos 8 straipsnį (šeimos gyvenimas)

Didžioji Kolegija pažymėjo, kad „šeimos gyvenimas“ Konvencijos 8 straipsnio prasme nėra grindžiamas vien santuoka, „šeimos gyvenimu“ gali būti pripažinti ir kiti *de facto* santykiai. Kai sprendžiama, ar tokie santykiai gali būti laikomi „šeimos gyvenimu“ reikia atsižvelgti į visumą aplinkybių, t. y.: kiek laiko asmenys kartu gyvena, ar jie demonstravo savo įsipareigojimus vienas kitam, pvz. susilaukdami bendrų vaikų.

Teismas nurodė, kad įvertinus tai, kad pareiškėja ir A. kartu gyveno 18 metų, susilaukė 2 vaikų, jų santykiai patenka į „šeimos gyvenimo“ sąvoką, remiantis Konvencijos 8 straipsniu. Todėl pareiškėjos vertimas duoti parodymus prieš jos ilgametį partnerį yra vertintinas kaip jos teisės į šeimos gyvenimo gerbimo apribojimas. Tačiau toks ribojimas buvo numatytas įstatymu ir turėjo teisėtą tikslą – nusikaltimų baudžiamasis persekiojimas.

Didžioji Kolegija peržiūrėjo skirtingą kitų Europos Tarybos valstybių narių praktiką dėl liudytojų privilegijos. Bendros (vienodos) praktikos trūkumas šiuo klausimu lėmė tai, kad valstybėms suteikiama plati vertinimo nuožiūros laisvė nustatyti pusiausvyrą tarp konkuruojančių interesų: viešojo intereso, kad nusikalstamos veikos būtų atskleistos, o jas įvykdę asmenys būtų nubausti, ir viešojo intereso apginti šeimos santykius nuo nepagrįsto valdžios kišimosi. Nyderlandai buvo tarp tų šalių, kurios padarė išimtį, suteikdamos privilegiją neliudyti tam tikros kategorijos žmonėms. Didžioji Kolegija pažymėjo, kad išimtys, kuriomis leidžiama neatlikti tam tikrų civilinių pareigų, pavyzdžiui, duoti parodymus, turi numatyti konkrečias sąlygas ir formalius reikalavimus, aiškiai išskiriant asmenis, kurie patenka į tokią išimtį. Teismas sutiko su nacionalinio teismo išvada, kad nagrinėjamoje byloje konkreti išimtis yra aiškus ir veiksmingas būdas užtikrinti teisinį tikrumą. Be to, Didžioji Kolegija sutiko, kad valstybės–narės turi teisę nustatyti liudytojų privilegijos apimtį ribas ir skirtumą tarp santuokos ar registruotos partnerystės ir kitų partnerių. Teismas nesutiko, kad pareiškėjos santykis su A., nors ir yra lygus santuokai ar registruotai partnerystei visuomeniniu požiūriu, galėtų turėti tokius pačius teisinius padarinius kaip ir formalizuotos sąjungos. Lemiamas faktorius buvo ne santykių trukmė ar pobūdis, bet viešojo pasižadėjimo/įsipareigojimo (ang. public undertaking) egzistavimas, kuris apima visą sutartinės prigimties teisių ir pareigų vienovę. Tokios teisiškai privalomos sutarties nebuvimas iš esmės lemia pareiškėjos santykių ir santuokos ar registruotos partnerystės skirtingumą.

Nors kai kurios valstybės, tarp jų ir Nyderlandai, turi vienodą požiūrį į susituokusias poras ir kitas poras, turinčias į santuoką panašius santykius, tokiose srityse kaip: nuomos santykiai, socialinė apsauga, mokesčiai, tačiau Didžioji Kolegija nusprendė, kad šios sritys yra reguliuojamos kitokiais

vertinimais, neturinčiais sąsajos su svarbiu viešuoju interesu – nusikaltimų baudžiamuoju persekiojimu.

Teismas nurodė, kad pareiškėjai nebuvo ribojama galimybė sudaryti santuoką ar įregistruoti partnerystę, bet ir teigė, kad ji jokių būdu nėra ir kritikuojama už tai, kad to nepadarė. Tačiau pasirinkdama tokius santykius, ji turėjo priimti ir iš to kylančias teisines pasekmes, konkrečiai – ji liko už apsaugotos šeimos, kuriai Nyderlandų teisės aktų leidėjai suteikė teisę į liudijimo išimties privilegiją, ribų.

Teismas taip pat nenustatė, kad pareiškėjos sulaikymas 13 dienų buvo neproporcingas. Didžioji Kolegija 10 prieš 7 balsų dauguma nusprendė, kad Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas. Taip pat nusprendė, kad išnagrinėjus bylą pagal Konvencijos 8 straipsnį, nebuvo būtinybės išnagrinėti ir pagal Konvencijos 14 straipsnį, taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. liepos 3 d. sprendimas byloje *Samsonnikov prieš Estiją* (pareiškimo Nr. 52178/10)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, jog nebuvo Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimo. Byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl asmens išsiuntimo iš šalies dėl padarytų nusikalstamų veikų.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Dmitry Samsonnikov, pareiškimo pateikimo metu gyvenęs Rusijoje. Pareiškėjas gimė ir jo nuolatinė gyvenamoji vieta, iki išsiuntimo iš šalies, buvo Estija. Jis neturėjo Estijos pilietybės, bet atskirais laikotarpiais įgydavo laikinąjį leidimą gyventi Estijoje. 1998 m. įgijo Rusijos pilietybę, tačiau toliau gyveno Estijoje.

Nuo 1997 m. iki 2001 m. pareiškėjas tris kartus buvo teistas Estijoje už chuliganizmą, vagystes sunkinančiomis aplinkybėmis, pasikėsinimą apvogti, pasipriešinimą policijos pareigūnui, taip pat padarė administracinius pažeidimus dėl narkotinių medžiagų vartojimo. 2003 m. rugsėjo 4 d. pareiškėjas buvo paleistas iš įkalinimo įstaigos. Nuo 2006 m. iki 2009 m. padarė septynis baudžiamuosius nusižengimus. Pareiškėjas taip pat serga AIDS ir hepatitu C.

2008 m. kovo 7 d. pareiškėjas buvo pripažintas kaltu ir nuteistas laisvės atėmimo bausme už narkotikų kontrabandą Švedijoje. Po bausmės atlikimo pareiškėjui uždrausta atvykti į Švediją iki 2015 m. Taip pat pareiškėjui buvo uždrausta atvykti ir būti Šengeno erdvėje iki 2012 m. Bausmės atlikimo metu, 2008 m., pareiškėjas kreipėsi į Estijos Pilietybės ir migracijos tarnybą (toliau – ir

Tarnyba) dėl leidimo gyventi ir dirbti Estijoje pratęsimo. Ši atsisakė patenkinti pareiškėjo prašymą motyvuodama tuo, jog pareiškėjas yra padaręs daug nusikalstamų veikų, jam uždrausta atvykti į Šengeno erdvę ir jog jis tuo metu atliko laisvės atėmimo bausmę Švedijoje. Pareiškėjas šį sprendimą apskundė administraciniam teismui, tačiau nesėkmingai.

Po bausmės atlikimo Švedijoje pareiškėjas buvo deportuotas į Estiją, pradėjo gyventi su partnere V., nenustatytos pilietybės, bet turinčia nuolatinį leidimą gyventi Estijoje. Pareiškėjas vėl kreipėsi į Tarnybą dėl leidimo gyventi Estijoje suteikimo išimties tvarka. Estijos įstatymai nustatė, kad laikinas leidimas gyventi gali būti suteikiamas išimties tvarka ir asmenims, kuriems uždrausta atvykti į Šengeno erdvę. Tarnyba atsisakė padaryti išimtį ir suteikti laikinąjį leidimą gyventi Estijoje.

Pareiškėjas pateikė apeliaciją dėl administracinio teismo sprendimo. Apeliacinis teismas sprendimą paliko nepakeistą. Šį sprendimą pareiškėjas apskundė Aukščiausiajam Teismui, tačiau šis atsisakė priimti skundą. Kadangi teismo procesas baigėsi pareiškėjas turėjo būti išsiųstas iš Estijos.

Visgi pareiškėjas išvyko į Daniją ir ten išbuvo keturis mėnesius, tačiau po to buvo sulaikytas ir turėjo būti grąžintas į Estiją, tačiau nuo Danijos pareigūnų pabėgo ir 2010 m. liepos 20 d. savarankiškai grįžo į Estiją. 2011 m. pareiškėjas buvo sulaikytas policijos pareigūnų. Pareiškėjas buvo apsvaigęs nuo narkotikų ir pateikė ne savo asmens tapatybės kortelę.

2011 m. sausio 31 d. Policijos ir sienos apsaugos tarnyba priėmė nurodymą išsiųsti pareiškėją iš šalies ir jam buvo uždrausta atvykti į Estiją 3 metus, šį sprendimą pareiškėjas skundė administraciniam teismui. Nors tuo metu dar vyko teismo procesai, 2011 m. gegužės 27 d. pareiškėjas buvo išsiųstas į Rusiją. 2012 m. kovo 2 d. administracinis teismas pripažino išsiuntimą ir nustatytą draudimą atvykti į šalį teisėtais.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamasis į Teismą, pareiškėjas teigė, jog buvo pažeista jo teisė į privataus ir šeimos gyvenimo apsaugą (Konvencijos 8 str.) tuo pagrindu, jog jis buvo išsiųstas iš Estijos, kuri buvo vienintelė valstybė, kurioje jis visą laiką gyveno ir yra susijęs su ja asmeniniais, socialiniais ir ekonominiais ryšiais, taip pat susijęs šeimyniniais ryšiais su Estijoje gyvenančia partnere V. ir savo tėvu. Pareiškėjas taip pat laikė neproporcingu 3 metų draudimą atvykti į Estiją.

Teismas pakartojė, jog daugeliu atveju kitoje šalyje įsikūrę migrantai sukuria tam tikrus socialinius ir individualius ryšius atitinkamoje valstybėje, todėl jų išsiuntimu gali būti pažeidžiamas Konvencijos 8 straipsnis. Šios bylos atveju Teismas pažymėjo, jog nėra ginčo, kad pareiškėjo

išsiuntimas yra vertintinas kaip kišimasis į jo privatų ir šeimos gyvenimą. Todėl tai gali būti laikoma Konvencijos 8 straipsnio 1 dalies pažeidimu, nebent būtų nustatytos šio straipsnio 2 dalyje esantys pagrindai.

Pirmoji sąlyga – kišimasis atliktas įstatymų nustatyta tvarka. Teismas pažymėjo, jog ginčo dėl šios sąlygos nėra, nes pareiškėjas buvo išsiųstas vadovaujantis Estijos įstatymais. Antroji sąlyga – teisėtas tikslas. Estijos Pilietybės ir migracijos tarnybos atsisakymas pratęsti pareiškėjo leidimą gyventi buvo pagrįstas būtinumu apsaugoti kitų asmenų konstitucines teises. Teismas sutiko su šiuo vertinimu, nes teisinis sprendimo pagrindas buvo pareiškėjo atlikti nusikaltimai, todėl viešosios tvarkos ir nusikalstamumo prevencija gali būti laikoma teisėtu tikslu ribojant asmens teisę į privatų gyvenimą. Trečioji sąlyga – būtinumas demokratinėje visuomenėje. Teismas, atsižvelgęs į savo praktiką, pabrėžė, jog nors Estijoje gyveno pareiškėjo tėvas ir brolis, tačiau su jais pareiškėjas neturėjo stiprių šeimyninių ryšių, kurie atitiktų šeimos gyvenimą Konvencijos 8 straipsnio prasme. Pareiškėjo santykiai su V. prasidėjo tik pareiškėją deportavus iš Švedijos į Estiją ir tuo metu V. žinojo apie jo situaciją ir negalėjimą likti Estijoje. Taip pat jie neturėjo vaikų, o apie santuokos galimybę pradėjo svarstyti tik likus kelioms savaitėms iki pareiškėjo išsiuntimo iš Estijos. Todėl Teismas neabejojo, kad pareiškėjas turėjo stiprius asmeninius ryšius su Estija, bet jo šeimyniniai santykiai buvo silpnesni.

Teismas taip pat pabrėžė, jog pareiškėjo gimtoji kalba yra rusų, jis mokėsi mokykloje rusų kalba, o jo estų kalbos žinios yra ribotos. Pareiškėjas niekada nesikreipė į atitinkamas institucijas dėl galimybės įgyti Estijos pilietybę, nors kreipėsi ir jam buvo suteikta Rusijos pilietybė, todėl Teismas padarė išvadą, jog pareiškėjas save labiau identifikavo būtent su šia valstybe. Pabrėžtina, jog dėl šių priežasčių pareiškėjas negalėjo turėti neįveikiamų sunkumų apsigyventi Rusijoje, o ir pareiškėjo partnerė V., kuri taip pat yra rusų tautybės, neturėtų problemų apsigyventi Rusijoje, jei norėtų tęsti santykius su pareiškėju.

EŽTT pažymėjo, jog Konvencijos 8 straipsnis neįtvirtina absoliučios teisės nebūti išsiųstam iš šalies, nepaisant to, ar asmuo atvyko į šalį, būdamas pilnametis ar nepilnametis, ar netgi jeigu toje šalyje gimė. Atsižvelgus į pareiškėjo elgesį – per 12 metų jis buvo teistas 4 kartus už įvairius nusikaltimus, taip pat padarė įvairius administracinius pažeidimus ir dalis iš jų buvo susiję su narkotikais, Teismas konstatavo, jog pareiškėjo išsiuntimas buvo pateisinamas, nes kiekviena valstybė turi teisę išsiųsti imigrantus, jeigu jie kelia rimtą pavojų valstybės ar visuomenės saugumui.

Dėl paskirto 3 metų draudimo atvykti į Estiją Teismas pažymėjo, jog šis terminas nėra vertintinas kaip neproporcingas, ribojantis pareiškėjo teises pagal Konvenciją.

Atsižvelgęs į pateiktus argumentus, Teismas konstatavo, jog Konvencijos 8 straipsnis nebuvo pažeistas.

VI. SAVIRAIŠKOS LAISVĖ (Konvencijos 10 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 17 d. sprendimai bylose

*Krone Verlag GmbH & Co KG ir Krone Multimedia GmbH & Co KG prieš Austriją ir Kurier
Zeitungsverlag ir Druckerei GmbH prieš Austriją* (pareiškimų Nr. 33497/07 ir 3401/07)

Šiose bylose EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl asmens, patyrusio seksualinę prievartą ir smurtą, tapatybės atskleidimo viešosios informacijos priemonėse teisėtumo ir kompensacijos priteisimo pagrįstumo.

Faktinės aplinkybės

Šiose bylose trys pareiškėjai, laikraščių leidybos įmonės, publikavo straipsnius apie C. bylą, kurioje buvo nustatyta, kad C. patyrė savo tėvo A. ir pamotės B. seksualinę prievartą ir smurtą.

2005 m. Regioninis baudžiamasis teismas skyrė A. ir B. 15 metų laisvės atėmimo bausmę dėl mažametės seksualinės prievartos, tyčinio sunkaus kūno sužalojimo ir netinkamo elgesio. Pareiškėjai 2005 m. vasario mėnesį, atitinkamai laikraštyje ir elektroniniame puslapyje, paskelbė du straipsnius apie šią bylą. Straipsniuose buvo detalios aprašytos bylos aplinkybės, atskleistas C. pirmasis vardas, jos tėvo ir pamotės vardas ir pavardė, jų šeimos ryšiai, publikuotos A. ir B. nuotraukos. Dėl šių straipsnių C. asmenybė buvo atskleista. Be kita ko, antrasis pareiškėjas savo internetiniame elektroniniame puslapyje paskelbė ir C. nuotrauką, kurioje gerai matėsi ir jos veidas. C. padavė ieškinį į teismą dėl žalos atlyginimo. Ji teigė, kad pareiškėjai, atskleidę jos kaip nusikaltimo aukos tapatybę, sukėlė jai dideles moralines kančias.

Austrijos teismai patenkino C. pareiškimą ir nurodė abiem pareiškėjams sumokėti kompensaciją. Austrijos teismas nurodė, kad paviešinus jos tapatybę, buvo pažeista jos teisė į privataus gyvenimo gerbimą ir anonimiškumą. Austrijos teismas taip pat pasisakė, kad šiuo atveju nebuvo viešojo intereso atskleisti nusikaltimo aukos tapatybę, ir nustatė, kad pareiškėjai galėjo informuoti visuomenę apie bylą, nesileidžiant į tokias detales, kurios leistų atskleisti C. tapatybę.

Pareiškėjai teigia, kad tokie Austrijos teismų sprendimai pažeidė jų teisę į saviraiškos laisvę, kuri yra garantuojama pagal Konvencijos 10 straipsnį.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas pažymėjo, kad tokiose bylose, kur atskleidžiama nusikaltimo aukos tapatybė, turi būti įvertinta, kuris interesas yra svarbesnis – spaudos teisė informuoti visuomenę (Konvencijos 10 straipsnis) ar aukos teisė į privatų gyvenimą (Konvencijos 8 straipsnis). Valstybėms suteikiama plati vertinimo nuožiūros laisvė nustatyti balansą tarp konkuruojančių interesų. Tačiau ši laisvė yra prižiūrima EŽTT.

Konkrečioje byloje Teismas nustatė, kad nacionaliniai teismai pateikė tinkamas priežastis, pateisinančias Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) ribojimą ir atitinkančias būtinumo testą (ang. necessity test) pagal Konvencijos 10 straipsnio 2 dalį, tačiau taip pat reikėjo įvertinti, ar toks nacionalinių teismų argumentavimas buvo pakankamas.

Teismas nurodė, kad šioje byloje svarbu išsiaiškinti du dalykus: pirmiausia, ar nukentėjusioji C. buvo „viešas asmuo“ arba „asmuo, patekęs į visuomenės akiratį“. Antra, svarbu nustatyti, ar straipsnių ar nuotraukos paviškinimas prisidėjo prie debatų dėl viešo intereso.

Teismas nustatė, kad C. nebuvo „viešas asmuo“ ir negalima teigti, kad C. pateko į viešąją erdvę, tapdama auka nusikaltimo, kuris sukėlė didelį visuomenės susidomėjimą. EŽTT sutiko, kad pareiškėjų publikuoti straipsniai palietė svarbią visuomeninę temą – nusikaltimo dėl seksualinio išnaudojimo ir smurto prieš vaiką šeimoje – ir šis paviškinimas sukėlė debatus visuomenėje dėl tokių nusikaltimų prevencijos. Tačiau, turint omenyje, kad nei nusikaltimo auka, nei nusikaltėliai nebuvo „vieši asmenys“, galima daryti išvadą, kad šių asmenų tapatybių paviškinimas nebuvo svarbus, norint suprasti nusikaltimo esmę. Teismas pabrėžė, kad pareiškėjams nebuvo uždrausta publikuoti išsamius straipsnius apie įvykdytą nusikaltimą, jiems tik reikėjo išvengti tokių detalių paviškinimo, dėl kurių buvo atskleista C. tapatybė, šiuo atveju – nuotraukos bei konkrečių asmenų vardai ir pavardės.

Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad nusikaltimo aukos statusas reikalauja ypatingos apsaugos, ypač, turint omenyje, kad C. nusikaltimo metu buvo dar vaikas ir kad C. tapo auka nusikaltimo, kuris susijęs su smurtu ir seksualiniu išnaudojimu. Šiuo klausimu Teismas pažymėjo Europos Tarybos Konvencijos dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos 31 straipsnį. Galiausiai Teismas pažymėjo, kad apribojimai skleisti informaciją buvo proporcingi siekiamam tikslui.

Austrijos teismas pareiškėjams nurodė atlyginti C. atitinkamai 8 000, 12 000 ir 5000 eurų neturtinės žalos. Įvertino, kad šios sumos buvo pagrįstos, turint galvoje publikuotų straipsnių apimtį, jų kontekstą, įvairių su byla susijusių detalių gausumą, didelį straipsnių tiražą ir tai, kad po

tokių straipsnių paviešinimo C. turėjo būti paguldyta į ligoninę dėl atsinaujinusių psichologinių problemų. Todėl Teismas konstatavo, kad šioje byloje nebuvo Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) pažeidimo ir valstybė neperžengė jai suteiktos vertinimo nuožiūros laisvės, vertinant nukentėjusios interesą į privataus gyvenimo apsaugą.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 9 d. sprendimas
byloje *Vejdeland ir kiti prieš Švediją* (pareiškimo Nr. 1813/07)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl nuteisimo už lankstinukų, kuriuos nacionalinis teismas pripažino įžeidžiančiais homoseksualius asmenis, dalinimo vidurinėje mokykloje pagrįstumo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai – keturi Švedijos piliečiai, 2004 m. gruodžio mėnesį kartu su kitais trimis asmenimis nuėjo į vidurinę mokyklą ir išplatino apie šimtą lankstinukų, palikdami juos mokinių spintelėse. Išplatintuose lankstinukuose buvo surašyti įvairūs teiginiai, kurie neigiamai apibūdina homoseksualius asmenis, pavyzdžiui: ŽIV ir AIDS atsirado kartu su pirmaisiais homoseksualiais asmenimis, o šių asmenų pasileidęs gyvenimo būdas buvo viena iš pagrindinių priežasčių, padėjusių įsitvirtinti šiai baisiai ligai; Homoseksualų organizacijos bando sumenkinti pedofilijos žalą visuomenei ir netgi siekia, kad šis seksualinis iškrypimas būtų legalizuotas ir kt.

Pareiškėjai teigė, kad tekstas lankstinukuose nebuvo skirtas pažeminti ar kitaip paniekinti homoseksualius asmenis, jų tikslas buvo paskatinti visuomeninius debatus dėl neobjektyvaus seksualinio švietimo Švedijos mokyklose. Nacionalinis teismas nusprendė, kad pareiškėjai siekė išreikšti panieką homoseksualių asmenų atžvilgiu, ir nuteisė juos už neapykantos kurstymą prieš nacionalinę ar etninę grupę.

Apeliacinis teismas panaikino ankstesnį sprendimą ir išteisino pareiškėjus, teigdamas, kad priešingas sprendimas pažeistų Konvencijos 10 straipsnį, t. y. pareiškėjų teisę į saviraiškos laisvę.

2006 m. liepos 6 d. Aukščiausiasis teismas panaikino Apeliacinio teismo sprendimą ir nusprendė, kad pareiškėjai kurstė neapykantą homoseksualių asmenų atžvilgiu.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Teismas teigė, kad norint nustatyti ar buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis yra būtina įvertinti tris dalykus: ar teisės apribojimas numatytas įstatymu (teisėtas), ar apribojimu siekiama teisėto tikslo ar tai būtina demokratinėje visuomenėje.

Teismas sutiko, kad šiuo atveju saviraiškos laisvės apribojimas buvo atliktas pagal įstatymus, t. y. ribojimo galimybė įtvirtinta Švedijos baudžiamajame kodekse, šiuo apribojimu buvo siekiama teisėto tikslo, t. y. apsaugoti kitų asmenų teises ir reputaciją. Vertindamas apribojimo būtinumą demokratinėje visuomenėje, Teismas pažymėjo, kad nepaisant to, jog lankstinukai buvo išplatinti siekiant paskatinti diskusijas dėl seksualinio švietimo Švedijos mokyklose, kas yra priimtinas tikslas, tačiau labai svarbu atsižvelgti į tekstą, kuris buvo išdėstytas lankstinukuose. Teismas atkreipė dėmesį į tokius teiginius kaip: „homoseksualumas yra seksualinis iškrypimas, kuris skatina visuomenės moralės degradaciją“, „homoseksualumas buvo viena svarbiausių ŽIV ir AIDS išplitimo priežasčių“, „homoseksualai propaguoja pedofiliją“. Teismas pažymėjo, kad tokie teiginiai, nors tiesiogiai ir neskatina visuomenės imtis agresyvių, žeminančių ar diskriminuojančių veikslių homoseksualių asmenų atžvilgiu, tačiau kelia rimtų įtarimų, kad išdėstant tokius teiginius buvo siekiama būtent tokių tikslų. Teismas priminė, kad neapykantos kurstymas nebūtinai turi būti tiesiogiai išreikštas, kviečiant visuomenę imtis smurto. Neapykantos kurstymas gali pasireikšti įžeidinėjant, šmeižiant įvairias socialines grupes. Šiuo atžvilgiu Teismas pabrėžė, kad diskriminacija dėl seksualinės orientacijos yra tokia pat rimta kaip ir diskriminacija dėl rasės, kilmės ar odos spalvos.

Teismas taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad lankstinukai buvo skirti mokiniams, kuriuos, remiantis jų amžiumi, yra lengva paveikti ir kurie yra socialiai jautrūs, be to, lankstinukai buvo palikti mokinių spintelėse, dėl ko mokiniams nebuvo suteikta galimybė jų atsisakyti. Taip pat pastebėtina, kad visas veiksmas vyko mokykloje, kurioje nesimokė nei vienas iš pareiškėjų, vadinasi, nė vienas iš pareiškėjų neturėjo teisės ten būti. Teismas pažymėjo, kad kiekvienas asmuo, be turimų teisių, turi ir tam tikras pareigas. Viena iš tokių pareigų yra kiek įmanoma labiau vengti įžeidžiančių, žeminančių pareiškimų kitų žmonių atžvilgiu.

Galiausiai Teismas analizavo, ar skirta bauda buvo proporcinga pažeidimui. Teismas atkreipė dėmesį, kad pareiškėjams buvo skirtos piniginės baudos, vienam iš jų – bandomasis laikotarpis. Teismas nusprendė, kad šios baudos buvo proporcingos pažeidimui, tuo labiau, kad Švedijos baudžiamajame kodekse už tokį pažeidimą yra numatyta ir laisvės atėmimo bausmė iki 2 metų. Todėl Teismas konstatavo, kad nebuvo pažeista pareiškėjų saviraiškos laisvė, garantuojama pagal Konvencijos 10 straipsnį.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 10 d. sprendimas
byloje *Standard Verlags GmbH* prieš *Austriją* (Nr.3) (pareiškimo Nr. 34702/07)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis (saviraiškos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl saviraiškos laisvės, sudarančios viešąją (visuomeninę) diskusiją, ribojimo būtinumo demokratinėje visuomenėje vertinimo. Šioje byloje ginčas kilo dėl straipsnio, kuriame atskleidžiama banko išdo vadovo tapatybė ir pranešama apie didelius banko patirtus spekuliacijų nuostolius ir apie pradėtą baudžiamąjį tyrimą prieš banko vadovybę dėl turto iššvaistymo.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra įmonė, įsikūrusi Vienoje, kuriai priklauso dienraštis *Der Standard*. 2006 m. balandžio 4 d. ši įmonė publikavo straipsnį, kuriame aprašytas atliktas tyrimas dėl Hypo Alpe-Adria banko veiklos, kuris, kaip įtariama, tyčia išvaistė dideles sumas pinigų. Straipsnyje buvo įvardytos konkrečios pavardės asmenų, kurie buvo įtariami susiję su neteisėtu pinigų iššvaistymu.

2006 m. birželio 16 d. p. Rauscher padavė skundą prieš pareiškėjo įmonę, teigdamas, kad straipsnyje, atskleidžiant jo tapatybę, buvo pažeistas Žiniasklaidos įstatymas, nes jis nebuvo viešas asmuo, pasirašydamas sutartis dėl pinigų pervedimo kitoms įmonėms, jis veikė vadovybės paliepiamu. Jo tapatybės atskleidimas neigiamai paveikė jo reputaciją ir turės neigiamų pasekmių profesinėje srityje, ir toks paviešinimas nebuvo pagrįstas jokių viešuoju interesu.

Atsakydama į skundą, pareiškėjo įmonė teigė, kad straipsnyje p. Rauscher nebuvo įvardytas kaip asmuo tiesiogiai atsakingas už pinigų iššvaistymą, o greičiau kaip „atpirkimo ožys“. Taip pat pareiškėjas teigė, kad viešasis interesas persvėrė privatų interesą, nes ponas Rauscher užėmė aukštą postą banke, be to, būta ir politinio aspekto. Teigė, kad straipsnyje visa situacija buvo aprašyta objektyviai, nepalaikant nė vienos pusės.

2006 m. liepos 18 d. Vienos apylinkės baudžiamasis teismas priėmė sprendimą, kuriuo atmetė p. Rauscher skundą, nurodydamas, kad buvo ryšys tarp p. Rauscher profesinės veiklos ir viešojo gyvenimo, kuris nusveria privataus gyvenimo apsaugą, siekiant užtikrinti visuomenės interesą žinoti. 2007 m. vasario 14 d. Vienos apeliacinis teismas panaikino pirmosios instancijos sprendimą ir įpareigojo pareiškėjo įmonę sumokėti 5 000 eurų neturtinės žalos atlyginimo, pažymėdamas, kad pirmosios instancijos teismas netinkamai įvertino konkuruojančius interesus ir nustatė neteisingą balansą tarp visuomenės intereso žinoti ir asmens teisės į privatų gyvenimą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

EŽTT nurodė, kad abi bylos šalys sutinka, jog pareiškėjo saviraiškos laisvės apribojimas buvo padarytas, remiantis Austrijoje galiojančiais įstatymais. Taip pat abi šalys sutinka, kad šiuo ribojimu buvo siekiama teisėto tikslo, t. y. apginti kito asmens reputaciją ir teises. Teismas nustatė, kad esminis ginčas kilo dėl to, ar toks ribojimas buvo būtinas demokratinėje visuomenėje Konvencijos 10 straipsnio 2 dalies kontekste.

Teismas sutiko su Austrijos teismų išsakyta pozicija, kad byloje svarbu tinkamai subalansuoti pareiškėjo teisę į saviraišką bei asmens teisę į jo tapatybės apsaugą. Šiuo aspektu Teismas konstatavo, kad Konvencijos 8 straipsnyje įtvirtinta „privataus gyvenimo“ sąvoka apima ir tokius aspektus kaip asmens tapatybė, t. y. asmens vardas, pavardė ar atvaizdas. Tokiose bylose, sprendžiant, kuris interesas svarbesnis – saviraiškos teisė ar privatus asmens gyvenimas – svarbu nustatyti, ar asmuo, kurio tapatybė buvo paviešinta, yra viešas asmuo. Šioje byloje Teismas taip pat sutiko su Austrijos teismų pozicija, kad p. Rauscher nebuvo viešas asmuo, o tai, kad jo tėvas priklausė politinei partijai, taip pat negali būti lemiamas kriterijus priskiriant p. Rauscher prie viešų asmenų rato. Tačiau Teismas pažymėjo, kad faktas, ar asmuo buvo ar ne viešas asmuo yra tik vienas iš elementų, kuriuos reikia įvertinti, nustatant asmens teisės į privatų gyvenimą pažeidimą. Kitas svarbus veiksnys, kurį reikia analizuoti yra klausimas, ar straipsnis ir jame paskelbta informacija sukėlė didesnę visuomenės susidomėjimą, paskatino visuomenės debatus dėl straipsnyje nagrinėjamos problemos.

Šioje byloje nekilo ginčų dėl to, kad straipsnyje nagrinėjamos problemos liečia viešąjį interesą. Straipsnyje buvo analizuojamas beprecedentis skandalas, kuomet bankas, kurio 45 procentai priklauso Karintijos žemei, patyrė milžiniškų nuostolių. Be to, nekylo klausimų ir dėl straipsnyje pateiktų duomenų teisingumo. P. Rauscher buvo vyriausiasis banko išdininkas, atsakingas už leidimų išdavimą įvairioms pinigų pervedimo operacijoms ir atsakingas tik valdybai. Taip pat neginčijamas faktas, kad jo tėvas buvęs politikas, ir nors straipsniuose nepaminėta, tačiau byloje nustatyta, kad jo tėvas priklausė banko stebėtojų tarybai tuo metu, kai buvo patirti nuostoliai.

EŽTT nurodė, kad vertinant saviraiškos laisvės apribojimų „būtinumą“ Teismas turi įvertinti straipsnių visumą. Pažymėtina, kad straipsniai nebuvo tipiškas teismuose nagrinėjamos bylos atpasakojimo pavyzdys. Daugiausia dėmesio straipsniuose skiriama banko skandalo politiniam aspektui. Straipsnyje daugiausia analizuojama, koku mastu yra susipynusi bankininkystė ir politika, kokia politinė atsakomybė turėtų būti nustatyta už banko patirtus nuostolius. Vardai, asmenys ir asmeniniai santykiai akivaizdžiai buvo labai svarbūs visame straipsnyje. Sunku įsivaizduoti, kaip pareiškėjo įmonė būtų galėjusi analizuoti visus šiuos aspektus, nenurodydama konkrečių asmenų,

įskaitant ir p. Rauscher. Be to, Teismas atkreipė dėmesį, kad nors Austrijos apeliacinis teismas nurodė, kad p. Rauscher tapatybės paviešinimas paveikė jo reputaciją ir gali daryti įtaką jo profesinėje veikloje ateityje, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad jis užėmė labai aukštas pareigas tame banke, jis buvo žinomas verslo rinkoje ir iki straipsnio publikavimo.

Apibendrinęs, Teismas priėjo prie išvados, kad priežastys nurodytos Vienos apeliacinio teismo sprendimu, nors ir buvo tinkamos (ang. relevant), tačiau nebuvo pakankamos (abl. sufficient), todėl šis teismas peržengė siaurą vertinimo nuožiūros laisvę, suteiktą viešųjų diskusijų ribojimo srityje. Saviraiškos laisvės ribojimas nebuvo būtinas demokratinėje visuomenėje. Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos 10 straipsnis.

Teismas priteisė pareiškėjui 7 602,12 eurų turtinės žalos ir 4 500 eurų bylinėjimosi išlaidų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. birželio 7 d. sprendimas
byloje *Centro Europa 7 S.r.l. ir Di Stefano prieš Italiją* (pareiškimo Nr. 38433/09)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nustatė Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) ir Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimus. Byloje buvo nagrinėjimas klausimas dėl konkurencijos užtikrinimo Italijos audiovizualinėje rinkoje.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Centro Europe 7 S.r.l., Italijoje veikianti bendrovė. Jos įstatyminis atstovas yra Di Stefano.

1999 m. liepos 28 d. Italijos atsakingos institucijos suteikė pareiškėjui licenziją antžeminės televizijos transliavimui, leidžiant įdiegti ir eksploatuoti įrangą analoginės televizijos tinkle. Licenzijoje buvo nustatyta, jog pareiškėjas turi teisę į tris dažnius, apimančius 80% Italijos teritorijos. Pagal licenziją, per 24 mėnesius pareiškėjas turėjo paruošti įrangą transliavimui, o atitinkamos institucijos paskirti pareiškėjui dažnius. Nuo 2000 m. pareiškėjas keletą kartų kreipėsi į administracinius teismus dėl transliavimui skirtų dažnių nepaskyrimo. *Consiglio di Stato* 2008 m. gegužės mėnesį priėmė sprendimą, kuriuo atidėjo dažnių paskyrimą pareiškėjui iki to laiko, kai atitinkamos valstybės institucijos priims dažnių koregavimo programą, kuri reikalinga dažnių paskyrimui pareiškėjui.

Koregavimo programa nebuvo priimta iki 2008 m. gruodžio mėnesio. Iki to laiko nacionaliniu lygiu buvo taikoma pereinamojo laikotarpio schema, leidžianti esamiems televizijos kanalams

pratęsti naudojimąsi jiems paskirtais dažniais. Taigi, nors ir turėdamas licenziją, pareiškėjas negalėjo pradėti transliavimo iki 2009 m. birželio 30 d.

Dar 2003 m. lapkričio mėnesį pareiškėjas su kitu ieškiniu kreipėsi į administracinę teisumą dėl žalos atlyginimo, kuri atsirado dėl dažnių nepaskyrimo. *Consiglio di Stato* sustabdė bylos nagrinėjimą iki to laiko, kol Europos Teisingumo Teisme¹ (toliau – ir ETT) bus išaiškintos atitinkamos Europos Sąjungos sutarties nuostatos, keletas direktyvų ir Konvencijos 10 straipsnis. 2008 m. ETT priėmė sprendimą, kuriuo pripažino, kad per nagrinėjamą laikotarpį priimtais nacionaliniais teisės aktais buvo sudarytos palankesnės sąlygos esamiems transliuotojams, taip pažeidžiant naujų transliuotojų interesus, nes nors jie ir turėjo atitinkamas licenzijas, tačiau jiems nebuvo suteikti dažniai transliavimui.

Po šio išaiškinimo *Consiglio di Stato* priėmė sprendimą, kuriuo pripažino, jog pareiškėjas patyrė žalą dėl atsakingų institucijų neveikimo, nesuteikiant pareiškėjui dažnių transliavimui. *Consiglio di Stato* taip pat pažymėjo, jog jis neturi kompetencijos priskirti pareiškėjui dažnių, o tai gali padaryti tik Italijos Vyriausybė, todėl ši buvo įpareigota tai padaryti. Visgi turtinė žala buvo pripažinta tik nuo 2004 m. sausio 1 d., kai, pagal Italijos Konstitucinio Teismo išvadą, atitinkamos institucijos turėjo priimti teisės aktus, leidžiančius licenzijos turėtojams pradėti transliavimą.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamasis į Teismą pareiškėjas teigė, jog buvo pažeista jo teisė skleisti informaciją pagal Konvencijos 10 straipsnį, taip pat jis buvo diskriminuojamas, lyginant su kitais transliuotojais (Konvencijos 14 str.). Pareiškėjo manymu, buvo pažeista ir teisė į teisingą teismo procesą (Konvencijos 6 str. 1 d.) tuo pagrindu, jog teismas atidėjo dažnių suteikimą iki atitinkamų valdžios institucijų sprendimų priėmimo. Pareiškėjas taip pat teigė, jog buvo neužtikrinta jo nuosavybės apsauga (Konvencijos I Protokolo 1 str.), nes suteikus licenziją atsirado ir pareiškėjo turtinis interesas pradėti transliavimą.

Teismo Didžioji Kolegija, visų pirma, pasisakė dėl priimtinumų kriterijų: aukos statuso, piktnaudžiavimo individualia peticija, nacionalinių gynybos priemonių išnaudojimo, kreipimosi į Teismą termino. Nepripažinus pareiškėjo įstatyminio atstovo nukentėjusiuoju, jo pareiškimas paliktas nenagrinėtas. Teismas, įvertinęs visas aplinkybes, nustatė, kad pareiškėjo peticija atitinka visus priimtinumų kriterijus.

¹ Tuo metu dar vadinamas Europos Bendrijų Teisingumo Teismas, po Lisabonos sutarties įsigaliojimo – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

Dėl Konvencijos 10 straipsnio (saviraiškos laisvė) pažeidimo

Atsižvelgdama į Teismo nusistovėjusią praktiką dėl žiniasklaidos pliuralizmo, Didžioji Kolegija pabrėžė, jog negali būti demokratijos be pliuralizmo. Todėl valstybė negali nustatyti transliuotojams tik teorinę galimybę prisijungti prie audiovizualinės rinkos – turi būti nustatytas toks reguliavimas, kuriuo transliuotojai galėtų veiksmingai prisijungti prie rinkos ir tokiu būdu užtikrinti bendrą programų įvairovę, atspindinčią įvairias visuomenės nuomones.

Didžioji Kolegija pažymėjo, jog Italijos valdžios institucijoms nepaskiriant dažnių pareiškėjui, susidarė situacija, kai nebuvo įmanoma naudotis suteikta licencija ir pradėti transliavimą beveik dešimt metų. Tokiu būdu nebuvo sudaryta galimybė pareiškėjui naudotis savo teise skleisti informaciją.

Teismas pažymėjo, kad po transliavimo licencijos suteikimo 1999 m. liepos mėnesį pareiškėjas galėjo pagrįstai tikėtis, jog kompetentingos institucijos per 24 mėnesius galės reglamentuoti antžeminės televizijos transliavimą. Atsižvelgus į tai, kad pareiškėjas, kaip iš jo buvo reikalaujama, atnaujino savo įrangą – jis įgijo teisę transliuoti televizijos programas. Visgi dažnių paskirstymo planas nebuvo priimtas iki 2008 m. gruodžio mėnesio ir tik nuo 2009 m. birželio 30 d. pareiškėjui buvo paskirtas vienas kanalas. Tuo tarpu keletas jau veikiančių televizijos kanalų toliau transliavo, naudodami dažnius, kurie turėjo būti paskirti naujoms bendrovėms pagal nacionalinį paskirstymo planą.

Teismas pabrėžė, jog teisės aktais buvo nuolat pratęsiamas laikotarpis, per kurį esami kanalai galėtų toliau transliuoti tiek nacionaliniu, tiek vietos lygmeniu. Šių teisės aktų taikymas lėmė, jog iš esmės buvo neleidžiama naujiems transliuotojams įeiti į rinką. Pereinamasis laikotarpis buvo suformuluotas neaiškiais sąlygomis, kuriose nebuvo pakankamai tiksliai ir aiškiai nustatytos pereinamojo laikotarpio taikymo apimties ir trukmės.

Teismas padarė išvadą, kad Italijos teisės sistemai trūko aiškumo ir tikslumo, o tai neleido pareiškėjui numatyti, kada jam bus paskirti pagal licenziją skirti dažniai, leidžiantys pradėti transliavimą. Todėl šiais teisės aktais nebuvo laikomasi aiškumo/numatomumo (ang. *foreseeability*) reikalavimo, kurį teisės aktų leidyboje pabrėžia Teismas.

Valdžios institucijos nesilaikė licencijoje nustatytų terminų, taip pažeisdamos pareiškėjo teisėtus lūkesčius. Vyriausybė neįrodė, kad bendrovė galėjo veiksmingai įpareigoti valdžios institucijas laikytis įstatymų ir Konstitucinio Teismo nutarimų. Todėl pareiškėjui nebuvo suteikta pakankamai garantijų nuo valdžios institucijų savivalės.

Minėti trūkumai, be kita ko, lėmė konkurencijos audiovizualiniame sektoriuje sumažėjimą, nes valstybė nevykdė iš Konvencijos išplaukiančios pozityvios pareigos įdiegti atitinkamą teisinę ir administracinę sistemą, siekiant užtikrinti žiniasklaidos pliuralizmą.

Dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo

Teismas pabrėžė, jog atsižvelgiant į licencijos sąlygas ir tuo metu galiojusius Italijos įstatymus, pareiškėjas galėjo pagrįstai tikėtis, jog valdžios institucijos per 24 mėnesius nuo licencijos išdavimo sureguliuos pareiškėjo antžeminio transliavimo veiklą. Todėl turėjo teisėtą lūkesčių pradėti transliacijas. Atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjas negalėjo pradėti transliavimo keletą metų, Didžioji Kolegija nustatė, kad Italijos valdžios institucijos trukdė pareiškėjui naudotis savo nuosavybės teise. Teismas, kaip pažymėjo ir Konvencijos 10 straipsnio kontekste, kad valdžios institucijų trukdymas pareiškėjui naudotis savo teise neturėjo pakankamo teisinio pagrindo, taip ir nuosavybės teisės kontekste atliko tokį patį vertinimą, todėl padarė išvadą, kad buvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 1 straipsnis.

EŽTT nusprendė, kad nebūtina atskirai nagrinėti pareiškėjo skundo dėl Konvencijos 14 straipsnio pažeidimo, o skundas dėl 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo laikytinas nepriimtiniu. Didžioji Kolegija konstatavo, kad Italija turi išmokėti pareiškėjui 10 000 000 eurų turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo bei 100 000 eurų už patirtas išlaidas.

VII. SUSIRINKIMŲ IR ASOCIACIJOS LAISVĖ (Konvencijos 11 str.)**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 17 d. sprendimas****byloje *Szerdahelyi prieš Vengriją* (pareiškimo Nr. 30385/07)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 11 straipsnis (susirinkimų ir asociacijos laisvė). Nagrinėjamas klausimas dėl valdžios institucijų atsisakymo leisti surengti demonstraciją priešais parlamentą.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas gimė ir gyveno Budapešte, 2006 m. lapkričio 24 d. pranešė Budapešto Policijos departamentui savo ketinimus organizuoti demonstraciją Kosutos aikštėje, priešais Parlamentą 2006 m. gruodžio 9 d.

2006 m. lapkričio 26 d. Budapešto Policijos departamentas atmetė pareiškėjo prašymą, teigdamas, kad dėl pastarųjų audringų įvykių Budapešte Kosutos aikštė yra skelbiama „policijos saugumo zona“ nuo 2006 m. spalio 23 d. neapibrėžtam laikui.

Pareiškėjas kreipėsi į teismą su skundu, tačiau skundas buvo atmestas dėl to, kad teikti skundą galima tik dėl teismo sprendimo, o šiuo atveju jokia administracinė institucija nepriėmė jokio sprendimo dėl šios bylos esmės, kuris būtų pagrindas atlikti peržiūrą. Pareiškėjas teikė įvairius pakartotinius skundus policijos departamentui, tačiau jie visi buvo atmetami kaip nepagrįsti. 2007 m. kovo 5 d. pareiškėjo skundas buvo priimtas Apylinkės teismo, tačiau atmestas kaip nepagrįstas. Pareiškėjas teikė apeliacinį skundą, tačiau šį procesą nutraukė pareiškėjo mirtis. Pareiškėjo sūnus inicijavo procedūros atnaujinimus kaip pareiškėjo teisių perėmėjas.

Kitoje byloje, susijusioje su ta pačia erdve priešais parlamentą, asmuo K. padavė skundą, ginčydamas patį Policijos departamento sprendimą paskelbti minėtą erdvę „policijos saugumo zona“. Budapešto apylinkės teismas skundą atmetė. Apeliacinis teismas K. skundą tenkino. Teismas pasisakė, kad draudimas Kosutos aikštėje rengti demonstracijas buvo neproporcingas siekiamam tikslui, kadangi nebuvo pateikta jokių aplinkybių, patvirtinančių būtinumą imtis tokių griežtų apsaugos priemonių. Be to, teismas sutiko su K. nuomone, kad užtikrinti tvarką būtų užtekę ir atitinkamų apsauginių užtvarų.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas teigė, kad uždraudus rengti taikią demonstraciją Kosutos aikštėje buvo pažeistas Konvencijos 11 straipsnis (susirinkimų laisvė).

EŽTT pažymėjo, kad Vyriausybė teigė, kad pareiškėjas neišnaudojo visų teisinių priemonių gauti žalos atlyginimą remiantis nacionaline teise, tačiau Teismas nemanė, kad egzistavusios priemonės buvo efektyvios. Atsižvelgdamas į tai, kad demonstracijos poreikis paprastai būna tam tikru momentu, o laikui bėgant prasmė rengti demonstraciją gali visai išnykti, ir į tai, kad teismas priėmė sprendimą naikinti Policijos departamento sprendimą dėl erdvės priešais Parlamentą pripažinimo „policijos saugumo zona“ tik praėjus keturiems metams nuo pirmojo pareiškimo padavimo, Teismo nuomone tokia situacija negali būti laikoma kaip efektyvi ir proporcinga siekiamam tikslui.

Teismas pažymėjo, kad Apeliaciniame teismui pripažinus, jog Policijos departamento sprendimas dėl erdvės priešais Parlamentą pripažinimo „policijos saugumo zona“ neproporcingas ir panaikinus šį sprendimą, išnyko teisinis pagrindas, kuriuo buvo remiamasi atsisakant pareiškėjui organizuoti demonstraciją priešais Parlamentą. Tai sudarė pakankamą pagrindą Teismui konstatuoti, kad ribojimas rengti demonstraciją neturėjo teisinio pagrindo (pripažintinas neteisėtus), toks ribojimas pažeidė Konvencijos 11 straipsnį (susirinkimų laisvę).

VIII. TEISĖ Į VEIKSMINGĄ TEISINĖS GYNYBOS PRIEMONĘ (Konvencijos 13 str.)**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 2 d. sprendimas****byloje I. M. prieš Prancūziją (pareiškimo Nr. 9152/09)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę), taikant jį kartu su Konvencijos 3 straipsniu (kankinimų uždraudimas). Šioje byloje nagrinėjamas klausimas dėl rizikos, kurią galėjo patirti pareiškėjas jo deportacijos į Sudaną atveju, ir pareiškėjui pasiekiamų teisinės gynybos būdų veiksmingumo, atsižvelgiant į tai, kad jo prieglobsčio prašymas nagrinėtas pagreitinotos procedūros tvarka.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra Sudano pilietis, gyvenantis Prancūzijoje. Pareiškėjui kirtus Prancūzijos sieną, jis buvo sulaikytas Prancūzijos pareigūnų už neteisėtą atvykimą ir būvimą Prancūzijoje bei padirbtų asmens dokumentų naudojimą. Prieš tai Sudane pareiškėjas buvo sulaikytas 8 dienom dėl jo veiklos studentų judėjime ir galimų ryšių su sukilėlių judėjimu Darfure, be to, 2 mėnesius buvo stebimas Sudano pareigūnų, kurie jį tardė kas savaitę naudodami prievartą.

Pasak pareiškėjo, sulaikant jį Prancūzijoje, jis iš karto išreiškė norą pateikti prieglobsčio prašymą, tačiau į tai nebuvo sureaguota. Pareiškėjas buvo sulaikytas ir stojo prieš teismą, kuris nuteisė jį už pažeidimą pagal užsieniečių įstatymą, skiriant vieno mėnesio laisvės atėmimą. Pasak pareiškėjo, jis vėlgi išreiškė savo norą pateikti prieglobsčio prašymą, bet į tai nebuvo atsižvelgta. Tuomet buvo priimtas įsakymas išsiųsti pareiškėją iš šalies. Turėdamas 48 valandas nesutikimui pareikšti, pareiškėjas sugebėjo skundą parašyti ir pateikti administraciniam teismui arabų, bet ne prancūzų kalba. Jis taip pat neturėjo deramos galimybės (tik porą minučių) pasikonsultuoti su jam paskirtu advokatu prieš teismo posėdį. Jo skundas buvo atmestas, motyvuojant tuo, kad nepateikta įrodymų, pagrindžiančių grėsmę, kurią jis patirtų deportacijos atveju. Teismas taip pat pažymėjo, kad pareiškėjas nebuvo pateikęs prieglobsčio prašymo.

Tuo metu, kai pareiškėjas buvo perkeltas į administracinį sulaikymą, kuris taikomas siekiant įgyvendinti deportavimo iš šalies procesą, pareiškėjui buvo pranešta, jog jis gali pateikti prieglobsčio prašymą. Jo prieglobsčio prašymas buvo užregistruotas ir paskirta pagreitinotos procedūros tvarka. Pokalbis su pareiškėju dėl jo prieglobsčio prašymo truko pusvalandį. Kitą dieną pareiškėjui buvo pranešta dėl atsisakymo suteikti prieglobstį. Jis apskundė atsisakymą Nacionaliniam prieglobsčio tribunolui. Po to, kai jo prieglobsčio prašymas buvo atmestas,

nacionaliniai pareigūnai galėjo įvykdyti pareiškėjo deportavimą iš šalies. Tačiau pareiškėjas kreipėsi į EŽTT, prašydamas laikinųjų apsaugos priemonių, t. y. sustabdyti įsakymo deportuoti pareiškėją vykdymą.

2011 m. vasario 19 d. Nacionalinis prieglobsčio tribunolas suteikė pareiškėjui pabėgėlio statusą. Šiuo metu pareiškėjas taip pat yra gavęs kilmės savivaldybės sertifikatą dėl gyvenamosios vietos ir medicininę išvadą, išduotą psichiatro, dėl prievartos taikymo pareiškėjui sulaikymo Sudane metu (šių dokumentų, pasak Prancūzijos pareigūnų, trūko pagrįsti jo pirminį prieglobsčio prašymą).

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas kreipėsi į Teismą, teigdamas, kad Prancūzijos valdžios institucijų sprendimo deportuoti vykdymas pažeistų Konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) nuostatas. Remdamasis Konvencijos 13 straipsniu (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę), kartu jį taikant su Konvencijos 3 straipsniu, pareiškėjas teigė, kad Prancūzijoje jam nebuvo prieinama jokia veiksminga teisinė gynybos priemonė, atsižvelgiant į tą faktą, jog jo prieglobsčio prašymas buvo išnagrinėtas pagal pagreitintos procedūros tvarką.

Dėl Konvencijos 3 straipsnio pažeidimo Teismas pažymėjo, kad pareiškėjui nebegresia išsiuntimas į Sudaną (pareiškėjui suteiktas pabėgėlio statusas), todėl šio straipsnio taikymas, vertinant jo išsiuntimo galimybę, nebeaktualus.

Pasisakydamas dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę), EŽTT pakartojo, kad valstybės turi vertinimo nuožiūros laisvę nustatyti nacionalines procedūras imigracijos ir prieglobsčio klausimuose, tačiau Teismo pareiga patikrinti, ar nustatytos procedūros yra veiksmingos ir nepažeidžia žmogaus teises.

Teismas atkreipė dėmesį, kad automatinis pagreitintos prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūros tvarkos taikymas, remiantis vien procedūriniais pagrindais, neatsižvelgiant į situacijos aplinkybes ir esmę, nėra sveikintinas. Pažymėjo, kad pagreitinta prieglobsčio prašymų nagrinėjimo procedūros tvarka *per se* nėra ydinga ar pažeidžianti prieglobsčio prašytojų teises, jei ji yra taikoma, kai prieglobsčio prašymas svarstomas pakartotinai, išnagrinėjus prašymą iš esmės. Tačiau nagrinėjamoje situacijoje, jei Teismas nebūtų laiku skyręs laikinųjų apsaugos priemonių, šia tvarka išnagrinėtas pareiškėjo prieglobsčio prašymas būtų buvęs vienintelis pareiškėjo situacijos įvertinimas. Teismas nustatė, kad dėl to, jog pareiškėjo prašymas buvo užregistruotas pagal pagreitintos procedūros tvarką, pareiškėjui buvo skirta neužtektinai laiko, kad jis galėtų deramai pateikti prancūzų kalba suformuluotą prašymą bei įrodymus, konkrečiai – savo kilmę

patvirtinančius dokumentus ir kitus prašymą patvirtinančius duomenis, kurių trūkumas buvo nurodytas kaip pagrindinis atsisakymo motyvas.

Nors kreipimasis į administracinę teisimą, ginčijant įsakymą deportuoti pareiškėją, suteikė teorinę galimybę įvertinti galimą riziką, kurią patirtų pareiškėjas išsiuntimo atveju, tačiau tam pareiškėjas turėjo 48 valandas, vietoje 2 mėnesių, kurie būtų suteikti, jei prašymas nebūtų užregistruotas nagrinėti pagreitintos procedūros tvarka. Būtent dėl laiko trūkumo nebuvo įmanoma pateikti visų įrodymų, pagrindžiančių pareiškėjo skundą, o tai buvo pagrindas atmesti pareiškėjo skundą. Vertindamas teisinės gynybos priemonių efektyvumą, Teismas pažymėjo, kad įstatymu numatytos galimybės buvo tik teorinio pobūdžio, nes praktinis šių priemonių prieinamumas buvo apribotas automatiniu prieglobsčio prašymo įregistravimu išnagrinėti pagreitintos procedūros tvarka. Pareiškėjo kreipimuisi į administracinę teisimą turėjo neigiamos įtakos aplinkybės, kuriomis tas skundas turėjo būti parengtas, ir nepakankama teisinė ir lingvistinė (prancūzų kalbos) pagalba. Tokia neigiama įtaka teisinės gynybos priemonių veiksmingumui nebuvo pašalinta ir apeliacinėje stadijoje, nes pareiškėjo išsiuntimą sustabdė tik pareiškėjo kreipimasis į EŽTT su prašymu taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

Teismas pažymėjo, kad nors Konvencijos 13 straipsnyje numatytos teisinės gynybos priemonės veiksmingumo vertinimas nepriklauso nuo to fakto, ar bus priimtas palankus rezultatas, tačiau nagrinėjamoje situacijoje peršasi tik vienintelė išvada, kad, jei Teismas nebūtų įsikišęs ir sustabdęs įsakymo deportuoti pareiškėją vykdymą, pareiškėjas būtų išsiųstas į Sudaną, kruopščiai neišnagrinėjus jo prieglobsčio prašymo. Pareiškėjas praktiškai neturėjo efektyvios teisinės gynybos priemonės ginti savo teises pagal Konvencijos 3 straipsnį, todėl Teismas nusprendė, kad buvo Konvencijos 13 straipsnio pažeidimas, taikant jį kartu su Konvencijos 3 straipsniu.

**Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 10 d. sprendimas
byloje *G. R. prieš Nyderlandų Karalystę* (pareiškimo Nr. 22251/07)**

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę). Nagrinėjamoje byloje keliamas klausimas, ar užsieniečio galimybė gauti leidimą gyventi šalyje šeimos susijungimo pagrindu buvo praktiškai įmanoma, atsižvelgiant į nacionaliniu įstatymu keliamą reikalavimą iš pradžių susimokėti administracinį mokestį.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas yra susituokęs ir turi tris vaikus, visa šeima gyvena Zoetermeer, Nyderlanduose. Pareiškėjas atvyko į Nyderlandų Karalystę 1997 m., po 5 mėnesių, kai į šią šalį atvyko jo žmona su dviem vaikais, ir pateikė prašymą suteikti prieglobstį. Prieglobsčio prašymas buvo atmestas, tačiau pareiškėjui suteiktas sąlyginis leidimas gyventi šalyje, remiantis laikina tam tikrų asmenų kategorijų apsaugos politika. Pareiškėjo žmona ir vaikai gavo leidimus gyventi dėl suteikto prieglobsčio. Pareiškėjas nesutiko su atsisakymu suteikti jam prieglobstį. Kadangi situacija Afganistane nepagerėjo, pareiškėjo sąlyginis leidimas gyventi šalyje, pagal įstatymą, buvo pakeistas į leidimą gyventi šalyje neapibrėžtą laikotarpį. Įsigaliojus naujam Užsieniečių įstatymui, šis leidimas pervadintas į leidimą gyventi šalyje neapibrėžtą laikotarpį dėl prieglobsčio. Dėl šios priežasties pareiškėjo nesutikimas dėl pirminio atsisakymo suteikti jam prieglobstį pripažintas nepriimtiniu.

2004 m. nacionalinė institucija panaikino (*ang. withdraw*) pareiškėjo leidimą. Pareiškėjas pateikė apeliaciją, tačiau nesėkmingai. Galutiniu teismo sprendimu institucijos sprendimas panaikinti pareiškėjo leidimą paliktas nepakeistas. 2004 m. gruodžio 13 d. pareiškėjo žmonai ir vaikams suteikta Olandijos pilietybė.

Vėliau pareiškėjas pateikė naują prašymą suteikti prieglobstį, tačiau vėl nesėkmingai. Po šito jis kreipėsi dėl leidimo gyventi šalyje, siekiant bendro gyvenimo su žmona. Tuo pačiu metu pareiškėjas prašė atleisti jį nuo pareigos sumokėti reikalaujamą 830 eurų administracinį mokestį, remdamasis nacionaline teisės nuostata, pagal kurią užsienietis, turintis pakankamą galimybę gauti leidimą gyventi šalyje šeimos susijungimo pagrindu, gali būti atleistas nuo reikalaujamų mokesčių, jei atitinka tam tikras sąlygas. Pareiškėjas teigė, kad jis pateikė pakankamai įrodymų, jog neturėjo užtekčiai pajamų mokesčiui sumokėti, nes visa šeima buvo išlaikoma tik iš socialinės paramos skirtos jo žmonai, bei būtinus dokumentus, įrodančius jo šeimyninius ryšius. Tačiau nacionalinė institucija nusprendė nenagrinėti pareiškėjo prašymo dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo dėl to, kad pareiškėjas nesumokėjo reikalaujamo mokesčio. Pareiškėjas tokį sprendimą apskundė, be to, prašė teismo paskirti laikinas apsaugos priemones (*ang. provisional measures*) iki kol bus išspręsta apeliacija. Tačiau teismas netenkino pareiškėjo prašymo dėl laikinųjų apsaugos priemonių ir atmetė apeliacinį skundą, teigdamas, kad pareiškėjas nepateikė pakankamai įrodymų, pagrindžiančių jo finansinį nepajėgumą sumokėti reikalaujamą mokestį. Pareiškėjas šio teismo sprendimo neskundė.

2008 m. sausio 11 d. Vyriausybė, atsakydama į jai pateiktus klausimus, patvirtino, kad pareiškėjo žmona gaudavo socialinę paramą, skirtą tėvui, vienam auginančiam vaikui (*ang. social assistance benefits for a single-parent family*), pareiškėjas neturėjo leidimo dirbti, tačiau jis vis tiek neatitiko reikalavimų, keliamų užsieniečiams, siekiantiems būti atleistiems nuo administracinių mokesčių, dėl to, kad nepateikė nei pajamų ir turto deklaracijos, nei įrodymų, susijusių su jo žmonos galimybėmis gauti reikiamų lėšų. Vyriausybė, atsakydama į papildomus klausimus, taip pat

nurodė, kad vėlesnis reikalaujamo administracinio mokesčio sumokėjimas ar reikiamų įrodymų pateikimas nebuvo įmanomas pasirinkimas, taip pat tai neturėtų jokios įtakos sprendimui, kuriuo nuspręsta nepradėti proceso dėl pareiškėjo prašymo išduoti leidimą, nes *ex nunc* vertinimas nebebuvo įmanomas.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas skundėsi dėl finansinio apribojimo, užkertančio kelią siekti gauti leidimą gyventi šalyje šeimos susijungimo pagrindu, rėmėsi Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Tačiau Teismas, remdamasis *iura novit curia* principu, savo iniciatyva nusprendė, kad nagrinėjamu atveju, atsižvelgiant į faktines aplinkybes, turi būti taikomas Konvencijos 13 straipsnis (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę), vertinant, ar pareiškėjas turėjo efektyvių teisinės gynybos priemonių, kad būtų garantuotos jo teisės į šeimos ir privataus gyvenimo gerbimą pagal Konvencijos 8 straipsnį.

Teismas, atsižvelgdamas į susiformavusią praktiką, nurodė, kad valstybių–narių pareigų apimtis, pagal Konvencijos 13 straipsnį, priklauso nuo pareiškėjo skundo prigimties, tačiau teisinės gynybos priemonės, kurios numatytos pagal Konvencijos 13 straipsnį, turi būti efektyvios. Tam, kad priemonė būtų efektyvi, ji turi būti prieinama ir praktiškai, ir pagal įstatymą, pasinaudojimas numatyta teisinės gynybos priemone negali būti nepagrįstai apsunkintas valstybės valdžios institucijų neveikimu arba veiksmis. Teismas pažymėjo, jog nagrinėjamoje byloje procedūra užsieniečiui gauti leidimą gyventi šalyje neabejotinai atitiko efektyvumo reikalavimą pagal įstatymą, tačiau klausimas, ar ji buvo pasiekiamą (įgyvendinama) ir praktikoje, atsižvelgiant į įstatymu nustatytą finansinio pobūdžio reikalavimą. Teismas sutiko, kad ši situacija yra panaši į tokia, kurioje keliamas klausimas dėl finansinių apribojimų poveikio teisei (prieinamumui) kreiptis į teismą (ang. access to court), kurią Teismas nagrinėja pagal Konvencijos 6 straipsnį (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą). Ir nors Konvencijos 6 straipsnis nėra taikytinas bylose dėl užsieniečių gyvenimo šalyje teisėtumo, tačiau tai nereiškia, kad principas, išplėtotas EŽTT dėl teisės (prieinamumo) kreiptis į teismą pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kuri yra *lex specialis* ir tam tikrose situacijose apimanti Konvencijos 13 straipsnį, yra neaktualus Konvencijos 13 straipsnio kontekste. Reikalavimai, keliami procesinėms garantijoms pagal Konvencijos 13 straipsnį, yra mažiau griežti nei pagal Konvencijos 6 straipsnį, tačiau pati „teisinės gynybos priemonės“ esmė (pagal Konvencijos 13 straipsnio tikslus) yra tokia, kad ji turi apimti prieinamą procedūrą.

Teismas, vertindamas nagrinėjamos bylos faktines aplinkybes, nustatė, kad nacionalinė institucija iš esmės nenagrinėjo pareiškėjo finansinio pajėgumo, remdamasi vien tik formaliu

kriterijumi, jog pareiškėjas pateikė nepakankamai dokumentų. Ir nors Teismas sutiko, kad socialinei paramai gauti įstatymais nustatyti reikalavimai yra pagrįsti, tačiau Teismas nesuprato, kokių dar papildomų dokumentų prie pareiškėjo pateiktų jo žmonos socialinės paramos atlyginimo lapelių valstybės institucija reikalavo iš pareiškėjo. Toks ypač formalus požiūris vertintinas kaip atimantis pareiškėjo galimybę (prieinamumą) kreiptis į kompetentingą administracinį tribunolą ir tokiu būdu nepagrįstai apribojo pareiškėjo teisę į efektyvią (veiksmingą) nacionalinės teisinės gynybos priemonę. Todėl konstatuotas Konvencijos 13 straipsnio pažeidimas.

IX. DISKRIMINACIJOS UŽDRAUDIMAS (Konvencijos 14 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 22 d. sprendimas byloje *Konstantin Markin prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 30078/06)

Šioje byloje EŽTT Didžioji Kolegija nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas), taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). Nagrinėjamas klausimas dėl valdžios institucijų atsisakymo suteikti vyrui, dirbančiam karinėje tarnyboje, tėvystės atostogas, kai moterims, dirbančioms kariniame personale, tokios atostogos yra suteikiamos.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, Rusijos pilietis, gyvenantis Rusijoje, 2004 m. pasirašė karinės tarnybos sutartį, pagal kurią įsipareigojo tarnauti įstatyme numatytais sąlygomis. Jis pradėjo tarnauti kaip radijo žvalgybos operatorius ir dažnai buvo keičiamas moteriškos lyties pareigūne. Po skyrybų su žmona, su kuria susilaukė 3 vaikų, jis liko vienas auginti vaikus. Iš karto po trečio vaiko gimimo pareiškėjas prašė suteikti jam 3 metų tėvystės atostogas, tačiau jo prašymas buvo atmestas, remiantis įstatyminiu reguliavimu, pagal kurį tokiam laikotarpiui tėvystės atostogos skiriamos tik moteriškos lyties pareigūnėms.

Tuo metu, kol jam buvo suteiktos 3 mėnesių atostogos, jis buvo iškvietas į tarnybą kelioms savaitėms, šio iškvietimo pagrįstumą pareiškėjas ginčijo kariniame teisme, bet nesėkmingai. 2006 m. jo karinis padalinys priėmė įsakymą, pagal kurį jam suteiktos beveik 2 metų tėvystės atostogos, skiriant iš viso 5 900 eurų finansinės paramos. Karinis teismas kritikavo tokį karinio

padalinio priimtą sprendimą dėl Rusijos teismų sprendimų nepaisymo, pažymėdamas jo neteisėtumą.

2009 m. Konstitucinis Teismas atmetė pareiškėjo skundą dėl tėvų (vyriškos lyties) situacijos, pagal kurią jie negali išeiti 3 metams tėvystės atostogų, nurodydamas, kad toks reglamentavimas neprieštarauja Konstitucijai.

2011 m. karinis prokuroras aplankė pareiškėjo namus, pasak Rusijos valdžios institucijų, tai buvo padaryta siekiant surinkti informacijos dėl jo šeimyninės padėties ir pateikti Vyriausybės poziciją EŽTT. Tačiau, pasikonsultavęs su savo advokatu, pareiškėjas atsisakė suteikti bet kokią informaciją. Prokuroras apklausė pareiškėjo kaimynus, kurie patvirtino, kad jo buvusi žmona gyvena kartu su juo. Vyriausybė teigė, kad jų atliktu tyrimu nustatyta, jog pareiškėjas 2008 m. iš naujo vedė savo buvusią žmoną ir 2010 m. jie susilaukė ketvirto vaiko. 2008 m. pareiškėjas nutraukė tarnybą dėl sveikatos priežasčių.

Neoficiali sprendimo apžvalga

2010 m. spalio 7 d. sprendimu Teismas nusprendė, kad atsisakymas suteikti pareiškėjui tėvystės atostogas, kai moteriškos lyties kolegės tokią teisę turėjo, yra diskriminacinis, todėl buvo Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) pažeidimas, taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą). 2011 m. Teismo Didžioji Kolegija priėmė nagrinėti bylą pagal Vyriausybės prašymą.

Didžioji Kolegija pasisakė dėl preliminarių valstybės prieštaravimų: aukos statuso, Konvencijos 37 straipsnio (peticijos išbraukimas iš sąrašo) ir dėl tariamo teisės į individualią peticiją piktnaudžiavimo, visus prieštaravimus atmesdama. Be kita ko, nurodė, kad nors galimo pažeidimo padariniai (pareiškėjas, negavęs tėvystės atostogų pirmaisiais vaiko gimimo metais, nesikreipė dėl kompensacijos už tai) nebuvo tinkamai vertinti (išnagrinėti) (ang. redressed) nacionaliniu lygiu ir problema nėra išspręsta, tačiau pažymėjo, kad Teismo sprendimų tikslas nėra vien tik individualios problemos išnagrinėjimas, bet ir Konvencijos taisyklių užtikrinimas ir plėtojimas. Nagrinėjamo klausimo, apimančio svarbų bendrą interesą, išsprendimas yra aktualus ne tik Rusijai, bet ir kitoms valstybėms–narėms, be to, šis klausimas nebuvo nagrinėtas anksčiau Teisme, todėl tolimesnis šios bylos išnagrinėjimas prisidėtų prie Konvencijos standartų aiškinimo, plėtojimo ir saugojimo.

Vertindama Konvencijos 14 straipsnio (diskriminacijos uždraudimas) nuostatas, taikant jas kartu su Konvencijos 8 straipsniu (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą), Didžioji Kolegija pastebėjo, kad pažangos siekimas lyčių lygybės klausimu yra Europos Tarybos valstybių narių

vienas didžiausių tikslų. Todėl, pagal Konvenciją, tik labai svarbios priežastys galėtų pateisinti tokį nevienodą elgesį. Nuorodos į tradicijas, bendros prielaidos ar vyraujančios socialinės nuomonės šalyje nėra skirtingo požiūrio (vertinimo) dėl lyties pakankamas pateisinimas.

Vertindamas specifinį bylos kontekstą (karinės tarnybos santykį), Teismas pasisakė, kad karinės tarnybos pareigūnų teisės gali būti suvaržytos labiau už civilių, tačiau bet kokių atveju Konvencijos taikymas nesibaigia už kareivinės vartų – karinis personalas, kaip ir kiti asmenys, turi teisę į savo teisių apsaugą. Siekiant pateisinti jų teisių ribojimą, turi būti pateiktos itin svarbios priežastys, pavyzdžiui, reali grėsmė ginkluotų pajėgų veiklos efektyvumui. Tačiau Teismas nustatė, kad nagrinėjamoje byloje tokios grėsmės nebuvo. Atsižvelgė ir į tai, kad pareiškėjas, būdamas radijo žvalgybos operatorius, galėjo būti lengvai pakeičiamas moteriškos lyties pareigūne, nebuvo jokie objektyvaus pateisinimo atimant jo teisę į tėvystės atostogas. Be to, teisė į tėvystės atostogas priklausė išimtinai nuo asmens lyties, o automatinis teisės ribojimas asmenų grupės dėl jų lyties nepatenka į valstybei suteiktą vertinimo nuožiūros laisvę. Teismas nesutiko ir su argumentu, kad toks skirtingas požiūris yra pozityvi diskriminacija moterų naudai, pažymėdamas, jog skirtingas požiūris tik įtvirtina lyčių stereotipus ir yra nenaudingas tiek moterų karjeroms, tiek vyrų šeimyniniam gyvenimui. Tačiau Teismas pažymėjo, kad tam tikrais atvejais teisės į tėvystės atostogas ribojimai gali būti pateisinami, jei jie nėra diskriminaciniai, pavyzdžiui, kai pareigūnai negali būti lengvai pakeisti dėl jų konkrečios hierarchinės pozicijos, retų techninių kvalifikacijų ar įsitraukimo į aktyvius karinius veiksmus atveju.

Teismas nustatęs, kad buvo Konvencijos 14 straipsnio pažeidimas, taikant jį kartu su Konvencijos 8 straipsniu, įpareigojo Rusiją pareiškėjui sumokėti 3 000 eurų neturtinės žalos atlyginimo ir 3 150 eurų teismo išlaidų.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 14 d. sprendimas

byloje B. prieš Jungtinę Karalystę (pareiškimo Nr. 36571/06)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas), taikant jį kartu su Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu. Nagrinėjamas klausimas dėl negalią turinčio asmens gaunamos socialinės pašalpos mažinimo, siekiant atgauti permokas, susidariusias dėl to, kad asmuo nepranešė apie aplinkybes, lemiančias didesnius paramos mokėjimus, nes negalėjo suprasti, kad apie tokį aplinkybių pasikeitimą reikia informuoti.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėja gimė 1964 m. ir gyveno Middlesex mieste. Pareiškėja turėjo sunkią mokymosi negalią, augino tris vaikus. Nuo 1990 m. gegužės mėnesio pareiškėja gaudavo dvi socialines išmokas: vaiko pašalpą ir išmoką būtiniausioms pragyvenimo išlaidoms. Pastaroji pašalpa pareiškėjai buvo skirta dėl to, kad ji buvo vieniša motina. Be to, ji gaudavo papildomą priemonę už kiekvieną jos šeimos vaiką.

Pagal galiojančius teisės aktus, pareiškėja turėjo pareigą pranešti Darbo ir pensijų departamentui, jei situacija šeimoje pasikeistų taip, kad tai galėtų paveikti jos gaunamų išmokų dydį. Apie tokią pareigą pareiškėja buvo įspėta, be to, Darbo ir pensijų departamentas buvo įspėjęs pareiškėją, kad ji turi nedelsiant pranešti apie situaciją, jei jos šeimos nariai, gyvenantys su ja ar jos finansiškai išlaikomi, persikeltų gyventi kitu adresu.

2000 m. spalio mėnesį pareiškėjos vaikai buvo iš jos paimti. Tačiau pareiškėja apie tai nepranešė Darbo ir pensijų departamentui. Tuo metu pareiškėjai nepadėjo joks socialinis darbuotojas, ji taip pat negavo jokios praktinės pagalbos iš vietinės institucijos, dirbančios su asmenimis su negalia. Todėl buvo pripažinta, kad pareiškėja negalėjo suvokti, jog apie faktą, kad jos vaikai buvo paimti, ji privalėjo pranešti Darbo ir pensijų departamentui.

Nuo 2001 m. lapkričio mėnesio pareiškėjai padėjo labdaros organizacija, padedanti žmonėms su mokymosi negalia. 2001 m. gruodžio mėnesį ši labdaros organizacija pranešė Darbo ir pensijų departamentui apie pasikeitusią situaciją pareiškėjos šeimoje. Valstybės sekretoriatas apskaičiavo permoką, kuri susidarė už vaiko pašalpą, kai faktiškai pareiškėja vaikų savo globoje nebeturėjo, tačiau nusprendė sumažinti šio permokos dydį 30 procentų, nes pareiškėja tuo metu neprašė papildomos permokos prie pajamų paramos dėl neįgalumo, nors galėjo.

Pareiškėja kreipėsi į Socialinės apsaugos apeliacinį tribunolą, prašydama panaikinti valstybės sekretoriato sprendimą, teigdama, kad ji nesuprato, jog apie vaikų paėmimo faktą ji turi pranešti Darbo ir pensijų departamentui, todėl negalima iš jos reikalauti grąžinti permokėtas išmokas. Tribunolas tenkino pareiškėjos skundą, sutikdamas, kad pareiškėja nesuprato, kad apie vaikų paėmimo faktą ši turinti pranešti Darbo ir pensijų departamentui, todėl būtų buvę nepagrįsta šioje situacijoje iš jos reikalauti atlikti tai, ko ji nesuprato.

Valstybės sekretoriatas su apeliaciniu skundu kreipėsi į Socialinės apsaugos komisiją. Komisija tenkino skundą, teigdama, kad nepaisant psichinės negalios, pareiškėja buvo įspėta, kad apie vaikų paėmimo faktą ji turi nedelsiant pranešti, be to, pareiškėja suprato patį vaikų paėmimo faktą, todėl nepranešdama apie įvykį ji pažeidė įstatymus.

Pareiškėja kreipėsi į Apeliacinį teismą, teigdama, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis, jį taikant kartu su Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu, nes valstybė, suvaržydama jos nuosavybės teisę, diskriminavo pareiškėją tuo pagrindu, kad su asmenimis, kurie nepraneša apie

įvykusį faktą dėl to, kad nesupranta pačio fakto, yra elgiamasi kitaip negu su asmenimis, kurie negali pranešti apie įvykusį faktą dėl kažkokių kitokių priežasčių (pastarojoje situacijoje yra ir pareiškėja). Apeliacinis teismas atmetė pareiškėjos skundą, teigdamas, kad, pirma, permokėtos lėšos negali būti laikomos pareiškėjos nuosavybe, nes ji jau nuo pat pradžių neturėjo teisės turėti ginčijamą priemonę, antra, vertinant diskriminacijos argumentą, nurodė, kad asmenys, kurie negali pranešti apie faktą, nes jo nežino, yra iš esmės kitokioje padėtyje, nei asmenys, kurie nepraneša apie faktą dėl kažkokių kitokių priežasčių. Tokią išvadą rėmė paprasčiausia logiška, jog neįmanoma reikalauti pranešti apie tai, ko nežinai. Teiginio pagrįstumas, kad asmuo nepranešė apie faktą dėl to, kad nemanė, jog reikia apie jį pranešti, priklauso nuo įvairių sudėtingų klausimų, pažintinių gebėjimų, moralinio jautrumo ir kitų aplinkybių, kurios keičiasi su kiekvienu individualiu asmeniu.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėja kreipėsi į Teismą teigdama, kad buvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas), taikant jį kartu su I Protokolo 1 straipsniu, tuo pagrindu, kad valstybė išreiškė skirtingą požiūrį į asmenis, kurie nepraneša apie įvykusį faktą dėl to, kad nesupranta pačio fakto, yra elgiamasi kitaip negu su asmenimis, kurie negali pranešti apie įvykusį faktą dėl kažkokių kitokių priežasčių. Kaip alternatyvų argumentą pareiškėja nurodė tai, kad įstatymas vienodai vertina asmenis, kurie gali suprasti, ir asmenis, kurie negali suprasti, kad yra kažkas, ką privaloma pranešti.

Teismas iš pradžių įvertino priimtinumą klausimą, t. y., ar paramos permoka gali būti laikoma nuosavybės dalimi, saugoma Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu (teisė į nuosavybę). Nors Teismas ir pripažino, kad pati paramos permoka negali būti laikoma nuosavybės dalimi minėto straipsnio kontekste, ypač atsižvelgiant į tai, kad tokia permoka gali susidaryti dėl paramos gavėjo neveikimo ar piktnaudžiavimo, tačiau tai, kad valstybės institucijos nori atgauti permokėtą paramos dalį, sumažindamos pareiškėjai priklausančią socialinę (pajamų) paramą, sudaro nuosavybės teisės, pagal Konvencijos I Protokolo 1 straipsnį, ribojimą. Todėl nagrinėjama byla pripažintina priimtina.

Vertindamas nediskriminavimo principo aspektą šioje byloje, Teismas iš esmės sutiko su Apeliacinio teismo išdėstytais argumentais, kad asmenys, kurie negali pranešti apie faktą, nes jo nesuvokia, yra iš esmės kitokioje padėtyje, nei asmenys, kurie nepraneša apie faktą dėl kažkokių kitokių priežasčių. Teismas pakartojo Apeliacinio teismo teiginį, kad situacijoje, kai asmuo negali pranešti to, apie ką jis nežino arba nesuvokia, yra logiška išvada, todėl ir atsakomybė tokiam asmeniui kilti negali, o situacija, kad asmuo nepranešė apie faktą dėl to, kad nemanė, jog reikia apie jį pranešti, priklauso nuo įvairių sudėtingų aplinkybių, kurie priklauso nuo konkretaus asmens.

Teismas pažymėjo, kad alternatyvus pareiškėjos argumentas, jog įstatymas vienodai vertina asmenis, kurie gali suprasti, ir asmenis, kurie negali suprasti, kad yra kažkas, ką privaloma pranešti, yra labiau įtikinantis. Teismas manė, kad situacija šių skirtingų grupių (iš vienos pusės, tie, kurie gali suprasti, iš kitos – kurie negali) yra pakankamai skirtinga, kad būtų galima reikalauti iš valstybės objektyviai ir pagrįstai pateisinti savo sprendimą nevertinti šių grupių skirtingai. Tačiau Teismas priėmė argumentą, kad toks vienodas vertinimas yra pateisinamas, siekiant užtikrinti sklandų socialinės apsaugos sistemos veikimą ir palengvinti permokėtų išmokų susigrąžinimą. Priešingai būtų užkrauta per didelė našta institucijoms kiekvieną kartą vertinti žmogaus supratimo galimybes.

Dėl skirtos baudos proporcingumo Teismas pažymėjo, kad Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) kontekste valdžios institucijoms neturėtų būti apribota galimybė ištaisyti klaidas, susijusias su išmokų permokėjimu, net jei tokia situacija susidaro dėl pačios institucijos aplaidumo. Priešingas vertinimas sudarytų prielaidas nepagrįstam asmenų praturtėjimui ir būtų neteisinga kitų socialinės sistemos dalyvių atžvilgiu. Vis dėlto Teismas pažymėjo, tokio bendrojo principo taikymas neturėtų užtraukti pernelyg didelės naštos paramą gaunančiam asmeniui.

Nagrinėjamoje situacijoje buvo imtasi eilės priemonių, kad pareiškėjai nebūtų užkrauta pernelyg didelė našta: pareiškėja neturėjo mokėti palūkanų už permokėtas sumas, buvo nustatytas griežtas limitas, kokia suma kiekvieną mėnesį gali būti išskaičiuota iš jos gaunamos pašalpos. Taip pat pareiškėja turėjo visas galimybes teikti prašymus sumažinti ar išviso panaikinti skolą, jei tik būtų pateikusi įrodymų, kad toks pajamų sumažinimas bus žalingas jos gerovei ar sveikatai. Tačiau tokių prašymų pareiškėja neteikė, todėl Teismas nemanė, kad pareiškėjai užkraunama pernelyg didelė našta.

Teismas konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 14 straipsnis (diskriminacijos draudimas), taikant jį kartu su Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu (teisė į nuosavybę).

X. TEISĖ Į INDIVIDUALIAS PETICIJAS (Konvencijos 34 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 1 d. sprendimas byloje *Kolegovy prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 15226/05)

Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad nebuvo pažeistas Konvencijos 34 straipsnis (teisė į individualias peticijas). Nagrinėjama byla *inter alia* yra aktuali tuo aspektu, kad buvo vertinamas

nacionalinio teismo atsisakymas tam tikrą laiką leisti susipažinti su bylos medžiaga, ruošiantis bylos nagrinėjimui EŽTT.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai – pirmojo laipsnio invalidumo statusą turinti pora. Antrasis pareiškėjas mirė 2006 m. Abu pareiškėjai kelis kartus pakartotinai teikė prašymus, kad valdžia skirtų jiems mašiną, kuri būtų specialiai pritaikyta jų poreikiams. Tačiau visi pareiškėjų prašymai buvo atmesti, argumentuojant, kad pirmajam pareiškėjui nepriklauso gauti mašinos ir vairavimas buvo „*kontra-indikuotas*“ dėl antrojo pareiškėjo. Pareiškėjai skundu, vėliau ir apeliaciniu, kreipėsi į nacionalinius teismus, tačiau jų skundai buvo atmesti. Nors pareiškėjai teigė, kad jie negavo pranešimo į teismo posėdžius, apeliacinės instancijos teismas nusprendė priešingai.

2009 m. sausio 21 d. Maskvos miesto teismas kreipėsi į apylinkės teismą, kad šis atsiųstų jiems visą bylą tam, jog Vyriausybė galėtų tinkamai parengti savo poziciją EŽTT dėl peticijos priimtimumo ir esmės. 2009 m. sausio 27 d. Maskvos miesto teismas gavo bylą.

2009 m. vasario 4 d. pareiškėjos atstovė EŽTT kreipėsi į apylinkės teismą su prašymu leisti jai susipažinti su bylos medžiaga. Pareiškėjos prašymas buvo atmestas, patariant, kad jai bus leista susipažinti su byla ne anksčiau nei po 10 dienų nuo prašymo pateikimo. Pareiškėja davė pakartotinius prašymus, tačiau jie visi buvo atmesti.

2009 m. kovo 10 d. Maskvos miesto teismas grąžino apylinkės teismui bylą. 2009 m. kovo 25 d. Vyriausybė EŽTT informavo, kad byla grąžinta ir yra prieinama susipažinti. EŽTT šį atsakymą persiuntė pareiškėjos atstovei. 2009 m. balandžio 29 d. EŽTT nusiuntė pareiškėjos atstovei Vyriausybės poziciją, prašydama parengti atsakomąją poziciją. 2009 m. gegužės 12 d. pareiškėjos atstovė kreipėsi į EŽTT, prašydama suteikti jai teisę susipažinti su byla, nes nacionalinio teismo raštinė atmetė jos prašymą, teismo pirmininkas taip pat atsisako su ja nagrinėti šitą klausimą. 2009 m. gegužės 14 d. apylinkės teismas informavo pareiškėjos atstovę, kad jau atsirado galimybė susipažinti su bylos medžiaga.

2009 m. birželio 9 d. pareiškėjos atstovė nusiuntė pareiškėjos poziciją dėl nagrinėjamos bylos EŽTT.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Šioje byloje Teismas *inter alia* nagrinėjo Konvencijos 34 straipsnio (teisė į individualią peticiją) taikymą. Pareiškėja teigė, kad apylinkės teismas, neleidęs pareiškėjos atstovei susipažinti su bylos medžiaga, pažeidė jos teisę į individualią peticiją.

Teismas pažymėjo, kad nuo 2009 m. sausio 21 d. iki 2009 m. kovo 10 d. byla buvo nepasiekiamą pareiškėjos atstovei, nes visa bylos medžiaga buvo perduota Maskvos miesto teismui tam, kad Vyriausybė galėtų paruošti poziciją dėl bylos priimtimumo ir esmės. Teismas sutiko, kad bylos medžiaga buvo būtina Vyriausybei parengti savo pastabas dėl pareiškėjos peticijos. Todėl tai pateisina nacionalinio teismo atsisakymą leisti pareiškėjos atstovei susipažinti su bylos medžiaga. Tačiau Teismas pažymėjo, kad apylinkės teismo raštinė galėjo apsvarstyti alternatyvius būdus, leidžiančius susipažinti su informacija pareiškėjo atstovei – nusiųsti bylos kopijas faksu arba paštu. Teismas taip pat išreiškė susirūpinimą, kad pareiškėjos atstovės prašymai susipažinti su bylos medžiaga buvo atmetami, nepateikiant konkrečių priežasčių dėl tokio sprendimo.

Vis dėlto, atsižvelgdamas į tai, kad pareiškėjos atstovei buvo leistas susipažinti su byla nedelsiant po to, kai byla buvo grąžinta į teismo raštinę, ir tai, kad atstovė laiku paruošė ir atsiuntė Teismui atsiliepimą į Vyriausybės poziciją, Teismas nusprendė, kad faktinės priežastys yra nepakankamas pagrindas teigti, kad buvo nepagrįstas teisės į individualią peticiją, Konvencijos 34 straipsnio kontekste, ribojimas. Todėl konstatavo, kad šiuo atveju nebuvo pažeistas Konvencijos 34 straipsnis.

XI. NUOSAVYBĖS APSAUGA (Konvencijos I Protokolo 1 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gegužės 31 d. sprendimas byloje *Vasilev ir Doycheva prieš Bulgariją* (pareiškimo Nr. 14966/04)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę) ir Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimus. Nagrinėjamas klausimas dėl nuosavybės teisių į žemės ūkio paskirties žemę atkūrimo ir valdžios institucijų veiksmų teisės į nuosavybės apsaugą kontekste.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai, Bulgarijos piliečiai, gyvenantys Bulgarijoje. 1991 m. Bulgarijos įstatymų leidėjas priėmė įstatymą dėl žemės ūkio paskirties žemės nuosavybės naudojimo. Šio įstatymo nuostatos ir

jį įgyvendinantys teisės aktai numatė žemės ūkio paskirties žemės, kuri buvo kolektyvizuota komunistinio režimo metu, atkūrimą (restituciją) savininkams ir jų paveldėtojams.

1997 m. priimtas sprendimas, kuriuo buvo pripažintas nuosavybės teisių į žemės ūkio paskirties žemę pareiškėjams atkūrimas, tačiau po to nebuvo priimtas atkuriamos žemės ribų ženklavimo planas, kuris yra būtinas siekiant įgyvendinti nuosavybės teisių atkūrimą. Pareiškėjai kreipėsi į nacionalinius teismus, siekdami kompensacijos iš asmenų, užėmusių jiems nuosavybės teisėmis atkurtą žemės sklypą, dėl ko pareiškėjai negalėjo veiksmingai naudotis nuosavybės teisėmis į atkurtą žemės sklypą. Po ilgų teisminių procesų Aukščiausiasis teismas pripažino pareiškėjų ieškinį nepriimtinu, nustatęs, kad nesant konkrečių, planu patvirtintų nuosavybės teisėmis atkurto žemės sklypo ribų, nėra pripažintina, jog egzistuoja materialinė nuosavybės teisė, dėl kurios apsaugos galima kreiptis į teismą.

Pareiškėjai, remdamiesi Konvencijos I Protokolo 1 straipsniu (nuosavybės apsauga) pateikė EŽTT individualią peticiją, kurioje teigė, kad jie negalėjo veiksmingai naudotis savo teise į restituciją dėl valstybės valdžios institucijos nepagrįsto delsimo užbaigti įvairius formalumus. Remdamiesi Konvencijos 13 straipsniu (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę), pareiškėjai teigė, kad nebuvo veiksmingų teisinės gynybos priemonių ginti savo teisę netrukdomai naudotis nuosavybe, be to, pažymėjo, kad nacionaliniai teismai atmetė kaip nepriimtina jų ieškinį dėl teisių gynimo, pareikštą tiems, kurie užėmė jiems nuosavybės teise atkurtą žemę.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo

Teismas iš pradžių pasisakė dėl to, ar buvo pareiškėjų nuosavybės teisių ribojimas pagal Konvencijos I Protokolo 1 straipsnį, pabrėždamas, kad, kai valstybė ratifikuoja Konvenciją ir I Protokolą, o po to priima teisės aktus dėl visiškos ar dalinės nuosavybės teisių restitucijos (nuosavybės teisių atkūrimo), tokie teisės aktai gali būti vertintini kaip sukuriantys teisę į nuosavybę, patenkančią į Konvencijos I Protokolo 1 straipsnį. Be to, kai yra įtvirtinta teisė į nuosavybės teisių atkūrimą (restituciją), šio principo įgyvendinimo (nesvarbu, ar įstatymų, administracinių sprendimų ar valdžios institucijų veiksmų) netikrumas, kuris pasireiškia, kai pakankamai ilgą laiką nėra greitos ir nuoseklios reakcijos iš valstybės dėl teisės į restituciją įgyvendinimo, tokiu būdu valstybė pažeidžia savo pareigą užtikrinti veiksmingą nuosavybės teisių apsaugą, garantuojamą Konvencijos I Protokolo 1 straipsnyje. Atsižvelgęs į tai bei į faktines bylos aplinkybes, kad pareiškėjų atžvilgiu buvo priimti sprendimai, pripažįstantys jų teisę į nuosavybės teisių atkūrimą, tačiau jie negalėjo veiksmingai naudotis savo teisėmis dėl to, jog nebuvo nustatytos

tikslios žemės ribos, nusprendė, kad susiformavo teisėtas lūkestis į žemės ūkio paskirties žemės įgijimą nuosavybės teisėmis pagal nuosavybės teisių atkūrimo principą, sudarantis savarankišką nuosavybės teisių objektą Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio prasme ir, Teismo vertinimu, šios teisės neįgyvendinimas yra Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio ribojimas.

Teismas pažymėjo, kad toks ribojimas gali būti pagrįstas (pateisinamas), jei yra numatytas įstatymu, siekia viešo intereso ir užtikrina pusiausvyrą tarp viešo intereso poreikių ir pagrindinės žmogaus teisės apsaugos reikalavimų.

Nagrinėjamoje situacijoje, nesant ginčo dėl kitų sąlygų, Teismas nusprendė, kad turi būti įvertinta, ar toks pareiškėjų teisių ribojimas atitinka proporcingumo principo reikalavimų. Nors valstybė turi plačią vertinimo nuožiūros laisvę nustatyti, kokie yra viešo intereso poreikiai, ypač įgyvendinant priemones ekonominės reformos ir socialinio teisingumo srityje, tačiau iš valdžios institucijų yra reikalaujama reaguoti greitai, teisingai ir laikytis nuoseklumo. Konkrečioje situacijoje Teismas pažymėjo, kad pirminis sprendimas dėl pareiškėjų teisės į restituciją (nuosavybės teisių atkūrimą) buvo priimtas 1997 m. Ir nors visą laiką vyko įvairūs administracinio ir techninio pobūdžio veiksmai dėl nustatytos teisės įgyvendinimo, tačiau 2009 m. pareiškėjai vis dar nežinojo savo žemės ribų, nes tikslus žemės ribų planas nebuvo patvirtintas. Vyriausybė nepateikė jokių argumentų ar paaiškinimų, kodėl žemės ribų ženklavimo procesas užtrūko tiek ilgai. Toks valstybės delsimas negali būti priskiriamas prie pareiškėjų veiksmų, nes jie ėmėsi visko, ko reikėjo dėl žemės atkūrimo. Valdžios institucijų delsimas priimti ir patvirtinti žemės ribų ženklavimo planą turėjo neigiamos įtakos pareiškėjų ekonominėms teisėms pagal nacionalinį reglamentavimą. Būtent šio plano nebuvimas buvo pagrindinė priežastis, dėl kurios nacionaliniai teismai negalėjo tinkamai išnagrinėti pareiškėjų ieškinio dėl kompensacijos už jų žemės valdymą, ir galiausiai Aukščiausiasis teismas pripažino nepriimtiniu pareiškėjų ieškinį dėl to, kad žemės ūkio paskirties žemės, pagal nuosavybės teisių atkūrimą, ribos nebuvo nustatytos, o tai, pagal nacionalinę teisę, reiškė, jog nuosavybė nebuvo išreikšta materialiai, todėl teisės į tokią nuosavybę negalėjo būti ginamos teisme.

Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, Teismas konstatavo, kad Bulgarijos valdžios institucijos dėl ilgo nuosavybės teisių atkūrimo proceso neužtikrino sąžiningos pusiausvyros tarp pareiškėjų teisės į jų nuosavybės teisių apsaugą ir viešo intereso, perkėlė neproporcingą naštą pareiškėjams, todėl pažeidė Konvencijos I Protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga).

Dėl Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimo

Teismas pakartojė *inter alia*, kad teisinės gynybos priemonės pagal Konvencijos 13 straipsnį turi būti „veiksmingos“ ne tik teorijoje, bet ir praktikoje.

Teismas pastebėjo, kad dėl pažeidimo, dėl kurio pareiškėjai skundėsi, t. y. dėl valstybės institucijos nepagrįsto delsimo priimti atitinkamus aktus, nebuvo numatyta jokių efektyvių teisinės

gynybos priemonių. Pažymėtina, kad Teismas, pasisakydamas dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimo, pritaikė peticijos priimtumo reikalavimo išnaudoti visas efektyvias vidaus teisinės gynybos priemones išimtį ir nurodė, kad ieškinys dėl Konvencijos I Protokolo 1 straipsnyje numatytos teisės į nuosavybę, pareikštas valstybei, nagrinėjamoje byloje nelaikytinas tinkama teisinės gynybos priemone, sudarančia galimybę ištaisyti tariamą pažeidimą dėl pareiškėjų teisės. Atitinkamai šis ieškinys dėl kompensacijos negali būti traktuojamas kaip efektyvi teisinės gynybos priemonė Konvencijos 13 straipsnio prasme.

Teismas taip pat atkreipė dėmesį ir į ilgą procesą, kuris užtruko, pareiškėjams bandant atkurti nuosavybės teises. Pažymėjo, kad Vyriausybė nepateikė jokių nacionalinių teismų praktikos pavyzdžių, kurie pagrįstų, jog yra praktiška galimybė paspartinti administracinių aktų dėl nuosavybės teisių atkūrimo įgyvendinimo priėmimą, nors tokia galimybė yra numatyta pagal nacionalinių teisės aktų nuostatas. Atsižvelgęs į išdėstytus argumentus, Teismas konstatavo, kad buvo Konvencijos 13 straipsnio (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimas.

Teismas įpareigojo valstybę sumokėti 3 000 eurų neturtinės ir turtinės žalos bei 650 eurų teismo išlaidų.

Teismas taip pat pasisakė dėl Konvencijos 46 straipsnio (sprendimų vykdymas), nurodydamas, kad siekiant įvykdyti priimtą sprendimą turi būti priimtos tokios bendrosios priemonės: a) įvestas konkretus terminas, iki kada bus priimti administraciniai sprendimai, būtini nuosavybės teisės į žemės ūkio paskirties žemę atkūrimo procedūroms užbaigti; b) numatytos efektyvios priemonės, pagal kurias suinteresuotieji asmenys galėtų siekti kompensacijos už terminų nesilaikymą.

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. vasario 14 d. sprendimas

byloje *Tkachevy prieš Rusiją* (pareiškimo Nr. 35430/05)

Šioje byloje EŽTT nustatė Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimą. Nagrinėjamoje byloje kilo klausimas dėl nuosavybės nacionalizavimo viešojo intereso pagrindu.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjai yra sutuoktiniai, Rusijos piliečiai, gyvenantys Maskvoje, ir turintys butą šalia Maskvos valstybinės dailės galerijos.

2001 m. balandžio mėnesį Maskvos valdžios institucijos nusprendė, jog dėl vykdomos dailės galerijos rekonstrukcijos pastatas, kuriame gyveno pareiškėjai, turėjo būti atlaisvintas ir pertvarkomas į negyvenamąsias patalpas. Pertvarkymas ir gyventojų perkėlimas turėjo būti finansuojamas privačios Olandijos bendrovės *Tverskaya Finance B.V.* Po projekto pabaigos 60 procentų pastato turėjo pereiti šios bendrovės nuosavybei, o 40 procentų – Maskvos valdžiai. Pareiškėjai nepritarė šiam projektui ir 2003 m. gegužės mėnesį apskundė jį teismui.

2003 m. rugpjūčio mėnesį atsakingos institucijos paprašė valstybinės įmonės pateikti ataskaitą apie pastato, kuriame gyveno pareiškėjai, techninę būklę. Ji nustatė, jog pastatas gali nugriūti.

Nuo 2003 m. lapkričio mėnesio iki 2004 m. vasario mėnesio Maskvos valdžios institucijos pasiūlė pareiškėjams pakeitimui 4 butus, tačiau jie visų jų atsisakė. 2004 m. balandžio mėnesį Maskvos valdžios institucijos priskyrė pastatą prie pavojingos būklės pastatų ir įsakė jį pertvarkyti į negyvenamąsias patalpas. 2004 m. spalio mėnesį pareiškėjai kreipėsi į privačią įmonę pateikti alternatyvią ataskaitą apie pastato techninę būklę. Ši įmonė nustatė, kad pastatas buvo saugus ir gali būti remontuojamas neperkeliant gyventojų.

2004 m. spalio 1 d. Maskvos rajono teismas pripažino tiek minėtą projektą, tiek pastato pripažinimą pavojingu teisėtai. 2005 m. sausio 12 d. Maskvos miesto teismas paliko sprendimą nepakeistą. *Tverskaya Finance* įsigijo kitą butą ir jį pasiūlė pareiškėjams mainais į jų turimą. Pareiškėjai atmetė šį pasiūlymą iš esmės dėl to, jog siūlomas butas, jų nuomone, buvo prastesnės kokybės. 2004 m. rugpjūčio – gruodžio mėnesiais *Tverskaya Finance* ir Maskvos valdžios institucijos kreipėsi į teismą dėl pareiškėjų išskeldinimo.

Kito Maskvos rajono teismo 2005 m. sausio 26 d. sprendimu pareiškėjai buvo išskeldinti, be kita ko, pripažinant, kad po rekonstrukcijos pastatas bus pertvarkytas į negyvenamąsias patalpas, o pareiškėjams buvo pasiūlytas didesnis ir brangesnis butas. 2005 balandžio 18 d. Maskvos miesto teismas paliko šį sprendimą nepakeistą.

2008 m. kovo mėnesį Maskvos valdžia visą pastatą perleido *Tverskaya Finance*. Pareiškėjai vėliau pastebėjo, jog pastatas buvo pertvarkytas į aukščiausios klasės gyvenamosios paskirties nekilnojamąjį turtą. *Tverskaya Finance* savo interneto svetainėje skelbė pardavinėjanti butus minėtame pastate. Pareiškėjai kreipėsi į teismą dėl viso projekto nutraukimo, tačiau teismas atsisakė nagrinėti šį klausimą motyvuojant tuo, jog pareiškėjai nebeturėjo teisinio suinteresuotumo, nes nebegyveno minėtame pastate.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Kreipdamiesi į Teismą pareiškėjai teigė, jog nebuvo viešojo intereso nusavinti jų butą, o jiems suteiktas naujas butas nebuvo adekvatus pirmajam. Tokiu būdu, jų teigimu, buvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 1 straipsnis.

Teismas pakartojė, jog valstybės turi vertinimo nuožiūros laisvę pasirinkti priemones, kurios, jų manymu, yra tinkamos Konvencijos reguliuojamais klausimais. EŽTT pareiga yra tik peržiūrėti šių priemonių atitikimą Konvencijai. Nacionalinės valdžios institucijos yra geresnėje padėtyje nei EŽTT nustatyti viešąjį interesą, kuriuo grindžiamas nuosavybės teisių apribojimas, ir imtis atitinkamų veiksmų.

Teismas nurodė, kad viešasis interesas yra plati sąvoka, kuri apima politinius, socialinius, ekonominius klausimus, dėl kurių valstybių nuomonės gali skirtis. Todėl valstybės turi turėti plačią vertinimo nuožiūros laisvę įgyvendinant socialinę ir ekonominę politiką, ypač žemės plėtros ir miestų planavimo schemų sudarymo klausimais. Taigi turi būti gerbiamas valstybių nustatymas, jog egzistuoja viešasis interesas, nebent šis nustatymas būtų akivaizdžiai nepagrįstas. Teismas neturi kompetencijos pakeisti tokio valdžios institucijų vertinimo, bet jis yra įpareigotas peržiūrėti atitinkamų priemonių panaudojimą pagal Konvencijos I Protokolo 1 straipsnio reikalavimus.

Nagrinėjamoje byloje nėra ginčo dėl to, jog pareiškėjų buto nusavinimu buvo apribota jų teisė netrukdomai naudotis savo nuosavybe. Todėl reikia nustatyti, ar tai buvo atlikta „*visuomenės interesų labui ir atsižvelgiant į įstatymų numatytas sąlygas ir tarptautinės teisės bendruosius principus*“, kaip tai nustato Konvencijos I Protokolo 1 straipsnis. Maskvos valdžios institucijos nusavinimą motyvavo viešuoju interesu dėl saugumo. Nors šis interesas pats savaime yra teisėtas, tačiau, Teismo vertinimu, šios bylos aplinkybės neleidžia daryti išvados, jog pareiškėjų nuosavybė iš tiesų buvo nusavinta siekiant užtikrinti saugumą.

Teismas pažymėjo, kad, pirma, sprendimas nusavinti pareiškėjų butą buvo priimtas, remiantis ataskaita, jog pastatas nėra saugus, nors atlikti ataskaitą buvo pavesta tik pareiškėjams nesutikus su sprendimu nusavinti. Antra, pavedant pateikti ataskaitą Maskvos valdžios institucijos paprašė priskirti pastatą prie pavojingų pastatų kategorijos. Trečia, jei pareiškėjų išskeldinimas buvo motyvuojamas susirūpinimu dėl jų saugumo, po būtinų remonto darbų atlikimo jiems galėjo būti leidžiama sugrįžti į savo būstą. Ketvirta, Maskvos valdžios institucijos savo pastato dalį po pastato rekonstrukcijos perleido *Tverskaya Finance*. Tokiu būdu sandoryje nebeliko viešojo elemento ir iš esmės nuosavybės perleidimas įvyko tarp privačių asmenų (pareiškėjų ir *Tverskaya Finance*). Galiausiai, kaip viena iš priežasčių nusavinimui buvo tikslas pakeisti pastato paskirtį į negyvenamąsias patalpas, tačiau Teismas, išnagrinėjęs *Tverskaya Finance* interneto svetainės turinį, kuriuo rėmėsi Vyriausybė, nustatė, jog pats interneto svetainės tonas yra išimtinai komercinis. Jame *Tverskaya Finance* pabrėžė patogioje vietoje esančio nekilnojamojo turto turėjimo privalumus.

Todėl Teismas padarė išvadą, jog pastatas po rekonstrukcijos išliko skirtas gyvenamosioms patalpoms, o tai prieštarauja Maskvos valdžios institucijos deklaruotiems tikslams.

Atsižvelgęs į minėtas aplinkybes, Teismas konstatavo, jog šios bylos kontekste viešasis interesas, kuriuo buvo grindžiamas pareiškėjų nuosavybės nusavinimas, nebuvo aiškiai ir įtikinamai pagrįstas. Todėl buvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 1 straipsnis.

Teismas atidėjo turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo nustatymo klausimą, leisdamas pareiškėjams ir Vyriausybei bandyti pasiekti susitarimą.

XII. TEISĖ Į LAISVUS RINKIMUS (Konvencijos I Protokolo 3 str.)

Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. sausio 21 d. sprendimas byloje *Khanhuseyn Aliyev prieš Azerbaidžaną* (pareiškimo Nr. 19554/06)

Šioje byloje EŽTT nustatė, kad buvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 3 straipsnis (teisė į laisvus rinkimus). Nagrinėjamas klausimas dėl asmens išbraukimo iš sąrašo asmenų, kandidatuojančių rinkimuose.

Faktinės aplinkybės

Pareiškėjas, gimęs 1958 m. ir gyvenęs Baku, iškėlė savo kandidatūrą dalyvauti 2005 m. lapkričio 6 d. Nacionalinės asamblėjos rinkimuose, kaip vienas iš opozicinio bloko YeS kandidatų. Rinkiminės apygardos komisija (ang. Constituency Electoral Commission) įrašė pareiškėją į vienasmenę Hajiqabul Kurdamir elektoratų rinkiminę apygardą. Tačiau 2005 m. spalio 24 d. Rinkiminės apygardos komisija kreipėsi į Apeliacinį teismą su prašymu anuliuoti pareiškėjo registraciją į kandidatus rinkimuose dėl to, kad pareiškėjo veikla nesuderinama su Rinkimų kodeksu. Rinkiminės apygardos komisija surengė susirinkimą dėl pareiškėjo kandidatūros, kuriame dalyvavo 7 nariai, pareiškėjas apie šį susirinkimą nebuvo informuotas ir į jį nebuvo pakviestas.

Rinkiminės apygardos komisija savo sprendimą išbraukti pareiškėją iš rinkimų sąrašo grindė tokiais argumentais: pirma, Rinkiminės apygardos komisija pažymėjo, kad ji gavo rašytinius paaiškinimus iš keturių rinkėjų, kurie teigė, kad pareiškėjas davė jiems pinigų mainais už pažadą balsuoti už jį; antra, remdamasi nenustatytais ataskaitomis Rinkiminės apygardos komisija pažymėjo, kad pareiškėjas viešai pasisakė „prieš konstitucinius valstybės pamatus“, t. y. už gražinimą į valdžią socialdemokratų partiją ir buvusį prezidentą A. Mutalibov; trečia, pažymėjo,

kad 2005 m. spalio 24 d. pareiškėjas planuoja organizuoti protesto akciją prie Rinkiminės apygardos komisijos pastato, kurios tikslas išreikšti savo nepasitenkinimą Rinkiminės apygardos komisijos sprendimu anuluoti kito kandidato registraciją.

2005 m. spalio 26 d. Apeliacinis teismas išnagrinėjo Rinkiminės apygardos komisijos prašymą ir nusprendė panaikinti pareiškėjo registraciją kandidatuoti į Nacionalinę Asamblėją. Per teismo posėdį pareiškėjas neigė jam mestus kaltinimus, teigdamas, kad įrodymai buvo sufabrikuoti, kad nėra įrodymų, jog jis bandė papirkti rinkėjus. Tačiau Apeliacinis teismas, remdamasis Rinkiminės apygardos komisijos pateiktais 4 rinkėjų rašytiniais pranešimais ir keliais banknotais, kurie buvo įdėti į plastikinius maišelius, kaip papirkinėjimo įrodymas, nusprendė, kad pareiškėjas veikė ne pagal įstatymus, bandydamas papirkti rinkėjus. Teismas nusprendė, kad tai yra esminis pažeidimas, todėl kitų pagrindų net nenagrinėjo.

2005 m. lapkričio 2 d. Apeliacinis teismas atmetė pareiškėjo skundą, nurodydamas, kad faktinės aplinkybės tinkamai nustatė pirmosios instancijos teismas ir jis gali vertinti tik teisės klausimus.

Neoficiali sprendimo apžvalga

Pareiškėjas teigė, kad buvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 3 straipsnis (teisė į laisvus rinkimus), nes jo registracija dalyvauti rinkimuose buvo atšaukta savavališkai.

Teismas pažymėjo, kad nagrinėjamoje byloje pareiškėjas buvo išbrauktas iš sąrašų pagal Rinkimų kodekso nuostatas, kurios numatė kandidatų, kurie griebsi nesažiningų ir nelegalių priemonių įgyti rinkėjų paramą, „diskvalifikacijos“ galimybę. Teismas sutiko su Vyriausybės nuomone, kad įtvirtinant tokias Rinkimų kodekso nuostatas buvo siekta teisėto tikslo – užtikrinti lygią ir sąžiningą rinkimų kovą tarp kandidatų ir apsaugoti žmonių teisę laisvai reikšti savo nuomonę. Šioje byloje EŽTT beliko nustatyti, ar sprendimas išbraukti pareiškėją iš kandidatų sąrašo nebuvo savavališkas ir neproporcingas siekiamam tikslui.

Šiuo atveju sprendimas diskvalifikuoti pareiškėją buvo pagrįstas rašytiniais keturių rinkėjų pareiškimais ir „fiziniais įrodymais“, susidedančiais iš kelių banknotų. Teismas manė, kad šie įrodymai ir būdas, kuriuo jie buvo analizuojami, nebuvo tinkami ir pakankami pripažinti, kad pareiškėjas iš tiesų papirkinėjo rinkėjus. Dėl banknotų kaip įrodymų Teismas pažymėjo, kad banknotai nebuvo tirti, nebuvo pateiktų įrodymų, kad ant jų būtų išlikę pareiškėjo pirštų antspaudai, todėl atsitiktiniai banknotai *per se* negali būti laikomi reikšmingais įrodymais. Dėl rašytinių keturių rinkėjų parodymų Teismas pažymėjo, kad nė vienas iš jų nebuvo pakviestas į Rinkiminės apygardos komisijos susirinkimą nei į teismų posėdžius. Dėl to pareiškėjas negalėjo užduoti jiems klausimų ir

taip tinkamai įgyvendinti savo teisę į gynybą. Be to, Teismas pažymėjo, kad šie keturi rinkėjų rašytiniai parodymai tebuvo vienintelis įrodymas, kad pareiškėjas bandė papirkinėti rinkėjus. Šie įrodymai nebuvo tyrinėjami detaliau, jie nebuvo patvirtinti jokiais kitomis aplinkybėmis, todėl jų negalima laikyti patikimais.

Be to, Teismas manė, kad pareiškėjas neturėjo tinkamos teisės į gynybą, kuria pasinaudojus būtų užkirstas kelias institucijų savivalei. Pirma, Rinkiminės apygardos komisija neinformavo pareiškėjo apie susirinkimą, kuriame buvo sprendžiamas klausimas dėl jo kandidatūros panaikinimo. Antra, pareiškėjui buvo duota itin mažai laiko pasirengti gynybai teismo posėdyje. Šiuo atveju atrodytų, kad teismo posėdis vyko be jokio išankstinio įspėjimo, todėl pareiškėjas buvo užkluptas netikėtai ir negalėjo tinkamai pasiruošti šio klausimo nagrinėjimui teisme.

Todėl Teismas padarė išvadą, kad pareiškėjo išbraukimas iš sąrašų, neleidžiant dalyvauti rinkimuose, nebuvo pagrįstas tinkamais ir pakankamais įrodymais, nacionalinės procedūros, kurių metu buvo nagrinėjamas šis klausimas neužtikrino pakankamai garantijų prieš šališkumą, ir nacionalinių institucijų sprendimai buvo nepagrįsti ir šališki. Teismas konstatavo, kad buvo pažeistas Konvencijos I Protokolo 3 straipsnis (teisė į laisvus rinkimus).